

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ
ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ & ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

**ΠΜΣ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ «ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ»**

Διπλωματική εργασία

«Οι ευρωρωσικές σχέσεις και η ουκρανική κρίση»

Επιβλέπων Καθηγητής: Δ. Ν. Χρυσόχου

Φοιτήτρια: Νεφέλη Στύλλου
(ΑΜ 1213Μ047)

Αθήνα, 2015

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

- DCFTA: EU-Ukraine Deep and Comprehensive Free Trade Area
- ΔΝΤ : Διεθνές Νομισματικό Ταμείο
- Ε.Ε. : Ευρωπαϊκή Ένωση.
- Ε.Κ. : Ευρωπαϊκή Κοινότητα
- ΕΠΓ: Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας
- ΕΣΣΔ : Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών
- ΕΤΕπ : Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων
- ΕΤΑΑ : Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης
- ΕΥΕΔ: Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης
- ΗΕ : Ηνωμένα Έθνη
- ΚΑΚ: Κοινοπολιτεία Ανεξαρτήτων Κρατών
- ΚΕΠΠΑ: Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας
- ΚΠΑΑ: Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας
- ΝΑΤΟ: Οργανισμός Βορειοατλαντικού Συμφώνου
- ΜΚΟ: Μη Κυβερνητικοί Οργανισμοί
- ΟΔΙHR: Γραφείου Δημοκρατικών Θεσμών και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων
- ΟΑΣΕ: Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη
- ΟΗΕ: Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
- ΟΟΣΑ: Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης
- ΟΠΕΚ: Οργανισμός Πετρελαιοπαραγωγών Εξαγωγών Χωρών
- ΠΟΕ: Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου
- ΣΕΣΣ: Συμφωνίες Εταιρικής Σχέσης και Συνεργασίας
- ΣΧΕ : Συνθήκης του Χάρτη Ενέργειας

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	σελ.1
2. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ.....	σελ.2
3. ΟΙ ΕΥΡΩΡΩΣΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ.....	σελ.5
4. Η ΡΩΣΙΑ: ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΕΠΙΡΡΟΗΣ	σελ.15
5. Η ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΗΣ ΟΥΚΡΑΝΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΚΑΙ ΤΑ ΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΜΠΛΟΚΗΣ.....	σελ.23
6. ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΚΑΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΕΕ: ΠΕΡΙΟΡΙΣΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ – ΚΥΡΩΣΕΙΣ.....	σελ.34
7. Ο ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΣ ΧΕΙΡΙΣΜΟΣ, 2014 – 2015.....	σελ.44
8. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ.....	σελ.58
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	σελ.61

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στην παρούσα εργασία εξετάζεται η σχέση της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τη Ρωσική Ομοσπονδία, η συνεργασία τους σε διάφορους τομείς, καθώς και η στρατηγική τους αλληλεπίδραση έως και την αλλαγή του κλίματος στις μεταξύ τους σχέσεις που προκάλεσε η κρίση στην ανατολική Ουκρανία.

Πρώτον, η ιστορική αναδρομή παρουσιάζει πώς η Κριμαία, η οποία περιήλθε στο ουκρανικό κράτος μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ, προσαρτήθηκε από τη Ρωσία. Οι ενέργειες της Ρωσίας στην ανατολική Ουκρανία και η προσάρτηση της Κριμαίας είχαν ως συνέπεια την αντιπαράθεση της ΕΕ με τη Ρωσία μέσω οικονομικών κυρώσεων.

Δεύτερον, περιγράφονται οι ευρωρωσικές σχέσεις πριν και μετά την ουκρανική κρίση. Οι ευρωρωσικές σχέσεις αναπτύχθηκαν μέσω των Συμφωνιών Εταιρικών Σχέσεων, που στοχεύουν μεταξύ άλλων στη συνεργασία, τον πολιτικό διάλογο και την ανάπτυξη της οικονομίας, με σκοπό τη διατήρηση της ειρήνης και της ασφάλειας. Ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αναφέρεται στις αρχές της συνεργασίας των δυο μερών. Η εργασία πραγματεύεται τις επιδράσεις της ουκρανικής κρίσης στις ευρωρωσικές σχέσεις, οι οποίες έχουν μεταβληθεί λόγω των περιοριστικών μέτρων που έχουν επιβληθεί. Παρόλα αυτά, ενδεχομένως υπάρχει η διάθεση για την εξομάλυνση των σχέσεων μεταξύ των δύο μερών. Η Συμφωνία Μινσκ για την κατάπαυση του πυρός έχει υπογραφεί από τη Ρωσία, την ΕΕ και την Ουκρανία, υπό την αιγίδα του Οργανισμού για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ).

Τρίτον, ακολουθεί μια ανάπτυξη των γεωπολιτικών αντιλήψεων της Ρωσίας, οι οποίες επηρεάζουν τις σχέσεις της τόσο με τις χώρες της Δύσης όσο και με τις γείτονες χώρες. Έμφαση δίνεται στη στάση της Ρωσίας όσον αφορά το ενεργειακό κομμάτι, στις αλλαγές που επέφεραν οι οικονομικές κυρώσεις της Δύσης και στην αντίδραση της Ρωσίας σε αυτές, μετά την ουκρανική κρίση, στον ενεργειακό και οικονομικό τομέα.

Τέταρτον, επιχειρείται μια ανάλυση της διαχείρισης της ουκρανικής κρίσης από πλευράς ΕΕ, με αποτέλεσμα να προκύπτει το ερώτημα κατά πόσον είναι αποτελεσματική η δράση της Ένωσης στη συγκεκριμένη περίπτωση, και ποια είναι τα όρια της ευρωπαϊκής εμπλοκής.

Τέλος, παρουσιάζεται ο ευρωπαϊκός χειρισμός, που αποτελεί μια σύντομη παράθεση των συνομιλιών στο Συμβούλιο Εξωτερικών Υποθέσεων, σε συνόδους των αρχηγών κρατών και κυβερνήσεων και στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, με θέμα την κατάσταση στην Ουκρανία.

2. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Η Σοβιετική Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Ουκρανίας ήταν μια τις δεκαπέντε συστατικές οντότητες που συγκροτούσαν την ΕΣΣΔ, από τη δημιουργία της μέχρι και την διάλυσή της το 1991. Αν και η Ουκρανία έγινε ανεξάρτητο κράτος όταν κατέρρευσε η Σοβιετική Ένωση το 1991, παρέμεινε σε μεγάλο βαθμό να εξαρτάται από τη Μόσχα στις επόμενες δεκαετίες. Η Πορτοκαλί Επανάσταση το 2004 υποσχέθηκε ένα νέο ξεκίνημα. Όμως, η μετεπαναστατική κυβέρνηση υπέκυψε τελικά σε σκάνδαλα, ανοίγοντας το δρόμο για τον Βίκτορ Γιανουκόβιτς, ο οποίος κέρδισε την προεδρία το 2010. Ο Γιανουκόβιτς και η αποτυχία του να φέρει την Ουκρανία πιο κοντά στην Ευρωπαϊκή Ένωση έφερε τους διαδηλωτές στους δρόμους και πάλι στα τέλη του 2013.¹

Η ουκρανική κρίση ξέσπασε μετά την απόφαση του Βίκτορ Γιανουκόβιτς να μην υπογράψει τη Συμφωνία Σύνδεσης με την ΕΕ τον Νοέμβριο του 2013, και αντιθέτως ενίσχυσε τους δεσμούς της Ουκρανίας με τη Ρωσία.² Στη συνέχεια, ακολούθησαν έντονες διαμαρτυρίες από φιλοευρωπαϊκές ομάδες, οπότε με τις εν λόγω διαδηλώσεις έγινε η επανάσταση Μαϊντάν, η οποία έληξε με τον Γιανουκόβιτς να εγκαταλείπει την προεδρία τον Φεβρουάριο του 2014. Η Ρωσία απάντησε γρήγορα με την προσάρτηση της Κριμαίας, ύστερα από ένα φιλορωσικό δημοψήφισμα, τροφοδοτώντας έναν αυτονομιστικό πόλεμο στην ανατολική Ουκρανία. Η επακόλουθη κρίση έχει αφήσει χιλιάδες νεκρούς και εκατομμύρια εκτοπίστηκαν. Η Ουκρανία έχει φτάσει στο χείλος της οικονομικής κατάρρευσης, ενώ η Ρωσία και οι σχέσεις της με τη Δύση έχουν φτάσει μετά τον Ψυχρό Πόλεμο στο ναδίρ.³

Η ανατολική και νότια Ουκρανία αποτελείται κυρίως από ρωσόφωνους και νοσταλγούς της Σοβιετικής περιόδου που τείνουν να ευνοούν στενότερους δεσμούς με τη Ρωσία.⁴ Η Κριμαία, μετά τη ρωσο-ουκρανική συμφωνία του 1954 εδόθη από τους Ρώσους ως «δανεική» αυτόνομη περιοχή στην Ουκρανία για να στεγάσει τον ρωσικό στόλο της Μαύρης Θάλασσας.⁵ Τα δυτικά εδάφη της Ουκρανίας, τμήματα των οποίων άνηκαν στην Πολωνία μέχρι το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, κατοικούνται ως επί το πλείστον από ουκρανόφωνους οι οποίοι επιθυμούν την ενσωμάτωση στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

¹ The Economist, "Ukraine in graphics Crisis in Ukraine, (2015),
<http://www.economist.com/blogs/graphicdetail/2015/06/ukraine-graphics>
<http://www.economist.com/blogs/graphicdetail/2015/06/ukraine-graphics>

² N. Bentzen and E. Anosovs, "Minsk peace agreement: still to be consolidated on the ground," *European Parliamentary Research Service*, (2015),
[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/548991/EPRS_BRI\(2015\)548991_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/548991/EPRS_BRI(2015)548991_EN.pdf)

³ The Economist, "Ukraine in graphics Crisis in Ukraine, (2015),
<http://www.economist.com/blogs/graphicdetail/2015/06/ukraine-graphics>

⁴ Crimean Historical Society, Annexation of Crimea 2014, <http://www.crimeahistory.org/crimean-crisis/>

⁵ Κέντρο Ρωσίας, Ευρασίας και Νοτιο-ανατολικής Ευρώπης Κατηγορίες, "Κέντρο Ρωσίας, Ευρασίας και Νοτιο-ανατολικής Ευρώπης Πολιτική, 2014: Τι επιδιώκει η Ρωσία στην Κριμαία," <http://ceregreece.org/πολιτική/τι-επιδιώκει-η-ρωσία-στην-κριμαία/>

Οι Ουκρανοί πολιτικοί για καιρό αξιοποιούσαν αυτόν τον διχασμό για να έχουν εκλογικά κέρδη. «Το 2014, το Κρεμλίνο χρησιμοποίησε αυτόν τον διχασμό για να ξεσπάσουν αποσχιστικές εξεγέρσεις στο Ντονέτσκ και Λουχάνσκ, τις δυο ανατολικότερες επαρχίες».⁶

Οι αυτονομιστές εκεί κήρυξαν τη δημοκρατία των πολιτών και διεξάγουν ανοιχτό πόλεμο με την υποστήριξη της Μόσχας. Αν και συμφωνήθηκε κατάπαυση του πυρός στο Μινσκ τον Φεβρουάριο, οι μάχες συνεχίζονται σε όλο το μήκος των γραμμών του μετώπου.⁷

Η ρωσική κυβέρνηση άρχισε να κινητοποιεί στρατεύματα στις 28 Φεβρουαρίου 2014 για να προστατεύσει τον πληθυσμό με εθνικά ρωσική καταγωγή της Ουκρανίας, όπως επίσης τους οικονομικούς, ιστορικούς και στρατιωτικούς δεσμούς. Η ρωσική ναυτική βάση της Μαύρης Θάλασσας βρίσκεται στη Σεβαστούπολη. Η Κριμαία είναι μια πολυεθνική περιοχή με ρωσική πλειοψηφία, χαίρει μεγάλης αυτονομίας και έχει το δικό της κοινοβούλιο. Στις 6 Μαρτίου 2014 το κριμαϊκό κοινοβούλιο ενέκρινε τη διεξαγωγή δημοψηφίσματος για την απόσχιση από την Ουκρανία και την ενσωμάτωση στη Ρωσία. Το δημοψήφισμα διεξήχθη στις 16 Μαρτίου και η πλειοψηφία ψήφισε την ενσωμάτωση στη Ρωσία. Το συμβούλιο της Σεβαστούπολης, το οποίο έχει ιδιαίτερο κύρος, διενέργησε ένα ξεχωριστό δημοψήφισμα και ακολούθησε την ίδια πορεία με το κριμαϊκό Κοινοβούλιο.

Η κυβέρνηση του Κιέβου έκρινε το ψήφισμα του κριμαϊκού κοινοβουλίου και το δημοψήφισμα παράνομο. Οι Ευρωπαίοι ηγέτες και η αμερικανική κυβέρνηση θεώρησαν επίσης το δημοψήφισμα παράνομο και αντίθετο με το ουκρανικό σύνταγμα. Η κυβέρνηση του Προέδρου Ομπάμα επέβαλε πρώτη κυρώσεις εναντίων συγκεκριμένου αριθμού Ρώσων πολιτών που περιλαμβάνουν απαγόρευση θεωρήσεων σε στρατιωτικούς αξιωματούχους και πολίτες που είναι υπεύθυνοι για την υπονόμευση της ουκρανικής κυριαρχίας στην Κριμαία.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση είχε αρχικά διστάσει να κινηθεί γρήγορα προς την κατεύθυνση της επιβολής κυρώσεων, όχι μόνο για να αποφύγει αντιπαραθέσεις που θα θύμιζαν τον Ψυχρό Πόλεμο, αλλά επίσης επειδή η δυτική Ευρώπη είναι σε μεγάλο βαθμό εξαρτημένη από το ρωσικό πετρέλαιο και αέριο.⁸

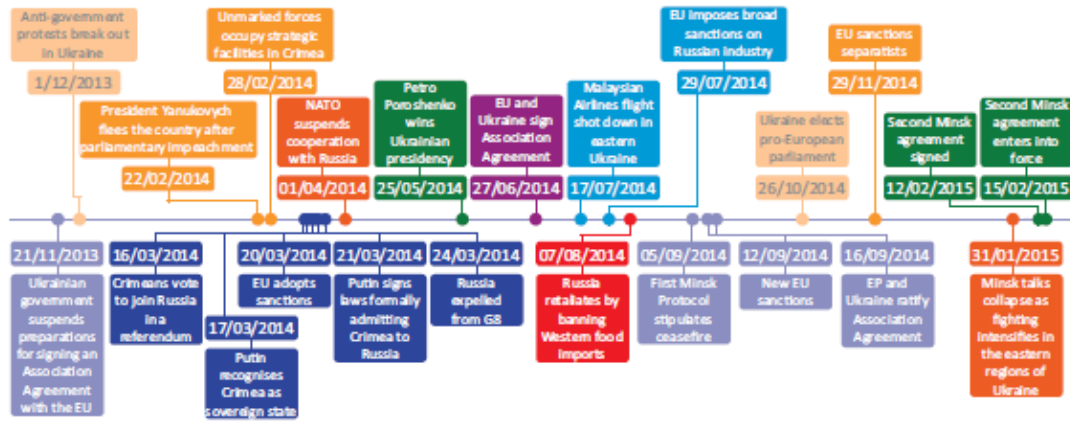
⁶ Οπ.παρ.

⁷ Crimea Historical Society, Annexation of Crimea 2014, <http://www.crimeahistory.org/crimean-crisis/>

⁸ Ibid.

Πίνακας 1: χρονοδιάγραμμα Νοεμβρίου 2013-Φεβρουαρίου 2015

Figure 1: Timeline, November 2013 – February 2015

Source: [Ukrainian crisis](#)

Πηγή: European Parliamentary Research Service

Χάρτης 1: ποσοστό πληθυσμού ανάλογα με την μητρική γλώσσα

Economist.com

Πηγή: The Economist, “Ukraine in graphics Crisis in Ukraine,” (Jun 4, 2015)

3. ΟΙ ΕΥΡΩΡΩΣΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

Μετά τη διάλυση της ΕΣΣΔ, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα (ΕΚ) εστίασε στην ανανέωση των σχέσεων στον τομέα της ενεργείας με τις ανατολικές χώρες. Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Δουβλίνου, ο Ολλανδός Πρωθυπουργός Ρούουντ Λούμπερς τόνισε την ανάγκη για νέες πρωτοβουλίες στον ενεργειακό τομέα από μέρους της ΕΚ. Ως πρώτο βήμα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρότεινε την υιοθέτηση μιας διακήρυξης στα θέματα της ενέργειας. Τον Ιανουάριο του 1991 άρχισαν οι σχετικές διαπραγματεύσεις και τον Δεκέμβριο υπογράφηκε από πενήντα κράτη και την ΕΚ ο Ευρωπαϊκός Χάρτης Ενέργειας. Ο Χάρτης αποτελεί ένα διακηρυκτικό, αλλά μη δεσμευτικό πολιτικό κείμενο, που χαράζει ένα γενικό πλαίσιο για μια αποτελεσματική αγορά ενέργειας στην Ευρώπη.⁹

Οι επίσημες διαπραγματεύσεις είχαν ως συνέπεια την υπογραφή της Συνθήκης του Χάρτη Ενέργειας (ΣΧΕ) τον Δεκέμβριο του 1994. Η συμμετοχή όμως χωρών εκτός Ευρώπης στις διαπραγματεύσεις (ΗΠΑ, Καναδάς, Αυστραλία, Ιαπωνία και οι τέως σοβιετικές δημοκρατίες) υπαγόρευσε την απόσυρση του επιθέτου «Ευρωπαϊκός» από τον τίτλο της συνθήκης.¹⁰

Η συνθήκη τέθηκε σε ισχύ τέσσερα χρόνια μετά, και ένα βασικό χαρακτηριστικό της ήταν ότι δημιουργεί ένα ειδικό καθεστώς στα θέματα ενέργειας και αναφέρεται επίσης σε θέματα εμπορίου, επενδύσεων ή και περιβάλλοντος. Το κείμενο αυτό είναι αρκετά περίπλοκο έτσι ώστε να γίνει αποδεκτό από πολλά κράτη. Στο άρθρο 2 της Συνθήκης προβλέπεται ότι η συνθήκη καθιερώνει ένα νομικό πλαίσιο με σκοπό την προαγωγή μακροχρόνιας συνεργασίας στον ενεργειακό τομέα. Στις εξαιρέσεις και στις ειδικές περιπτώσεις των ειδικών διατάξεων υπάρχουν αναφορές όπως σε «ουσιαστικά συμφέροντα ασφάλειας» και «διατήρηση της διεθνούς ειρήνης». Η συνθήκη επίσης αφιερώνει ένα εκτενές άρθρο της στην αναγνώριση της εθνικής κυριαρχίας επί των ενεργειακών πόρων. Η διάταξη δεν αναφέρεται σε «διαρκή» κυριαρχία, όπως το γενικό ψήφισμα των Ηνωμένων Εθνών, αλλά, η κυριαρχία ασκείται σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο και τα συμβαλλόμενα μέρη διατηρούν το δικαίωμα να ορίζουν το καθεστώς ιδιοκτησίας και να ασκούν τα κυριαρχικά τους δικαιώματα ως προς τον καθορισμό των γεωγραφικών περιοχών όπου επιτρέπεται η έρευνα και η εκμετάλλευση των πόρων αυτών, τους όρους υπό τους οποίους μπορούν να γίνονται οι έρευνες και η εκμετάλλευση των πόρων και την έκδοση σχετικών αδειών. Τα συμβαλλόμενα μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να επιτρέπουν την πρόσβαση στους πόρους αυτούς χωρίς διακρίσεις.¹¹

⁹ Α. Φατούρος, 'Προς ένα νομικό πλαίσιο για την ενέργεια', στο Δ. Τριανταφύλλου, Κ.Υφαντής, Ε. Χατζηβασιλείου (επιμ.), *Διεθνείς Σχέσεις. Σύγχρονη θεματολογία και προσεγγίσεις*, Αθήνα: εκδόσεις Παπαζήση, 2008. σελ. 459

¹⁰ Ibid.

¹¹ Ibid, σελ. 462

Η ΕΕ αντιμετωπίζει την αύξηση των επιπέδων της αλληλεξάρτησης με τις περιοχές αυτές, όπως σε επίπεδο εμπορίου και ενέργειας, με σκοπό την κοινή διαχείριση των προκλήσεων της ασφάλειας και της μετανάστευσης. Να σημειωθεί ότι η Ρωσία είναι ο μεγαλύτερος γείτονας της ΕΕ και συνιστά έναν από τους σημαντικότερους και συνάμα προκλητικούς της εταίρους. Τα δύο μέρη, ΕΕ και Ρωσία, μοιράζονται όχι μόνο την ίδια γειτονιά αλλά και έναν μεγάλο αριθμό παγκόσμιων και περιφερειακών προκλήσεων σε θέματα ασφάλειας. Τα τελευταία 15 χρόνια, η ΕΕ και η Ρωσία έχουν αναπτύξει ένα πολύπλοκο δίκτυο πολιτικών θεσμών και διπλωματικών επαφών. Ένας ακόμα στόχος είναι η δημιουργία των κατάλληλων προϋποθέσεων για τη μελλοντική εγκαθίδρυση μιας ζώνης ελευθέρων συναλλαγών.¹²

Σε γενικές γραμμές η σχέση των δύο μερών είναι επικεντρωμένη γύρω από θέματα που αφορούν το εμπόριο και την ενεργειακή συνεργασία, τον διάλογο σε θέματα ασφαλείας, καθώς επίσης και μια διαδικασία που στοχεύει στην απελευθέρωση των θεωρήσεων μεταξύ της Ρωσίας και της ΕΕ, με στόχο την ενίσχυση του τουρισμού, του εμπορίου και των διαπροσωπικών επαφών. Μια Συμφωνία Σύνδεσης (όπως η Συμφωνία Σύνδεσης με την Ουκρανία) αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο της πολιτικής της ΕΕ και περιέχει διατάξεις σχετικά με τη δημιουργία ουσιαστικών και εκτεταμένων ζωνών ελεύθερων συναλλαγών.

Ωστόσο, δεν δείχνουν όλες οι ανατολικές χώρες-εταίροι την ίδια προθυμία στην ενίσχυση των σχέσεων με την ΕΕ. Άλλες σημαντικές πολιτικές πρωτοβουλίες της ΕΕ συμβάλλουν, μεταξύ άλλων, στην ειρήνη και τη σταθερότητα στη Μολδαβία και τον Νότιο Καύκασο, στην απελευθέρωση των θεωρήσεων, στην ανάπτυξη ενεργειακών διασυνδέσεων, στην υποστήριξη των δημοκρατικών διαδικασιών και στην καλή διακυβέρνηση σε επιλεγμένα κράτη της Ανατολικής Εταιρικής Σχέσης.¹³

Ο σεβασμός των δημοκρατικών αρχών, οι αρχές του διεθνούς δικαίου και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αναφέρονται στις γενικές αρχές της Συμφωνίας Εταιρικής Σχέσης και Συνεργασίας. Οι συμφωνίες αυτές, συνεπώς, καθιερώνουν τον διμερή πολιτικό διάλογο ανάμεσα στην ΕΕ και τη Ρωσία. Ακόμα, επιδιώκεται η σύγκλιση των θέσεων σχετικά με διεθνή ζητήματα αμοιβαίου ενδιαφέροντος, η συνεργασία με σκοπό τη σταθερότητα, η ασφάλεια και ο σεβασμός της δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Σχετικά με το εμπόριο και τις συναλλαγές, η ΕΕ και η Ρωσία συμφώνησαν (όπως και η ΕΕ με την Ουκρανία) στην αλληλομεταχείρισή τους ως μάλλον ευνοούμενα κράτη. Έχει θεσπιστεί η ελεύθερη διαμετακόμιση των εμπορευμάτων μέσω της επικράτειάς τους. Σε περίπτωση προσωρινής εισαγωγής εμπορευμάτων, κάθε μέρος χορηγεί στο άλλο απαλλαγή από εισαγωγικούς δασμούς και επιβαρύνσεις.

¹² “Overview,” *European Union Institute for Security Studies*, <http://www.iss.europa.eu/regions/russia-and-eastern-neighbours>

¹³ *Ibid.*

Η ΕΕ έχει συνάψει εννέα συμφωνίες εταιρικής σχέσης με τη Ρωσία, τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και της Κεντρικής Ασίας. Οι συμφωνίες αυτές, μέσω της συνεργασίας και του πολιτικού διαλόγου, αποσκοπούν στην εδραίωση της δημοκρατίας, την ανάπτυξη της οικονομίας των χωρών αυτών και την προώθηση των εμπορικών συναλλαγών και των επενδύσεων. Η Ρωσία και η Ανατολική Γειτονία αποτελούν προτεραιότητες της ΕΕ. Η περαιτέρω ενσωμάτωση τους στις ευρωπαϊκές δομές δεν πρέπει να συνεπάγεται τη διακοπή των σχέσεών τους με τους γείτονες που δεν έχουν όμοιες βλέψεις.¹⁴

Τα εμπορεύματα διακινούνται στις τιμές της αγοράς και οι ποσοτικοί περιορισμοί δεν μπορούν να ισχύσουν για τις εισαγωγές μεταξύ των μερών. Σε περίπτωση κινδύνου ή ζημίας που μπορεί να προκύψει από τις εισαγωγές, το Συμβούλιο Συνεργασίας αναζητεί λύση αποδεκτή από τις δύο πλευρές. Η ΕΕ και η Ρωσία επίσης δεσμεύονται στην καταπολέμηση των διακρίσεων στον τομέα της απασχόλησης και σχεδιάζουν πρωτοβουλίες για τον συντονισμό της κοινωνικής ασφάλισης.

Στον τομέα των επιχειρήσεων στις συμφωνίες προβλέπεται, μεταξύ άλλων, η εγκατάσταση σε συνθήκες όχι λιγότερο ευνοϊκές από εκείνες που ισχύουν στις τρίτες χώρες και την ίση μεταχείριση στις εταιρείες. Οι όροι δεν ισχύουν για τις εναέριες και θαλάσσιες μεταφορές, όμως στην περίπτωση της Ρωσίας ισχύουν και για ορισμένες τραπεζικές και ασφαλιστικές υπηρεσίες που αναφέρονται στο παράρτημα 6 της Συμφωνίας Εταιρικής Σχέσης και Συνεργασίας.¹⁵

Η ΕΕ και η Ρωσική Ομοσπονδία δεσμεύονται να λάβουν τα απαραίτητα μέτρα για να καταστεί δυνατή η διασυνοριακή παροχή υπηρεσιών. Ορισμένοι τομείς για τη Ρωσία, μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο ρυθμίσεων σε εθνικό επίπεδο. Στις θαλάσσιες μεταφορές, τα μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να εφαρμόζουν στην πράξη την αρχή της απρόσκοπτης πρόσβασης στην αγορά και στις μεταφορές κατά τις εμπορικές συναλλαγές. Αναφορικά με τις τρέχουσες πληρωμές και τα κεφάλαια, εγκρίνονται όλες οι τρέχουσες πληρωμές (κυκλοφορία εμπορευμάτων, υπηρεσιών και προσώπων), ενώ ταυτόχρονα εξασφαλίζεται η ελεύθερη κυκλοφορία κεφαλαίων για τις άμεσες επενδύσεις σε εταιρείες και η εκκαθάριση ή ο επαναπατρισμός του προϊόντος των επενδύσεων αυτών, καθώς και όλων των κερδών του. Ακόμα, όλες οι συμφωνίες αναφέρονται και στην προστασία της εμπορικής, βιομηχανικής και πνευματικής ιδιοκτησίας και στη νομοθετική συνεργασία.¹⁶

Η οικονομική συνεργασία αφορά κυρίως στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη, την ενέργεια, την ανάπτυξη των ανθρωπίνων πόρων, την υποστήριξη των επιχειρήσεων, τη

¹⁴ Δ. Τριανταφύλλου "Ζητήματα ασφάλειας στην περιοχή της Μαύρης Θάλασσας", στο Σ. Ντάλης (επιμ.), *Από τον Μπους στον Ομπάμα. Η διεθνής πολιτική σε έναν κόσμο που αλλάζει*, Αθήνα: εκδόσεις Παπαζήση, 2010, σελ. 469

¹⁵ EUR-Lex, "Συμφωνίες εταιρικής σχέσης και συνεργασίας (ΣΕΣΣ): Ρωσία, Ανατολική Ευρώπη, Νότιος Καύκασος και Κεντρική Ασία", http://europa.eu/legislation_summaries/external_relations/relations_with_third_countries/eastern_europe_and_central_asia/r17002_el.htm

¹⁶ Ibid.

γεωργία, τον τουρισμό, τις μεταφορές και την προστασία του περιβάλλοντος. Επίσης εστιάζει στην περιφερειακή συνεργασία και την νομισματική πολιτική, με στόχο να συμβάλει στη διαδικασία μεταρρύθμισης.

Η σύναψη συμφωνίας εταιρικής σχέσης και συνεργασίας, μεταξύ των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΕΚ) και των κρατών μελών τους αφενός, και της Ρωσικής Ομοσπονδίας αφετέρου, υπογράφηκε το 1994 στην Κέρκυρα. Σκοπός της συμφωνίας ήταν να ενισχυθούν οι δεσμοί που καθιερώθηκαν, ιδιαίτερα με τη συμφωνία μεταξύ της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας και της Ένωσης Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών για το εμπόριο και την εμπορική και οικονομική συνεργασία (απόφαση 90/116/ΕΟΚ).¹⁷

Η εν λόγω συμφωνία επέβαλε στην ΕΚ ορισμένες υποχρεώσεις σχετικά με την κίνηση των κεφαλαίων και των πληρωμών μεταξύ της Κοινότητας και της Ρωσίας. Ακόμα, ορισμένες διατάξεις της συμφωνίας επέβαλαν στην Κοινότητα δεσμεύσεις στον τομέα της παροχής υπηρεσιών, οι οποίες υπερβαίνουν το διασυνοριακό πλαίσιο. Η συμφωνία εταιρικής σχέσης και συνεργασίας, η οποία συνάφθηκε με τη Ρωσία, τέθηκε σε ισχύ την 1^η Δεκεμβρίου 1997.¹⁸

Η Ρωσική Ομοσπονδία συμπεριλήφθη το 1991 στο TACIS, ένα πρόγραμμα που στη συνέχεια αναθεωρήθηκε. Το πρόγραμμα αποσκοπούσε στην οικονομική ανασυγκρότηση και τον εκδημοκρατισμό, με την ενδυνάμωση των δημοκρατικών δεσμών. Στο γενικό πλαίσιο της ευρωρωσικής συνεργασίας, τίθενται ως στόχοι :

1. η οικονομική και πολιτική σταθερότητα της Ρωσίας,
2. η ενίσχυση της ρωσικής οικονομίας μέσω της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων,
3. η δημιουργία ζώνης ελεύθερου εμπορίου και
4. η ένταξη της Ρωσικής Ομοσπονδίας στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου.¹⁹

Η Συμφωνία Εταιρικής Σχέσης και Συνεργασίας έχει ως στόχο τη συνεργασία στους τομείς της οικονομίας, της επιστήμης, των μεταφορών, της τεχνολογίας και της ενέργειας. Προωθεί την ελευθερία του εμπορίου, το οποίο διεξάγεται με βάση τους κανόνες του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ). Επίσης, η συμφωνία προβλέπει τη διεξαγωγή ανοικτού και θεσμοθετημένου πολιτικού διαλόγου. Δημιουργούνται, για τον λόγο αυτό, επιτροπές και συμβούλια με τακτικές συναντήσεις κορυφής. Η συνεργασία στον τομέα της δικαιοσύνης και των εσωτερικών υποθέσεων συμπεριλαμβάνεται στη συμφωνία και έχει ως στόχο την ανατροπή παράνομων δραστηριοτήτων, όπως για παράδειγμα: το οργανωμένο έγκλημα, τα ναρκωτικά και το ξέπλυμα μαύρου χρήματος.²⁰

¹⁷ Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 28 Νοεμβρίου 1997, Νομοθεσία, L 327, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=OJ:L:1997:327:TOC>

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Ibid.

²⁰ Κ. Δ. Κεντρωτής, *Θησείας και Μινώταυρος: Ο Μίτος της ΚΕΠΠΑ και των Εξωτερικών Σχέσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Αθήνα: εκδόσεις Παπαζήση, 2003, σελ. 52, 53

Η ιδέα της στρατηγικής εταιρικής σχέσης σχεδιάστηκε ως εργαλείο προκειμένου να εμπλακεί η Ρωσία σε μια συνεργασία βασιζόμενη σε κοινές αξίες. Αν και, υιοθετώντας αυτή την προσέγγιση, η ΕΕ πέτυχε να αποτρέψει την απομόνωση της Ρωσίας, η οποία είχε συμβεί μετά την αρχή του πρώτου πολέμου στην Τσετσενία, η προσπάθεια αυτή δεν κατάφερε να αποδώσει αξιοσημείωτη σύγκλιση με όρους πολιτικού οράματος για το μετασοβιετικό χώρο που διαμορφώθηκε από την ΕΕ και τη Ρωσία».²¹

Η Κοινή Στρατηγική της ΕΕ στη Ρωσία (1999), επιπλέον στην παραδοσιακή δέσμευση για την παγίωση της δημοκρατίας, έθεσε το στόχο της ενσωμάτωσης της Ρωσίας σε έναν κοινό οικονομικό χώρο, βελτιώνοντας την συνεργασία για την ενδυνάμωση της σταθερότητας και της ασφάλειας. Η Ρωσική Ομοσπονδία στην μεσοπρόθεσμη στρατηγική της από το 1999, στην οποία έλαβε υπόψη της τις ευρωπαϊκές αρχές και αξίες, επικεντρώθηκε στην ανάπτυξη της συνεργασίας με την ΕΕ με στόχο να εδραιώσει τον ρόλο της ως ηγέτιδας δύναμης, στην διαμόρφωση ενός νέου συστήματος διακρατικών, πολιτικών, και οικονομικών σχέσεων στην περιοχή της Κοινοπολιτείας Ανεξαρτήτων Κρατών (ΚΑΚ). Αυτή η δήλωση ωστόσο φανέρωνε μια ανακολουθία μεταξύ της κανονιστικής προσέγγισης της ΕΕ και της ρωσικής προσέγγισης με την πολιτική της ισχύος.²²

Η μεσοπρόθεσμη στρατηγική αποκάλυψε επίσης την οικονομική διάσταση της ευρωρωσικής αλληλεπίδρασης στην ανατολική Ευρώπη. Η Ρωσία έθεσε το θέμα συγκεκριμένων ανησυχιών σε σχέση με την αμφιλεγόμενη επέκταση της ΕΕ, η οποία αποτελεί επέκταση της ευρωπαϊκής αγροτικής και αντίντάμπινγκ πολιτικής, του καθεστώτος θεωρήσεων, και του καθεστώτος των συνόρων, και προτιμησιακές συμφωνίες με τις αναπτυσσόμενες χώρες, οι οποίες ανταγωνίζονται τις ρωσικές εξαγωγές σε χώρες της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης, καθώς επίσης και στις Βαλτικές χώρες.

Στη διάσκεψη κορυφής ΕΕ-Ρωσίας, της 29^{ης} Μαΐου 2002, η ΕΕ δήλωσε την πρόθεσή της να αναγνωρίσει στη Ρωσία το καθεστώς της οικονομίας της αγοράς και να εφαρμόσει τα κατάλληλα νομοθετικά μέτρα τα οποία θα επέτρεπαν στη Μόσχα να επωφεληθεί ταχέως από τα εμπορικά πλεονεκτήματα, ιδίως στο πλαίσιο των διαδικασιών αντίντάμπινγκ. Επίσης, η ΕΕ χαιρέτισε την πρόοδο που πραγματοποιήθηκε για τη δημιουργία κοινού ευρωπαϊκού οικονομικού χώρου. Τα δυο μέρη συμφώνησαν να συνεχίσουν τον πολιτικό διάλογο και τη συνεργασία για την αντιμετώπιση κρίσεων και ασφάλειας. Τα τελευταία χρόνια οι ανησυχητικές εξελίξεις στη Ρωσία, σε συνδυασμό με τις πολιτικές που ακολουθεί η Μόσχα στις περιοχές που γειτνιάζουν με την ίδια και με την ΕΕ, είχαν συνέπειες στις ευρωρωσικές σχέσεις. Η στρατηγική εταιρική σχέση με τη Ρωσία αποτελεί ωστόσο μία από τις προτεραιότητες της εξωτερικής πολιτικής της ΕΕ. Η δράση της Ένωσης στη διεθνή σκηνή,

²¹ V. Samokhvalov, "Relations in the Russia- Ukraine- EU triangle: zero-sum game or not?," *The European Union Institute for Security Studies*, no. 68, (2007), www.iss.europa.eu

²² Ibid.

σύμφωνα με το άρθρο 21/ΕΣΕΕ, σχεδιάζεται με στόχο να προωθεί τις αρχές που έχουν εμπνεύσει τη δημιουργία, την ανάπτυξη και τη διεύρυνσή της: τη δημοκρατία, το κράτος δικαίου, την οικουμενικότητα και το αδιαίρετο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών, το σεβασμό των αρχών του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και του διεθνούς δικαίου.²³ Η ΕΕ έχει δημιουργήσει εταιρικές σχέσεις με τρίτες χώρες και διεθνείς, περιφερειακούς ή παγκόσμιους οργανισμούς, που συμμερίζονται τις παραπάνω αρχές. Ανάμεσα στους στόχους της είναι η προώθηση της ενσωμάτωσης όλων των χωρών στην παγκόσμια οικονομία (μέσω της σταδιακής κατάργησης των περιορισμών του διεθνούς εμπορίου) και η διατήρηση της ειρήνης, η πρόληψη των συγκρούσεων και η ενίσχυση της διεθνούς ασφάλειας.²⁴

Η επόμενη προσπάθεια να αναπτυχθεί η συνεργασία με την Ρωσία ήταν με την υπογραφή των τεσσάρων συμφωνιών οδικών χαρτών στην Μόσχα στις 10 Μαΐου 2005. Οι συμφωνίες αποτελούνταν από τον κοινό οικονομικό χώρο, τον κοινό χώρο ελευθερίας ασφάλειας και δικαιοσύνης, τον κοινό χώρο εξωτερικής ασφάλειας και τον κοινό χώρο έρευνας εκπαίδευσης και πολιτισμού. Ήταν το αποτέλεσμα διαβουλεύσεων δύο ετών, από τον Μάιο του 2003 όταν αποφασίστηκε η προετοιμασία για την υπογραφή των συμφωνιών σαν ένα μακροπρόθεσμο έργο. Υπήρχε επίσης η πρόθεση να δοθεί μια νέα ώθηση στις ευρωρωσικές σχέσεις μετά την υπογραφή κοινών στρατηγικών το 1999 που δεν οδηγούσαν σε περαιτέρω προσέγγιση.²⁵ «Παρά την υψηλή ρητορική για τις συμφωνίες, οι αναλυτές των ευρωρωσικών σχέσεων και από τις δυο πλευρές συμφωνούν ότι σε αυτές υπήρχε έλλειψη κοινού οράματος για το πώς θα αναπτυχθούν οι σχέσεις της ΕΕ με την Ρωσία».²⁶ Υπήρχε κάτι σαν μια ad-hoc ευρωρωσική παραδοχή σε ότι αφορά την γεωπολιτική του μετασοβιετικού χώρου, η οποία αντικατοπτριζόταν στα κείμενα του οδικού χάρτη για τον κοινό χώρο εξωτερικής ασφάλειας του Μαΐου 2005 όπου και τα δύο μέρη δήλωσαν ότι: «δεσμεύονται να ενδυναμώσουν τον ευρωρωσικό διάλογο σε ζητήματα διευθέτησης τοπικών συγκρούσεων κοντά στα σύνορα της ΕΕ και Ρωσίας».²⁷ Ωστόσο αυτός ο εν πολλοίς θεωρητικός συμβιβασμός δεν θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί σαν φόρμουλα για τις ευρωρωσικές σχέσεις στην περιοχή, διότι η διαφορά σχετικά με το δικαίωμα για την διαχείριση περιοχών στα γειτονιά σύνορα ΕΕ - Ρωσίας απλά αναβλήθηκε, χωρίς να διευθετηθεί, και σύντομα αυτό το καθεστώς σχέσεων μεταβλήθηκε από τις εξελίξεις που προέκυψαν μέσα στον ίδιο τον μετασοβιετικό χώρο.²⁸

²³ Π. Κανελλόπουλος, *Οι Συνθήκες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Μετά τη Συνθήκη της Λισσαβώνας*, Αθήνα : εκδόσεις Σάκκουλα, 2008, σελ. 35, 36

²⁴ Π. Κ. Ιωακειμίδης, *Η Συνθήκη της Λισσαβώνας. Παρουσίαση , ανάλυση, αξιολόγηση*, Αθήνα : εκδόσεις Θεμέλιο, 2010, σελ. 104

²⁵ M. Emerson, "EU-Russia Four Common Spaces and the Proliferation of the Fuzzy," *Centre for European Policy Studies*, no . 71 (2005), <http://www.ceps.eu/system/files/book/1224.pdf>

²⁶ V. Samokhvalov, "Relations in the Russia- Ukraine- EU triangle: zero-sum game or not?," *The European Union Institute for Security Studies*, no. 68, (2007), www.iss.europa.eu

²⁷ Ibid.

²⁸ Ibid.

Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας δημιουργήθηκε με σκοπό την ανάπτυξη στενών σχέσεων μεταξύ της ΕΕ και των εταίρων της, για τη διατήρηση της ασφάλειας και της σταθερότητας. Η Ευρωπαϊκή Ένωση από το 2008 έχει δημιουργήσει αποστολή παρακολούθησης στη Γεωργία (EUMM) στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας, ενώ παράλληλα συμμετείχε ενεργά στη διαμεσολάβηση στην ενεργειακή διαμάχη μεταξύ Ρωσίας Ουκρανίας. Η ΕΕ έδωσε έμφαση, στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής Ασφάλειας, σε θέματα όπως: ενεργειακή ασφάλεια, ανθρώπινη ασφάλεια, παρατεταμένες συγκρούσεις και ενίσχυση των σχέσεων στις γειτονικές χώρες της ΕΕ. Ωστόσο, η Ευρώπη θα πρέπει να αποκτήσει πλήρη εμπιστοσύνη ως προς τη ρωσική πολιτική φερεγγυότητα, για μια χρήση του ενεργειακού παράγοντα από τη Ρωσία, που δεν θα εξαρτάται από απρόβλεπτες μεταβλητές του θυμικού χαρακτήρα της, αλλά θα εξασφαλίζει μια συνεχή ροή αγαθών ανεξάρτητα από παροδικές μεταβολές των συνθηκών.²⁹

Ένα πρόσφατο μάθημα από τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τόσο η Γεωργία όσο και η Ουκρανία στις σχέσεις τους με τη Ρωσία είναι ότι παράλληλα με τις προσπάθειες που κάνουν να προσεγγίσουν το δυτικό κόσμο πρέπει να καταβάλλουν αντίστοιχες προσπάθειες να προσεγγίσουν το γείτονα τους. Αναφορικά με τις εμπορικές σχέσεις, το 2012, η ΕΕ επικρότησε την προσχώρηση της Ρωσίας στον ΠΟΕ, ύστερα από 18 έτη διαπραγματεύσεων. Η προσχώρηση αυτή ήταν ιδιαίτερα σημαντική για την ΕΕ αφού είναι πρώτος εμπορικός εταίρος της Ρωσικής Ομοσπονδίας. Η ΕΕ είναι ο μεγαλύτερος εμπορικός εταίρος της Ρωσίας, αντιπροσώπευε περίπου το 40% των συνολικών συναλλαγών της Ρωσίας το 1991 και το 45% το 1995.³⁰

Οι δύο αυτές οντότητες δεσμεύτηκαν από πολυμερείς κανόνες και υποχρεώσεις για το αμοιβαίο εμπόριό τους. Ο Επίτροπος για το Εμπόριο Karel De Gucht δήλωσε ότι η προσχώρηση της Ρωσίας στον ΠΟΕ θα βοηθούσε στην επιτάχυνση του εκσυγχρονισμού της ρωσικής οικονομίας και θα προσέφερε πολλές επιχειρηματικές ευκαιρίες, τόσο στις ρωσικές όσο και στις ευρωπαϊκές εταιρείες.³¹

Θετικό αντίκτυπο επίσης έχει η προσχώρηση στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου, στους όρους εμπορίου και επενδύσεων μεταξύ των δύο εταίρων. Οι αλλαγές που σημειώνονται, ως συνέπεια της προσχώρησης της Ρωσίας στον ΠΟΕ είναι:

1. η μείωση εισαγωγικών δασμών από τη Ρωσία,
2. ο περιορισμός των εξαγωγικών δασμών της,
3. η χορήγηση μεγαλύτερης πρόσβασης στην αγορά για τους παρόχους υπηρεσιών της ΕΕ,

²⁹ S. Hoffmann, *Χάος και Βία. Η Παγκοσμιοποίηση, τα Καταρρέοντα κράτη, η Τρομοκρατία και η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική*, Πρόλογος Χ. Ροζάκη, Αθήνα: εκδόσεις Παπαζήση, 2011, σελ. 25

³⁰ D. Danilov and S. Spiegeleire, "From Decoupling To Recoupling Russia and Western Europe: a new security relationship?," *Institute for Security Studies of WEU*. no.(1998), <http://www.iss.europa.eu/publications/detail/article/from-decoupling-to-recouplingbra-new-security-relationship-between-russia-and-western-europe/>

³¹ Ευρωπαϊκή επιτροπή δελτίο τύπου, "Η ΕΕ επικροτεί την προσχώρηση της Ρωσίας στον ΠΟΕ ύστερα από 18 έτη διαπραγματεύσεων Βρυξέλλες," (2012), http://europa.eu/rapid/press-release_IP-12-906_el.htm

4. η διευκόλυνση όσον αφορά τους κανόνες και τις διαδικασίες, σε τομείς που επιδρούν στις διμερείς οικονομικές σχέσεις.³²

Η ΕΕ συνεργάζεται μαζί με τους διεθνείς εταίρους της προκειμένου να διασφαλιστεί ότι τηρούνται οι δεσμεύσεις της Ρωσίας, στο πλαίσιο του ΠΟΕ.

Η Ρωσική Ομοσπονδία είναι ο τρίτος εμπορικός εταίρος της ΕΕ, και με την προσχώρησή της στον ΠΟΕ εκτιμήθηκε ότι η συνολική μείωση δασμών αποφέρει εξοικονόμηση 2,5 δισεκατομμυρίων ευρώ σε εισαγωγικούς δασμούς, για τους εξαγωγείς της ΕΕ ετησίως. Επίσης, μεταξύ άλλων καλύπτονται μια σειρά ρυθμιστικών θεμάτων, συμπεριλαμβανομένων των υγειονομικών και φυτοϋγειονομικών κανόνων, των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και των τελωνείων. Σχετικά με τις επενδύσεις, αξίζει να σημειωθεί ότι το 2010 οι επενδύσεις της Ρωσίας στην ΕΕ ανήλθαν στα 42 δισεκατομμύρια ευρώ.³³

Η ανάπτυξη του τομέα της ενέργειας, ωστόσο, παρόλες τις προσπάθειες για κάποια συμφωνία, εξακολουθεί να παράγει νέες συγκρούσεις λόγω διαφορετικών συμφερόντων, αλλά από την άλλη πλευρά μπορεί να οδηγήσει και σε νέες πρωτοβουλίες, έτσι ώστε να αποφεύγονται όσον το δυνατόν οι συγκρούσεις. Ο ενεργειακός διάλογος μεταξύ της ΕΕ και της Ρωσικής Ομοσπονδίας αποφασίστηκε στη διμερή σύνοδο κορυφής στο Παρίσι στις 30 Οκτωβρίου 2000 και έδωσε την ευκαιρία συζήτησης όλων των θεμάτων κοινού ενδιαφέροντος στον τομέα της ενέργειας, συμπεριλαμβανομένης της συνεργασίας για την εξοικονόμηση ενέργειας, την ορθολογική οργάνωση των υποδομών παραγωγής και μεταφορών, των δυνατοτήτων ευρωπαϊκών επενδύσεων και των σχέσεων μεταξύ των παραγωγών και των καταναλωτικών χωρών.

Τελικά οι Ευρωπαίοι πρέπει να σταματήσουν να αναρωτιούνται εάν θα έπρεπε να συνεχιστεί ο διάλογος με τη Ρωσία, εφόσον διάλογος υπάρχει ήδη σε επίπεδο αρχηγών κρατών. Πολλοί ηγέτες έχουν ταξιδέψει στη Μόσχα και αποτελεί ίσως απόδειξη ότι η ΕΕ δεν έχει ενιαία γραμμή απέναντι στη Ρωσία πάνω στα θέματα που επιθυμεί να επιτύχει. Για τον λόγο αυτό είναι σημαντικό η Ευρώπη να ανανεώσει το διμερή διάλογο, χωρίς τον φόβο να θίξει θέματα τα οποία έχει ενδιαφέρον να προωθήσει, όπως θέματα που αφορούν τη Μέση Ανατολή, το Ιράν, την Λιβύη, αλλά και την τρομοκρατία, την πάταξη της διακίνησης ναρκωτικών, την κλιματική αλλαγή και άλλα.³⁴

Το 2014 η ουκρανική κρίση όξυνε τις διαφορές ανάμεσα στην ΕΕ και τη Ρωσία, ωθώντας τους δύο πρωταγωνιστές της να επανεξετάσουν τις σχέσεις τους μεταξύ τους αλλά και με όσους μοιράζονται την ίδια γειτονιά. Η βία που προέκυψε στην Ουκρανία και εύλογα υποστηρίχθηκε από τη Ρωσία, ταρακούνησε την ΕΕ από τον εφησυχασμό που αισθάνθηκε

³² Ibid.

³³ Ibid.

³⁴ P. Vimond, "Ukraine: Decision Time for Europe," *Carnegie Europe*, (2015), <http://carnegieeurope.eu/2015/05/19/ukraine-decision-time-for-europe/i8ve>

από την καλή επιρροή και τα αποτελέσματα της διαδικασίας ολοκλήρωσής της. «Η ΕΕ έχει δύο σημαντικές προκλήσεις μπροστά της: πρώτον, μπορεί να υψώσει μόνο μια ενιαία πολιτική απέναντι στη Ρωσία, αντί να αγνοεί τις διαφορετικές πολιτικές αντιλήψεις των κρατών μελών της. Δεύτερον, η ΕΕ πρέπει να αντιμετωπίσει την πραγματικότητα για το πώς είναι η Ρωσία σήμερα και να αποφασίσει να υιοθετήσει μια πολιτική που θα αλλάξει τη συγκρουόμενη πορεία των δυο τους, αλλά χωρίς να πληρώσει το τίμημα, χάριν της ευρωπαϊκής ταυτότητας».³⁵

Ενώ η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Ρωσική Ομοσπονδία έχουν σημαντικά κοινά συμφέροντα και μπορούν να επωφεληθούν από έναν εποικοδομητικό διάλογο, από τη μεταξύ τους συνεργασία και τις εμπορικές συναλλαγές τους, η προσάρτηση της Κριμαίας «μπλοκάρει» τη συνεργασία των δύο πλευρών και συνεπώς τις ευρωρωσικές σχέσεις. Η ΕΕ ισχυρίζεται ότι από τη στιγμή που η Ρωσία στηρίζει την ένοπλη εξέγερση στην Ανατολική Ουκρανία, με αποτέλεσμα να υπάρχουν τόσα αθώα θύματα, δεν μπορεί παρά να επιβάλει περιοριστικά μέτρα.

Η αποσταθεροποίηση της Ουκρανίας ή άλλου γειτονικού κράτους στην ανατολική Ευρώπη θα έχει βαρύ τίμημα για την οικονομία της Ρωσίας. Η ΕΕ προτίθεται να ανακαλέσει τις αποφάσεις της και να συνεργαστεί εκ νέου με τη Ρωσία, εφόσον η Ρωσία προτίθεται να συμβάλει με έμπρακτα μέσα και ξεκάθαρα στην επίλυση της ουκρανικής κρίσης.³⁶

Στο Συμβούλιο Υπουργών Εξωτερικών η πλειονότητα τάχθηκε υπέρ της προσέγγισης με τη Μόσχα, προκειμένου η ουκρανική κρίση να υποχωρήσει βαθμιαία. Από τα κράτη μέλη, μόνο η Βρετανία, η Πολωνία, η Ρουμανία, η Φιλανδία και οι τρεις χώρες της Βαλτικής παρέμειναν αντίθετες σε κάποιον συμβιβασμό, και η Ρωσία δεν καλείται να αποσύρει τις δυνάμεις από το ουκρανικό έδαφος, αλλά καλούνται οι ξένες στρατιωτικές δυνάμεις να απομακρυνθούν. Αυτό το μήνυμα θα μετρούσε θετικά για τη Μόσχα τη στιγμή που το ΝΑΤΟ δήλωνε ότι νέες ρωσικές στρατιωτικές δυνάμεις έχουν εισέλθει στην ανατολική Ουκρανία. Το ζήτημα για την ΕΕ ήταν πρωτίστως η αποκατάσταση των σχέσεων συνεργασίας της ΕΕ με τη Ρωσία και η αντιμετώπιση του προβλήματος με την Ουκρανία.

Στο Μπρισμπέιν, ο Γερμανός Υπουργός Εξωτερικών Φρανκ-Βάλτερ Σταϊνμάγερ πρότεινε την έμμεση προσέγγιση, το Συμβούλιο Υπουργών Εξωτερικών δηλαδή να συνομιλήσει με τους ομολόγους της Ευρασιατικής ομάδας, στην οποία μετέχει η Ρωσία. Από την άλλη πλευρά, ο Υπουργός Εξωτερικών Σέργκει Λαβρόφ διατύπωσε το ενδιαφέρον της ρωσικής πλευράς για μια ουσιαστική λύση της κρίσης στην Ουκρανία.

³⁵ M. David, “EU–Russia Relations: Effects of the 2014 Ukraine Crisis,” *Russian Analytical Digest* No. 158, December (2014), <http://www.css.ethz.ch/publications/pdfs/RAD-158-5-8.pdf>

³⁶ European Council, Council of the European Union, “European Council Conclusions on external relations” www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2015/03/conclusions-russia-ukraine-european-council-march-2015

Επικρατεί ωστόσο έντονη διαφωνία μεταξύ των δύο συνεργαζόμενων κομμάτων της γερμανικής κυβέρνησης για τον χειρισμό των σχέσεων με τη Ρωσία.

Η ουκρανική κρίση δεν θα μπορούσε να μην είχε εξέχουσα θέση στις συζητήσεις κατά τη σύνοδο κορυφής της Ανατολικής Εταιρικής Σχέσης της ΕΕ στη Ρίγα, 21 με 22 Μαΐου 2015. Η σύγκρουση βρίσκεται σε εξέλιξη με πρόσφατη κλιμάκωση, παρά τις διπλωματικές προσπάθειες από τη Γερμανία και τη Γαλλία προκειμένου να βρεθεί μια διέξοδος στο θέμα της βίας. Επιπλέον, η ουκρανική κρίση αφήνει ανοικτό το ερώτημα, για το πώς η ΕΕ θα αντιμετωπίσει τελικά τη Ρωσία. Αυτή ήταν η μια σημαντική πρόκληση για τους ευρωπαίους ηγέτες στη Ρίγα. «Η ΕΕ έχει επιτρέψει να παραμείνει το θέμα άλυτο, ενώ παράλληλα η διαδικασία μετασχηματισμού με ευρωπαϊκό προσανατολισμό έχει προχωρήσει ήδη από τη δεκαετία του 1990».³⁷

Στις 22 Μαΐου 2015 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και η Ουκρανία υπέγραψαν μνημόνιο συμφωνίας, καθώς και συμφωνία δανειοδότησης για το τρίτο πρόγραμμα μακροοικονομικής χρηματοδοτικής συνδρομής της ΕΕ στην Ουκρανία.³⁸

³⁷ P. Vimond, “An EU Special Envoy for Ukraine?,” *Carnegie Europe*, (May 21, 2015), <http://carnegieeurope.eu/strategieurope/?fa=60156>

³⁸ Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, “Διάσκεψη κορυφής ΕΕ-CELAC, Βρυξέλλες, 10-11/06/2015”, <http://www.consilium.europa.eu/el/meetings/international-summit>

4. ΡΩΣΙΑ: ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΕΠΙΡΡΟΗΣ

Η ανάπτυξη του συστήματος των εθνών κρατών με βάση μια αποδεκτή ισορροπία δυνάμεων έδωσε ώθηση στη δημιουργία του διεθνούς δικαίου, με σημαντικό εκφραστή τον Hugo Grotius. Η κυριαρχία, λόγω της καθολικότητας την οποία απέκτησε στη συνέχεια, δημιούργησε την ιδεολογία του μαζικού εθνικισμού. Οι πολίτες, εξαιτίας πολλών διαφόρων παραγόντων, ταυτίστηκαν με το κράτος. Ο εθνικισμός αναπτύχθηκε σταθερά τα τελευταία διακόσια χρόνια για να ενισχύσει την ταύτιση του ατόμου με το κράτος.³⁹

«Μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ παρατηρήθηκε ένα ξέσπασμα εθνικιστικής και φυλετικής έπαρσης η οποία, σε πολλές περιπτώσεις, οδήγησε στη συγκρότηση νέων πολιτικών δυνάμεων ή στην ανακύκλωση (αναβάπτιση) των παλιών κομμουνιστικών δυνάμεων».⁴⁰

Σύμφωνα με τους ιδεαλιστές, μόνο μια δομική μεταρρύθμιση του διεθνούς συστήματος, η οποία θα εξαλείψει την κρατική κυριαρχία και τα ανεξέλεγκτα έθνη κράτη, μπορεί να προσφέρει την αποτελεσματική ασπίδα εναντίον των εθνικιστών που είναι διατεθειμένοι να αποδεχθούν την καταστροφή για τους εαυτούς τους και τους οπαδούς τους, παρά να εγκαταλείψουν τα μεγαλεπήβολα οράματά τους.⁴¹

Οι γείτονες χώρες τις Ρωσίας, αλλά και οι δυτικοί ηγέτες συνεχίζουν να φοβούνται ότι μια αναγεννημένη Ρωσία μπορεί να είναι επεκτατική, γεγονός που εν μέρει εξηγεί το γιατί το ΝΑΤΟ επεκτάθηκε προς Ανατολάς.⁴² Το κλειδί του λαϊκού εθνικιστικού αισθήματος είναι συχνά ο αλυτρωτισμός, ο αγώνας για την επανένωση χαμένων εδαφών με το εθνικό κράτος.⁴³ Η Ρωσία επανέρχεται βαθμιαία στη θέση που για πολλά χρόνια είχε εγκαταλείψει, μετά τη διάλυση της σοβιετικής αυτοκρατορίας. Βαθμιαία οικοδομεί το δικό της περιβάλλον επιρροής, ενισχύοντας τη θέση της στον άμεσο περίγυρο της, στις περιοχές των εκτεταμένων συνόρων της. Με την επίτευξη εσωτερικής ασφάλειας, η Ρωσία είναι σε θέση να αναζητήσει την επέκταση της επιρροής της στο διεθνές περιβάλλον. Οι σημαντικές πλουτοπαραγωγικές πηγές της αποτελούν ένα όπλο επιρροής.⁴⁴

Η Μόσχα έχει ανακτήσει σημαντικό μέρος της περιφερειακής της δύναμης και μπορεί να αισθάνεται ικανή να προκαλέσει τα αμερικανικά συμφέροντα ευθέως στη γειτονιά της και ειδικότερα στην ευρύτερη περιοχή του Εύξεινου Πόντου.⁴⁵

³⁹ Θ. Κουλουμπής, *Διεθνείς Σχέσεις. Ισχύς και Δικαιοσύνη*, Αθήνα: εκδόσεις Παπαζήση, 2008, σελ. 82, 83

⁴⁰ *Ibid.*, σελ. 86, 87

⁴¹ *Ibid.*, σελ. 88

⁴² J. J. Mearsheimer, *Η τραγωδία της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων*, Αθήνα : εκδόσεις Ποιότητα, 2009, σελ. 711

⁴³ Θ. Κουλουμπής, *Διεθνείς Σχέσεις. Ισχύς και Δικαιοσύνη*, Αθήνα: εκδόσεις Παπαζήση, 2008, σελ. 291

⁴⁴ Χ. Ροζάκης, 'Πρόλογος', στο S. Hoffmann, *Χaos και Βία. Η Παγκοσμιοποίηση, τα Καταρρέοντα κράτη, η Τρομοκρατία και η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική*, Αθήνα: εκδόσεις Παπαζήση, 2011, σελ. 24, 25

⁴⁵ I. Lesser, *Παγκόσμιες τάσεις, περιφερειακές συνέπειες. Οι ευρύτερες στρατηγικές επιπτώσεις στην περιοχή του Ευξείνου Πόντου*, Αθήνα : εκδόσεις Παπαζήση, 2009, σελ. 55

Συγκεκριμένα, αυτό μπορεί να σημαίνει μόνο την επιστροφή της Ρωσίας στο ρόλο του ρυθμιστή ζητημάτων ασφαλείας στην ευρύτερη περιοχή, καθώς και στον ηγετικό ρόλο της ανάληψης πρωτοβουλιών για ζητήματα οικονομίας και ασφάλειας.⁴⁶ Στη μεταψυχροπολεμική εποχή ο διπλωματικός μοχλός πίεσης μέσω των οικονομικών κυρώσεων τείνει να χρησιμοποιείται όλο και περισσότερο με δεδομένη τη συναίνεση που επιτυγχάνεται σε πολλά θέματα μεταξύ των μονίμων μελών του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, χωρίς όμως αυτό να συνεπάγεται ότι οι οικονομικές κυρώσεις από μόνες τους έχουν αποφασιστική επίπτωση στην πολιτική επιθετικών και αποφασισμένων ηγετών.⁴⁷

Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου είχε ως αποτέλεσμα ένα ασταθές σύστημα. Η Δύση άσκησε ισχυρή πίεση στη Μόσχα για την συγκέντρωση του σοβιετικού πυρηνικού οπλοστασίου προς την Ρωσία, ως λύση στο πρόβλημα του γεωγραφικού κατακερματισμού. Η Ουκρανία όπως και άλλες χώρες δεσμεύτηκαν να αποπυρηνικοποιηθούν. Η άρνηση της Ρωσίας να επικυρώσει τη διαδικασία START II ανέστειλε επι μακρόν την εναρμόνιση της πυρηνικής πολιτικής των χωρών αυτών με το συνολικό και αποτελεσματικό πλαίσιο που προσφέρει η συμφωνία.⁴⁸ Η Ουκρανία στον τομέα της Συνεργασίας για τη Μείωση των Απειλών συνεργάστηκε με τις ΗΠΑ και ανακηρύχθηκε, ήδη από το 1996, «α-πυρηνική χώρα».⁴⁹ Τα Ηνωμένα Έθνη έχουν αναγνωρίσει τη Ρωσική Ομοσπονδία ως νομικό διάδοχο της Σοβιετικής Ένωσης αλλά η κατάσταση των άλλων δημοκρατιών παρέμεινε αδιευκρίνιστη. «Το Καζακστάν, η Λευκορωσία και η Ουκρανία μετέφεραν τα πυρηνικά όπλα από το έδαφος τους στη Ρωσία και οι πυρηνικές δυνάμεις της πρώην ΕΣΣΔ βρίσκονται σήμερα κάτω από τον ενιαίο έλεγχο της ρωσικής κυβέρνησης».⁵⁰

Η Ρωσία επιδεικνύει τώρα μια αυξανόμενη οικονομική δραστηριότητα στον πρώην σοβιετικό χώρο, ιδιαίτερα μέσω της ικανότητάς της να ελέγχει τους ενεργειακούς πόρους (πετρέλαιο – φυσικό αέριο). Όμως, η επιρροή που ασκεί στον περίγυρό της, περιλαμβάνει και άλλα εργαλεία που πρέπει να ληφθούν υπόψη στην επιρροή της Μόσχας στην περιοχή, «η οικονομική επιρροή προέρχεται από τη σοβιετική περίοδο αλλά έχει διευρυνθεί προσηχτικά υπό την προεδρία του Βλαντίμιρ Πούτιν».⁵¹

Η ΕΕ θα μπορούσε να επηρεάσει τον Εύξεινο Πόντο με καταλυτικό τρόπο, ως εναλλακτικός πόλος στα διεθνή ζητήματα. Αυτό εξαρτάται από το κατά πόσον είναι μια Ευρώπη με ευημερία, και με μια συνεκτική εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας,

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ Θ. Κουλουμπής, *Διεθνείς Σχέσεις. Ισχύς και Δικαιοσύνη*, Αθήνα: εκδόσεις Παπαζήση, 2008, σελ. 262-263

⁴⁸ Γ. Γ. Βαληνάκης, Κ. Ε Μποτσίου, *Διεθνείς σχέσεις και στρατηγική στην πυρηνική εποχή*, Θεσσαλονίκη: εκδόσεις Επίκεντρο, 2008, σελ. 357-358.

⁴⁹ Ibid, σελ. 357-358

⁵⁰ Θ. Κουλουμπής, *Διεθνείς Σχέσεις. Ισχύς και Δικαιοσύνη*, Αθήνα: εκδόσεις Παπαζήση, 2008, σελ. 317

⁵¹ Francesco Giunelli, "Sanctioning Russia: the right questions," *European Union Institute for Security Studies*, no. 10, (2015), <http://www.iss.europa.eu/publications/detail/article/sanctioning-russia-the-right-questions/>

ικανή να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά τις προκλήσεις που προκύπτουν.⁵² Η ΕΕ ως «κανονιστική δύναμη»⁵³ και εφαρμόζοντας τις αξίες που πρεσβεύει, όπως για παράδειγμα την ισότητα, το κράτους δικαίου και τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, συμβάλλει στη διατήρηση της ειρήνης.⁵⁴

Ο αναδυόμενος εθνικισμός έχει παρατηρηθεί ότι αλληλεπιδρά με τον περιφερισμό, με άλλα λόγια η κατάργηση των εμποδίων μεταξύ των εθνικών συνόρων προκειμένου να διευκολυνθεί η ροή αγαθών, κεφαλαίων, υπηρεσιών και εργασίας μοιράζεται ενδεχομένως τον ίδιο χώρο με τον αναδυόμενο εθνικισμό.⁵⁵

Η ενέργεια αποτελεί, ενδεχομένως, παράγοντα επιρροής και διαμόρφωσης των διεθνών σχέσεων. «Η μελέτη της ιστορίας του πετρελαίου δείχνει πως η αντίδραση κατά των εταιρειών και η δημιουργία του ΟΠΕΚ είναι τα φυσικά επακόλουθα όχι μόνο της αφύπνισης του εθνικισμού των χωρών της Μέσης Ανατολής και της Λατινικής Αμερικής, αλλά και των φιλελεύθερων τάσεων που επικρατούν στις ΗΠΑ και την Ευρώπη».⁵⁶ Άρα το πετρέλαιο αποτελεί παράγοντα επιρροής και η εξάρτησή του συνεπάγεται οικονομικό και πολιτικό κόστος. «Με τις διαπραγματεύσεις σε θέματα πετρελαίου συμβαίνει ότι και με τις διαπραγματεύσεις σε εργατικά θέματα».⁵⁷

Επικρατεί η άποψη ότι η Μόσχα χρησιμοποιεί τις ενεργειακές πρώτες ύλες της ως εργαλείο επιθετικής εξωτερικής πολιτικής και κατά συνέπεια, αύξησης της επιρροής της και της ισχύος της. Να σημειωθεί ότι, μετά την άρνηση του Γιανουκόβιτς να υπογράψει τη Συμφωνία Σύνδεσης της Ουκρανίας με την ΕΕ, η Ρωσία τον αντάμειψε με την δραματική μείωση της τιμής φυσικού αερίου, αποτρέποντας μια ακόμη προσφυγή στο ΔΝΤ, όμως με το ανάλογο κόστος σε εθνική κυριαρχία. Ακόμα, η αναθεώρηση της τιμής αγοράς ρωσικού αερίου που προβλεπόταν να λαμβάνει χώρα σε τρίμηνη βάση, θεωρείται ότι προσέφερε στη Μόσχα ισχυρό μοχλό πίεσης.⁵⁸ Όμως, η ιστορική εμπειρία δείχνει ότι, ενώ μπορεί να χρησιμοποιούνται οι πρώτες ύλες ως εργαλείο εξωτερικής πολιτικής, από μόνο του ως εργαλείο είναι ανεπαρκές εάν δεν συνοδεύεται από την ανάλογη πολιτική ή στρατιωτική ισχύ. Εάν η Μόσχα χρησιμοποιεί το ενεργειακό όπλο, δεν το κάνει με σκοπό να επιδιώξει κάτι ανέφικτο, δηλαδή την ανασύσταση της σοβιετικής αυτοκρατορίας. «Αντίθετα, επιτυγχάνοντας την ουδετεροποίηση των τριών κρατιών ηπειρωτικών ευρωπαϊκών κρατών

⁵² I. Lesser, *Παγκόσμιες τάσεις, περιφερειακές συνέπειες. Οι ευρύτερες στρατηγικές επιπτώσεις στην περιοχή του Ευξείνου Πόντου*, Αθήνα : εκδόσεις Παπαζήση, 2009, σελ. 44

⁵³ Βλ. I. Manners, Normative Power Europe: A Contradiction in Terms?, *Journal of Common Market Studies*, Vol.40, no.2 (2002)

⁵⁴ H. Sjurson, 'What Kind of Power?', *Journal of European Public Policy*, Issue 2, Vol. 13, 2006, σελ. 169-181, <http://www.tandfonline.com>

⁵⁵ Δ. Τριανταφύλλου, 'Ζητήματα ασφάλειας στην περιοχή της Μαύρης Θάλασσα, στο Σ. Ντάλης (επιμ.), *Από τον Μπους στον Ομπάμα. Η διεθνής πολιτική σε έναν κόσμο που αλλάζει*, Αθήνα: εκδόσεις Παπαζήση, 2010, σελ. 477

⁵⁶ A. Sampson, *Οι επτά αδελφές*, Αθήνα: εκδόσεις Κάκτος, 1979, σελ. 466

⁵⁷ Ibid, σελ. 447

⁵⁸ Κ. Φίλης, "Ρωσοτουρκική σύμπραξη και ευρωπαϊκή ενεργειακή ασφάλεια. Τα σχέδια του Πούτιν, η παράκαμψη του Κιέβου και το δέλεαρ για την Τουρκία." *The Toc.gr*, (2014), <http://www.thetoc.gr/opinion/article/rwsotourkiki-sumpraksi-kai-eurwpaiki-energeiaki-asfaleia>

(Γερμανία, Γαλλία, Ιταλία), σκοπεύει να αποτρέψει τη διπλωματική και στρατηγική απομόνωση και περικύκλωσή της».⁵⁹

Η περιοχή της Μαύρης Θάλασσας έχει μεγάλη σημασία για την Ευρώπη, τις ΗΠΑ και τη Ρωσία, λόγω των ζητημάτων της ασφάλειας, των παγωμένων διενέξεων, της μετανάστευσης κ.α. Οι οικονομικές ανισότητες μεταξύ των κρατών της περιοχής, που συνδέονται με τις πωλήσεις του φυσικού αερίου και πετρελαίου, έχουν ως συνέπεια την παράλληλη αύξηση των αμυντικών δαπανών.⁶⁰ Ο ενεργειακός παράγοντας στην περιοχή αυτή μπορεί να λειτουργήσει είτε ενωτικά (ενίσχυση περιφερειακής ασφάλειας) είτε να συμβάλει στην ενίσχυση των διαχωριστικών γραμμών (συγκυριαρχία Ρωσίας και Τουρκίας).

Τόσο η Ευρώπη όσο και η Ουάσιγκτον ανησυχούν για το φυσικό αέριο και τον έλεγχο της Ρωσίας στις ποσότητες φυσικού αερίου. Οι ποσότητες φυσικού αερίου μεταφέρονται μέσω αγωγών ή μέσω της αγοράς.⁶¹ «Ήδη, από τη δεκαετία του 1990, το ενδιαφέρον έχει μετατοπιστεί στον ανταγωνισμό μεταξύ διαφορετικών αγωγών για τη μεταφορά από την Κασπία στις παγκόσμιες αγορές, γεγονός που έφερε τις ΗΠΑ στο προσκήνιο, λόγω της ενεργής υποστήριξης του αγωγού BTC».⁶²

Σχετικά με την αλλαγή της κατάστασης στην Κριμαία, το ενδιαφέρον της Ρωσίας επικεντρώνεται στη ναυτική βάση και στη μοναδική ευκαιρία να διορθώσει (κατά τη Μόσχα) μία ιστορική ανωμαλία. Επίσης κάποιο ρόλο παίζει ενδεχομένως και ο ενεργειακός πλούτος που φέρεται να κατέχουν τα θαλάσσια σύνορα γύρω από την Κριμαία. «Το Κίεβο παραμένει ισχυρός τροφοδότης περίπου για το 60% του ρωσικού αερίου που προορίζεται για την ευρωπαϊκή αγορά».⁶³

Το 2007, σε μια εποχή που ο νέος Ψυχρός Πόλεμος αποτελούσε σενάριο επιστημονικής φαντασίας, αποφασίστηκε η κατασκευή του South Stream.⁶⁴ «Προκειμένου να περιοριστεί η περαιτέρω εξάρτηση από την Ουκρανία θεωρείτο πιθανό να επιταχυνθούν οι διεργασίες κατασκευής του, με τη βόρεια διακλάδωση του κατευθύνεται στην Κεντρική Ευρώπη και νότια διακλάδωση, μέσω Ελλάδας, στην Ιταλία».⁶⁵

Η αξιολογία του Πούτιν είχε κερδίσει πόντους στην ΕΕ από την απόφασή του να υπονομεύσει την κατασκευή του Ναμπούκο, του αγωγού που θα μετέφερε αέριο στην Ευρώπη από χώρες που ήταν πιο κοντά στις Ηνωμένες Πολιτείες όπως η Γεωργία και το

⁵⁹ Δ. Ιωάννου, "Το γεωπολιτικό παίγνιο του φυσικού αερίου στην Ελλάδα", στο Σ. Ντάλης (επιμ.), *Από τον Μπουρ στον Ομπάμα. Η διεθνής πολιτική σε έναν κόσμο που αλλάζει*, Αθήνα: εκδόσεις Παπαζήση, 2010, σελ. 492

⁶⁰ Ibid, σελ. 471

⁶¹ I. Lesser, *Παγκόσμιες τάσεις, περιφερειακές συνέπειες. Οι ευρύτερες στρατηγικές επιπτώσεις στην περιοχή του Ευξείνου Πόντου*, Αθήνα : εκδόσεις Παπαζήση, 2009, σελ. 44

⁶² Ibid, σελ. 45

⁶³ Κ. Φύλης, "Κριμαία : ενεργειακός καταλύτης. Πως οι αλλαγές στην Κριμαία διαμορφώνοντας τον παγκόσμιο ενεργειακό χάρτη," *The Toc.gr*, (2014), <http://www.thetoc.gr/opinion/article/krimaia-energeiakos-katalutis>

⁶⁴ Π. Δημητρολόπουλος, "Μια σπάνια ήττα για τον Τσάρο της Ρωσίας - Οι λεονταρισμοί του Κρεμλίνου στην Ουκρανία ξύπνησαν τα αμυντικά αντανακλαστικά της Ευρώπης απέναντι στη ρωσική αρκούδα," *εφημερίδα τα ΝΕΑ*, 3 Δεκεμβρίου, 2014, σελ. 18

⁶⁵ Οπ.παρ.

Αζερμπαϊτζάν.⁶⁶ Η ενέργεια αποτελεί ένα ισχυρό εργαλείο για τη Μόσχα. Η Ρωσία επέλεξε τη διέλευση του South Stream από την τουρκική υφαλοκρηπίδα με σκοπό να παρακάμψει τα ουκρανικά χωρικά ύδατα, με αποτέλεσμα μεγαλύτερη απόσταση και κόστος, κάτι που μπορούσε να βελτιωθεί χωρίς να απαιτείται παράκαμψη καθ'όλη τη διαδρομή, με την προσχώρηση της Κριμαίας.⁶⁷ Προκειμένου να βρεθεί ένας κοινός παρανομαστής και κάποια συνεννόηση, «η Ουκρανία εξαναγκάζεται είτε να επιδείξει καλή διάθεση απέναντι στις ρωσικές επιταγές είτε να αποπληρώσει το χρέος της προς τη Μόσχα, που ανέρχεται από 1,5 δις \$».⁶⁸ Η ουκρανική κρίση επανέφερε τα σενάρια για διακοπή στην τροφοδοσία της Ευρώπης. Μια παρατεταμένη διένεξη θα είχε αρνητικές επιπτώσεις στην Ευρώπη. «Το θέμα που μπορεί να προκύψει, δεδομένου ότι ενεργειακοί δεσμοί με τη Ρωσία συνεχίζονται, είναι η ισορροπία, να μην πληγούν οι σχέσεις της ΕΕ με τον βασικό προμηθευτή της και ταυτόχρονα να μην υπονομευτεί το μέλλον της Ουκρανίας».⁶⁹

Με την ουκρανική κρίση η στάση των Βρυξελλών απέναντι στον South Stream έγινε όλο και περισσότερο καχύποπτη.⁷⁰ «Για το Κρεμλίνο ήταν ιδιαίτερα ζημιογόνο να θέσει εκ νέου σε αμφισβήτηση την αξιοπιστία του ως βασικού προμηθευτή της ΕΕ».⁷¹ Πρωτεύοντα ρόλο σε αυτή την αλλαγή έπαιξαν η ουκρανική κρίση και οι ευρωπαϊκές κυρώσεις εις βάρος της Μόσχας. Οι παρενέργειες δεν ήταν μόνο διπλωματικές αλλά και οικονομικές.⁷² Στις αρνητικές προβλέψεις για την πορεία της ρωσικής οικονομίας συνέβαλε και η ανακοίνωση για την κατάργηση του σχεδίου για τη δημιουργία του αγωγού φυσικού αερίου South Stream προς τη Νότια Ευρώπη. Το κόστος της κατασκευής του αγωγού υπολογιζόταν σε 23,5 δις. ευρώ – ένα ποσό καθόλου αμελητέο, δεδομένων όχι μόνο των κυρώσεων αλλά και της πτώσης των τιμών του πετρελαίου κατά 40% καθώς και της υποτίμησης του ρωσικού νομίσματος κατά 30% από την αρχή του έτους.⁷³

Να σημειωθεί ωστόσο, ότι «η υλοποίηση του South Stream δεν θα κατέκλυζε την ευρωπαϊκή αγορά με νέες ποσότητες από την Ρωσία, από τη στιγμή που η τελευταία, ελλείψει

⁶⁶ Οπ.παρ., σελ. 18

⁶⁷ Κ. Φίλης, “Η ενέργεια σε ρόλο...μπούνκερ. Από την Ουκρανία στο Ιράκ και από το φυσικό αέριο στον άνθρακα και τα χριστολιθικά κοιτάσματα,” *The Hellenic Edition, Foreign Affairs* αρ. 27

⁶⁸ Κ. Φίλης, “Ρωσοτουρκική σύμπραξη και ευρωπαϊκή ενεργειακή ασφάλεια. Τα σχέδια του Πούτιν, η παράκαμψη του Κιέβου και το δέλεαρ για την Τουρκία,” *The Toc.gr*, (2014), <http://www.thetoc.gr/opinion/article/rwsotourkiki-sumpraksi-kai-eurwpaiki-energeiaki-asfaleia>

⁶⁹ Ibid.

⁷⁰ Π. Δημητρολόπουλος, “Μια σπάνια ήττα για τον Τσάρο της Ρωσίας - Οι λεονταρισμοί του Κρεμλίνου στην Ουκρανία ξύπνησαν τα αμυντικά αντανάκλαστικά της Ευρώπης απέναντι στη ρωσική αρκούδα,” *εφημερίδα τα ΝΕΑ*, 3 Δεκεμβρίου, 2014, σελ. 18

⁷¹ Κ. Φίλης, “Κριμαία :ενεργειακός καταλύτης. Πως οι αλλαγές στην Κριμαία διαμορφώνοντας τον παγκόσμιο ενεργειακό χάρτη,” *The Toc.gr*, (2014), <http://www.thetoc.gr/opinion/article/krimaia-energeiakos-katalutis>

⁷² Οπ.παρ.

⁷³ Π. Δημητρολόπουλος, “Μια σπάνια ήττα για τον Τσάρο της Ρωσίας - Οι λεονταρισμοί του Κρεμλίνου στην Ουκρανία ξύπνησαν τα αμυντικά αντανάκλαστικά της Ευρώπης απέναντι στη ρωσική αρκούδα,” *εφημερίδα τα ΝΕΑ*, 3 Δεκεμβρίου, 2014, σελ 18

επενδύσεων, δεν ήταν σε θέση να διαθέσει επιπλέον φυσικό αέριο». ⁷⁴

Αμελητέες δεν είναι ούτε οι παρενέργειες στην Ευρώπη. Οι ανατολικοευρωπαϊκές χώρες αντέδρασαν με οργή στην απόφαση της Μόσχας. Σόφια, Βελιγράδι και Βουδαπέστη στηλίτευσαν το γεγονός ότι η ματαίωση του σχεδίου ανακοινώθηκε χωρίς καμία προειδοποίηση ενώ είχαν επενδύσει σημαντικό οικονομικό και πολιτικό κεφάλαιο. Από την άλλη πλευρά, οι Βρυξέλλες ανησυχούσαν ότι η κατασκευή του αγωγού θα εδραίωνε την κυριαρχία της ρωσικής Gazprom στην ευρωπαϊκή αγορά φυσικού αερίου. Η Κομισιόν υποστήριζε σθεναρά ότι στο σχέδιο έπρεπε να εμπλακούν και άλλοι παίκτες, με το επιχείρημα ότι η Gazprom θα παραβίαζε τους ευρωπαϊκούς κανόνες για τον ανταγωνισμό εάν εκτός από ιδιοκτήτης του αγωγού ήταν και πάροχος του αερίου. ⁷⁵ Το Κρεμλίνο πρόεβη με την επιδίωξη κατασκευής του South Stream σε μία υποχρεωτική κίνηση προκειμένου να διασφαλίσει τα στρατηγικά του συμφέροντα, που συνίστανται στην παράκαμψη του Κιέβου και την ταυτόχρονη διατήρηση της δεσπόζουσας θέσης στην ευρωπαϊκή αγορά. Η Ρωσία, όμως φαίνεται αποφασισμένη να εκμηδενίσει τη διαμετακομιστική αξία της Ουκρανίας, προκειμένου να διασφαλίσει ότι η προμήθεια της ΕΕ δεν θα διαταράσσεται ανάλογα με το επίπεδο των διμερών τους σχέσεων. Καθώς η Ρωσία είχε επενδύσει ποικιλοτρόπως στον South Stream, θεωρείται ότι η απροθυμία στήριξης και η συνακόλουθη πίεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την αναθεώρηση των συμφωνιών των συμβεβλημένων χωρών της ΕΕ με Gazprom την οδηγούν κοντά στην Τουρκία. ⁷⁶

Η ευρωπαϊκή αμφιθυμία δεν αναιρεί πάντως το γεγονός ότι ο Ρώσος πρόεδρος υπέστη μια σπάνια ήττα στο διπλωματικό πεδίο. Στο στρατόπεδο των νικητών συγκαταλέγονται όχι μόνο οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Ευρώπη, αλλά και η Τουρκία, η οποία θα προμηθεύεται φυσικό αέριο σε πολύ χαμηλότερες τιμές. Την έκπτωση έσπευσε μάλιστα να ανακοινώσει ο ίδιος ο Πούτιν στη συνέντευξη Τύπου που παραχώρησε με τον Ταγίπ Ερντογάν. Στην έκπτωση περιλαμβάνεται και ένα δώρο τριών δεκάτομμυριών κυβικών μέτρων φυσικού αερίου ετησίως. Το σημείο καμπής των εξελίξεων αυτών είναι ότι, με τη ματαίωση της κατασκευής του αγωγού, η Ευρώπη θα συνεχίσει να προμηθεύεται ρωσικό αέριο κυρίως μέσω της Ουκρανίας. Οι αναλυτές τοποθετούν στην ουκρανική κρίση το αποφασιστικό σημείο καμπής. ⁷⁷ «Η ευρωπαϊκή αγορά στο μέλλον ίσως να μην έχει την πολυτέλεια περιορισμού

⁷⁴ Κ. Φίλης, “Η ενέργεια σε ρόλο...μπούνκερ. Από την Ουκρανία στο Ιράκ και από το φυσικό αέριο στον άνθρακα και τα σχιστολιθικά κοιτάσματα,” *The Hellenic Edition, Foreign Affairs* αρ. 27, (2014), <http://foreignaffairs.gr/articles/69943/konstantinos-filis/i-energeia-se-rolo%E2%80%A6mpounker>.

⁷⁵ Π. Δημητρολόπουλος, “Μια σπάνια ήττα για τον Τσάρο της Ρωσίας - Οι λεονταρισμοί του Κρεμλίνου στην Ουκρανία ξύπνησαν τα αμυντικά αντανακλαστικά της Ευρώπης απέναντι στη ρωσική αρκούδα,” *εφημερίδα τα ΝΕΑ*, 3 Δεκεμβρίου, 2014, σελ.18

⁷⁶ Κ. Φίλης, “Ρωσοτουρκική σύμπραξη και ευρωπαϊκή ενεργειακή ασφάλεια. Τα σχέδια του Πούτιν, η παράκαμψη του Κιέβου και το δέλεαρ για την Τουρκία,” *The Toc.gr*, (2014), <http://www.thetoc.gr/opinion/article/rwsotourkiki-sumpraksi-kai-eurwpaiki-energeiaki-asfaleia>

⁷⁷ Π. Δημητρολόπουλος, “Μια σπάνια ήττα για τον Τσάρο της Ρωσίας - Οι λεονταρισμοί του Κρεμλίνου στην Ουκρανία ξύπνησαν τα αμυντικά αντανακλαστικά της Ευρώπης απέναντι στη ρωσική αρκούδα,” *εφημερίδα τα ΝΕΑ*, 3 Δεκεμβρίου, 2014, σελ.18

του ρίσκου προμήθειας και οδεύσεων στον επιθυμητό βαθμό». ⁷⁸ Ωστόσο η αλληλεξάρτηση παραμένει. Ο Πούτιν πέτυχε μια σημαντική νίκη το 2011, όταν οι στρόφιγγες του North Stream άνοιξαν για τη μεταφορά του αερίου στη Γερμανία. Απαιτείται ευρωπαϊκή παρέμβαση για να βρεθεί ένας κοινός παρανομαστής, ένα πεδίο συνεννόησης προκειμένου να μην επιδράσει αρνητικά η κρίση στις προμήθειες της ΕΕ. ⁷⁹

Η Ρωσία στηρίζει μεγάλο ποσοστό του ΑΕΠ της στις πωλήσεις αερίου και πετρελαίου στην Ευρώπη, ενώ από την άλλη πλευρά, η Ευρώπη θεωρεί τη Ρωσία βασικό προμηθευτή αερίου για τα επόμενα χρόνια. ⁸⁰ Από τη δική της πλευρά, η Μόσχα υποχρεώθηκε να αναζητήσει πελάτες στα ανατολικά της. Η Κίνα, όπως και οι υπόλοιπες αναδυόμενες οικονομίες της Ασίας, θα γίνουν κατά πάσα πιθανότητα οι επόμενοι αγοραστές του ρωσικού αερίου και του πετρελαίου. ⁸¹

Η ΕΕ υποστηρίζει ότι η παροχή φυσικού αερίου από την Ρωσία μπορεί να είναι σχετικά άμεση και δύσκολο να υποκατασταθεί εύκολα σε ποσότητα. Ακόμα είναι αδύνατο να συνταχθεί κοινό μέτωπο, εξαιτίας της σημασίας της ενέργειας για τις εθνικές οικονομίες. Αυτό αποδεικνύει ότι η Ρωσία μπορεί να χρησιμοποιεί το φυσικό αέριο ως εργαλείο επιρροής. Η πρόσφατη στροφή της Μόσχας προς τις αγορές της Ασίας είναι μια κίνηση που, αν αποκτήσει στρατηγικά χαρακτηριστικά, μπορεί να συρρικνώσει ακόμα περισσότερο τις ποσότητες προς διάθεση στην ευρωπαϊκή αγορά. Ακόμα, το γεγονός ότι μεγάλοι προμηθευτές μεταξύ των οποίων οι ΗΠΑ θα προσανατολιστούν προς την Ασία, σηματοδοτεί την σταδιακή αποδυνάμωση της ΕΕ ως πελάτη. Παράλληλα διασφαλίζει στη Μόσχα τη διατήρηση των τιμών σε υψηλά επίπεδα (σε ανταγωνιστική τιμή) και όχι στα επίπεδα που θα επιθυμούσε η ΕΕ. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, θέλοντας να περιορίσει την εξάρτηση από τη Μόσχα, επιχειρεί να μειώσει περισσότερο το μερίδιο της τελευταίας, κάτι που θα οδηγούσε σε μικρότερες εξαρτήσεις και ευρύτερες συνεννοήσεις. Επίσης, «επιχειρεί να επέμβει και στους διασυνδεδετήριους αγωγούς του Nord Stream στην Κεντρική και Βόρεια Ευρώπη αντίστοιχα, σε πρόσβαση τρίτων μερών». ⁸² Η Ρωσία θέτει θετικές και αρνητικές προκλήσεις στην Ευρώπη. «Στα θετικά η Ρωσία μετράει για την ΕΕ σαν μια πηγή ενέργειας που αντιπροσωπεύει πάνω από το 15% των αναγκών της σε καύσιμα». ⁸³ Η ευρωπαϊκή εξάρτηση από το ρωσικό πετρέλαιο και αέριο αναμένεται να αυξηθεί. Επιπλέον, από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου η Ρωσία έχει παράσχει αυξημένη αξία στην ευρωπαϊκή διπλωματία.

⁷⁸ Οπ.παρ.

⁷⁹ Οπ.παρ.

⁸⁰ Κ. Φίλης, “Κριμαία :ενεργειακός καταλύτης. Πως οι αλλαγές στην Κριμαία διαμορφώνοντας τον παγκόσμιο ενεργειακό χάρτη,” *The Toc.gr*, (2014), <http://www.thetoc.gr/opinion/article/krimaia-energeiakos-katalutis>

⁸¹ Π. Δημητρολόπουλος, “Μια σπάνια ήττα για τον Τσάρο της Ρωσίας - Οι λεονταρισμοί του Κρεμλίνου στην Ουκρανία ξύπνησαν τα αμυντικά αντανακλαστικά της Ευρώπης απέναντι στη ρωσική αρκούδα,” *εφημερίδα τα ΝΕΑ*, 3 Δεκεμβρίου, 2014, σελ. 18

⁸² Κ. Φίλης, “Η ενέργεια σε ρόλο...μπούνκερ. Από την Ουκρανία στο Ιράκ και από το φυσικό αέριο στον άνθρακα και τα σχιστολιθικά κοιτάσματα,” *Foreign Affairs The Hellenic Edition*, αρ. 27 (2014), <http://foreignaffairs.gr/articles/69943/konstantinos-filis/i-energeia-se-rolo%E2%80%A6mpounker>.

⁸³ D. Lynch, “Russia faces Europe,” *Challot Papers*, no.60, *EU Institute for Security Studies*, no.60 σελ.19 (2003)

Συχνά, ο ρόλος της Ρωσίας και της ΕΕ στο πλαίσιο του κουαρτέτου για διεθνή θέματα, όπως στη Μέση Ανατολή, είναι θετικός. Η παρουσία της είναι σημαντική κυρίως επειδή συμβάλλει στην εικόνα της διεθνούς συναίνεσης πάνω σ'ένα συγκεκριμένο ερώτημα. Σε άλλες κρίσεις η Ρωσία έπαιξε έναν πιο ενεργό ρόλο. Ο ρόλος κλειδί της Μόσχας κατά τη διάρκεια του πολέμου στο Κόσσοβο αποτελεί ένα παράδειγμα. Σε ένα ευρύτερο πεδίο η Ρωσία μπορεί να είναι ένας βασικός εταίρος της ΕΕ για την ασφάλεια. Σε περιοχές για παράδειγμα όπου πρέπει να καταπολεμηθεί το οργανωμένο έγκλημα, η συνεργασία της Ρωσίας φέρνει σημαντική προστιθέμενη αξία στην ευρωπαϊκή ασφάλεια.⁸⁴

Από την 11^η Σεπτεμβρίου 2001 οι Ηνωμένες Πολιτείες και το ΝΑΤΟ προώθησαν τη συνεργασία με τη Ρωσία σε θέματα ασφάλειας. «Η ΕΕ όμως όχι, κυρίως επειδή δεν το επεδίωξε τόσο. Η ΕΕ καταπιάστηκε με μια μαζική διαδικασία μετάλλαξης που της άφησε λίγο χρόνο για να προωθήσει συνεκτικές πολιτικές με τρίτες χώρες».⁸⁵ Εκτός αυτού ενδεχομένως πρέπει να σκέπτεται προληπτικά για το πως θα αναπτύξει ένα διάλογο ασφαλείας με τη Ρωσία. Η διεύρυνση έχει κυριολεκτικά φέρει την ΕΕ και τη Ρωσία πιο κοντά.⁸⁶

⁸⁴ Ibid.

⁸⁵ Ibid.

⁸⁶ Ibid, σελ. 111

5. Η ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΗΣ ΟΥΚΡΑΝΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΚΑΙ ΤΑ ΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΜΠΛΟΚΗΣ

Παρότι η Κριμαία θεωρήθηκε ότι είναι απρόσβλητη από αλυτρωτικές διεκδικήσεις από τη Ρωσία, και λόγω του γεγονότος ότι με τη Ρωσία υπέγραψαν το 1994 στη Βουδαπέστη Μνημόνιο που εγγυάται την εδαφική ακεραιότητα της Ουκρανίας σε αντάλλαγμα για την εγκατάλειψη του πυρηνικού της οπλοστασίου, η απόφαση του Βλαντίμιρ Πούτιν να προσαρτήσει την Κριμαία τον Μάρτιο του 2014 εξέπληξε τη διεθνή κοινότητα. «Η αναγνώριση της εθνικής κυριαρχίας και του απαραβίαστου των συνόρων είναι κεντρικής σημασίας για το διεθνές κρατικό σύστημα, και από το 1991 η Ρωσική Ομοσπονδία (όπως και η Σοβιετική Ένωση πριν) ήταν ένας ένθερμος υπερασπιστής των αρχών αυτών».⁸⁷

Το καλοκαίρι του 2013, όταν η Ευρωπαϊκή Ένωση ήταν εν μέσω των διαπραγματεύσεων με έξι χώρες της Ανατολικής Εταιρικής Σχέσης (Ουκρανία, Μολδαβία, Λευκορωσία, Αρμενία, Αζερμπαϊτζάν και Γεωργία), δεν είχε συνειδητοποιήσει ότι εισερχόταν σε μία απροσδιόριστη περίοδο σύγχυσης στην άμεση γειτονιά της. «Η ΕΕ δεν έχει ακόμα εξέλθει από αυτή την αβεβαιότητα στα ανατολικά της σύνορα, έτσι οι ευρωπαίοι αναρωτιούνται ποιες είναι οι επιλογές που έχουν την περιοχή αυτή».⁸⁸

Τον Ιούλιο του 2013 η Αρμενία έδωσε τον τόνο των προβλημάτων που θα αντιμετώπιζε η ΕΕ στην περιοχή. Επηρεασμένη εμφανώς από τη ρωσική πολιτική, η οποία λανθασμένα αντιλήφθηκε την πολιτική της ΕΕ σαν μια προσπάθεια να περικυκλωθεί, η Αρμενία εγκατέλειψε τη σχεδιαζόμενη Συμφωνία Σύνδεσης με την ΕΕ. Αυτή η εξέλιξη θα έπρεπε να ανησυχήσει την ΕΕ για την αυξανόμενη έλλειψη εμπιστοσύνης που υπήρχε στην περιοχή. Τρεις μήνες αργότερα, ο πρώην Ουκρανός Πρόεδρος Βίκτορ Γιανουκόβιτς αποφάσισε να ακολουθήσει το παράδειγμα της Αρμενίας και αρνήθηκε να υπογράψει την ουκρανική Συμφωνία Σύνδεσης με την ΕΕ. Σε αυτό το σημείο ήταν εμφανές ότι η ευρωπαϊκή πολιτική στην περιοχή έφτανε σε αδιέξοδο. Το μέγεθος του προβλήματος δεν είχε φανεί ακόμα και όταν στη διάσκεψη κορυφής στην πρωτεύουσα της Λιθουανίας Βίλνιους, τον Νοέμβριο του 2013, αναγνώρισε τα εμπόδια χωρίς να λάβει τα απαραίτητα μέτρα.⁸⁹ Η φιλοευρωπαϊκή επανάσταση που ξεκίνησε τη νύχτα της 21^{ης} Νοεμβρίου 2013 ήρθε ως αντίδραση στην απόφαση του Προέδρου Βίκτορ Γιανουκόβιτς να μην υπογράψει τη Συμφωνία Σύνδεσης με την ΕΕ και ενθάρρυνε την ΕΕ να συνεχίσει και να διατηρήσει σταθερή την πολιτική της. Ωστόσο, επακόλουθα γεγονότα στην Ουκρανία έδειξαν ότι οι Ευρωπαίοι είχαν υποτιμήσει τις ρωσικές ανησυχίες και πως ο Πρόεδρος της Ρωσίας Βλαντίμιρ Πούτιν δεν θα συμβιβαζόταν

⁸⁷ P. Rutland, "The Impact of Sanctions on Russia," *Russian Analytical Digest*, no. 157 (2014), <http://www.css.ethz.ch/publications/pdfs/RAD-157.pdf>

⁸⁸ P. Vimont, "Ukraine: Decision Time for Europe," *Carnegie Europe*, (2015), <http://carnegieeurope.eu/2015/05/19/ukraine-decision-time-for-europe/i8ve>.

⁸⁹ Ibid.

με την πολιτική της ΕΕ. Με άλλα λόγια, η ΕΕ ενεπλάκη σε μία ευαίσθητη περιοχή χωρίς να λαμβάνει υπόψη της τις στρατηγικές προκλήσεις που υπήρχαν. «Αν και η ΕΕ σωστά επεδίωξε να συνάψει συμφωνίες συνεργασίας με τους ανατολικούς της γείτονες, ωστόσο υποτίμησε το γεωπολιτικό πλαίσιο εντός του οποίου επιχείρησε αυτές τις συμφωνίες».⁹⁰

Πριν από το ξέσπασμα της ουκρανικής κρίσης υπήρχε η πεποίθηση ότι η Ρωσία ήταν εχθρική απέναντι στο ΝΑΤΟ αλλά όχι στην ΕΕ. Αυτό αποδείχθηκε μάλλον ότι ήταν λάθος, διότι η κρίση στην Ουκρανία είναι το αποτέλεσμα της ρωσικής αντίδρασης στην επέκταση της επιρροής της ΕΕ προς την ανατολή. Η Μόσχα αντιλαμβάνεται κάθε βήμα προς την οικονομική ολοκλήρωση γειτονικών της χωρών με την ΕΕ σαν μια απειλή για τους ευρύτερους γεωπολιτικούς της στόχους, και θα επηρεάσει σε βάρος της τα μετασοβιετικά κράτη ανεξαρτήτως αν αυτά ενταχθούν στο ΝΑΤΟ ή όχι. Η Μολδαβία, ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα ουδέτερου κράτους, που ποτέ δεν επεδίωξε την ένταξη στο ΝΑΤΟ, ωστόσο αντιμετώπισε διαρκή ρωσική πίεση. Η Ουκρανία από την άλλη, κατά τη διάρκεια της προεδρίας του Βίκτορ Γιανουκόβιτς εγκατέλειψε τα σχέδια για ένταξη στο ΝΑΤΟ, ωστόσο συνέχισε να είναι στόχος ρωσικών προσπαθειών εξαναγκασμού στη σφαίρα του εμπορίου και της ενέργειας.⁹¹

Η ουκρανική κρίση δεν είχε ως αιτία ουσιαστικά το εμπόριο. Οι οικονομικές συμφωνίες που προωθούνταν από την ΕΕ με την Ουκρανία, Μολδαβία και Γεωργία είναι πλήρως συμβατές με την υπάρχουσα Συνθήκη της ΚΑΚ, τη ζώνη ελεύθερου εμπορίου μεταξύ της Ρωσίας και των μετασοβιετικών κρατών. Άλλωστε το άρθρο 18 παρ.1 του 2011 της ΚΑΚ δηλώνει ότι δεν αποκλείει τους συμμετέχοντες από τη σύναψη άλλων εμπορικών συμφωνιών ελεύθερου εμπορίου που δεν αντιβαίνουν στους κανόνες.⁹²

Η ευρωπαϊκές συμφωνίες με τις χώρες αυτές δεν επέβαλαν κάποια υποχρεωτική προτίμηση όσο αφορά το εμπόριο. Η προτίμηση των χωρών αυτών ήταν να διατηρήσουν καλές εμπορικές σχέσεις τόσο με την ΕΕ όσο και με την Ρωσία. Επίσης, οι οικονομικές συμφωνίες με την ΕΕ δεν έχουν σημαντικό αντίκτυπο στο ρωσικό εμπόριο. «Το 2013 το 67% των ρωσικών εξαγωγών στην Ουκρανία και το 75% των ρωσικών εξαγωγών στη Μολδαβία ήταν ενεργειακής φύσης, και η πώληση αυτών των προϊόντων δεν θα επηρεαζόταν με κανένα τρόπο από τις εμπορικές συμφωνίες με την ΕΕ».⁹³ Ακόμα, η ΕΕ είχε συζητήσει και με την Ρωσία για τη σύναψη αντίστοιχων συμφωνιών, χωρίς να την αποκλείει.⁹⁴

Η κρίση δεν οφείλεται στην Ουκρανία. Αναμφίβολα είναι ένα κράτος με δυσλειτουργίες και κακοδιαχείριση, αλλά και άλλες χώρες στο παρελθόν αντιμετώπισαν αντίστοιχα προβλήματα, όπως για παράδειγμα η Αλβανία το 1997 και τα Σκόπια το 2001 και επανήλθαν μετά από

⁹⁰ Ibid.

⁹¹ N. Popescu, "First lessons from the Ukrainian crisis," *European Union Institute for Security Studies*, (2014), http://www.iss.europa.eu/uploads/media/Alert_41_Ukraine_lessons.pdf

⁹² Ibid.

⁹³ Ibid.

⁹⁴ Ibid.

εξωτερική στήριξη. Ομοίως, τα προβλήματα της Ουκρανίας δεν ήταν η αφορμή για να ξεσπάσει ένας εμφύλιος πόλεμος, αλλά οι εξωτερικές δυνάμεις ώθησαν προς αυτή την κατεύθυνση και είχαν ως αποτέλεσμα απώλεια εδαφικής κυριαρχίας. Δηλαδή η κρίση ξέσπασε κυρίως λόγω της επιδίωξης της Ρωσίας να επεκτείνει την (άλλοτε Ευρασιατική) Ένωση Εμπορίου και στην απροθυμία της Ουκρανίας να συμμετάσχει πλήρως στους σχεδιασμούς της.⁹⁵

Η προσέγγιση της ΕΕ στη σύγκρουση Ουκρανίας - Ρωσίας θα εξαρτηθεί από την εξέλιξη της κρίσης, ωστόσο κάποια συμπεράσματα μπορούν να ληφθούν ήδη. Η ΕΕ υστερεί στη διαχείριση ζητημάτων ασφάλειας. Η διαχείριση ζητημάτων ασφάλειας στη Μολδαβία και στη Γεωργία ήταν μια συντηρητική προσπάθεια να μετριασθούν και να διευθετηθούν οι συγκρούσεις, καθώς και να αποσταλεί στη Γεωργία το 2008 μία ομάδα παρακολούθησης. Όταν ήρθε η ώρα για θεσμική ανοικοδόμηση, η ΕΕ προώθησε διακριτικά τις απαιτούμενες μεταρρυθμίσεις. Άλλες πολιτικές της ΕΕ αποδείχθηκαν υπεραισιόδοξες. Ενθάρρυνε τους ανατολικούς της γείτονες, να αντικαταστήσουν τα σοβιετικού τύπου σύνορα με ευρωπαϊκού τύπου. Αυτό σημαίνει να απομακρυνθεί ο στρατός από τα σύνορα και να αντικατασταθεί από αστυνομικούς με καθήκοντα επιβολής νόμου. Κατά τη διάρκεια της παρούσας κρίσης στην Ουκρανία, αποδείχθηκε ότι η ευρωπαϊκού τύπου φύλαξη των συνόρων ήταν αναποτελεσματική και χρειαζόταν στρατιωτική παρουσία για την φύλαξή τους στην ανατολική χώρα.⁹⁶

Το σημαντικότερο μάθημα από την κρίση στην Ουκρανία ήταν ότι η ευρωπαϊκή πολιτική χρειάζεται ένα σημαντικότερο συστατικό ασφάλειας. «Πριν η ΕΕ να μπορέσει να βοηθήσει στη μετάλλαξη σε σωστά κυβερνώμενες χώρες, πρέπει να εξασφαλίσει ότι υπάρχουν στέρεες κρατικές δομές. Μια χώρα ξεκινά να λειτουργεί σωστά όταν υπάρχει αποτελεσματική εφαρμογή νόμου και οι δομές ασφαλείας λειτουργούν».⁹⁷

Η ΕΕ, η Ρωσία και η Ουκρανία έχουν ξεκινήσει ένα τριμερή διάλογο που στοχεύει στην ελαχιστοποίηση των αρνητικών επιπτώσεων στο εμπόριο από την ουκρανική κρίση. Η ΕΕ έχει επιβάλει εμπορικές κυρώσεις στη Ρωσία, η οποία όμως δεν είναι η μόνη που τα εμπορικά συμφέροντά της βλάπτονται. Υπάρχει αρνητική επίπτωση στην οικονομία της ΕΕ, της Μολδαβίας και της Ουκρανίας επίσης.⁹⁸ Οι Ευρωπαίοι πρέπει να θέσουν προτεραιότητες αφού δεν διαθέτουν τα μέσα για την επιβολή διατήρησης ισχύος. Από αυτή την άποψη στο ουκρανικό ζήτημα θα πρέπει να δοθεί έμφαση στο γεγονός ότι η καλύτερη απάντηση έναντι της ρωσικής ανάμειξης είναι να καταστεί επιτυχής η πορεία της ουκρανικής οικονομίας μέσω μεταρρυθμίσεων. Αυτό θα απαιτήσει μεγάλη οικονομική ενίσχυση εκ μέρους όλων των

⁹⁵ Ibid.

⁹⁶ Ibid.

⁹⁷ P. Vimont, "Ukraine: Decision Time for Europe," *Carnegie Europe*, (2015), <http://carnegieeurope.eu/2015/05/19/ukraine-decision-time-for-europe/i8ve>

⁹⁸ N. Popescu, "First lessons from the Ukrainian crisis," *European Union Institute for Security Studies*, (2014), http://www.iss.europa.eu/uploads/media/Alert_41_Ukraine_lessons.pdf

συμμάχων του Κιέβου, σταθερή επαγρύπνηση όσο αφορά τα μέτρα που χρειάζονται για την επιβολή του νόμου και της τάξης στη χώρα. «Εάν οι Ευρωπαίοι δεν εμπλακούν ενεργά στην επίλυση αυτών των προβλημάτων, κινδυνεύουν να χάσουν το στοίχημα για τον δημοκρατικό μετασχηματισμό και την οικονομική επιτυχία της ανατολικής Ευρώπης».⁹⁹

Οι διαδηλώσεις στην Ουκρανία κατά της πολιτικής του πρώην προέδρου Βίκτορ Γιανουκόβιτς είχαν ως αφορμή όχι μόνο την μη υπογραφή της Συμφωνίας Σύνδεσης στο Βίλνιους, αλλά αποτελούσαν και φωνή διαμαρτυρίας για το θεσμικό καθεστώς της χώρας, το οποίο θα αναμορφωνόταν μέσω των ευρωπαϊκών κανόνων που θα έφερνε η Συμφωνία Σύνδεσης. Οι διαδηλωτές δηλαδή επιθυμούσαν την εισαγωγή ευρωπαϊκών κανόνων στη χώρα τους, αντιλαμβανόμενοι την ΕΕ ως μια, σύμφωνα με τον Manners, “κανονιστική δύναμη”, μια δύναμη εκδημοκρατισμού.¹⁰⁰ Υπάρχει η άποψη ότι η ΕΕ λειτουργεί σαν κανονιστική ισχύς (normative power), και η ιδεολογική της φύση χαρακτηρίζεται από κοινούς κανόνες και θέληση πολιτικής συνεννόησης, και ικανότητα να διαμορφώσει μια αντίληψη κανονικότητας.¹⁰¹

Θα μπορούσε να υποθέσει κάποιος ότι η ΕΕ απλά προωθεί τα δικά της συμφέροντα με τον ίδιο τρόπο που τον έπραξαν ιστορικά οι αυτοκρατορίες και οι σύγχρονες μεγάλες δυνάμεις. Ωστόσο, οι περισσότεροι παρατηρητές θα συμφωνήσουν ότι η κανονιστική διαφορά της ΕΕ προέρχεται από την ιστορία της και από την υβριδική πολιτική σύστασή της. Η ΕΕ δημιουργήθηκε σε ένα μεταπολεμικό ιστορικό περιβάλλον το οποίο κακοποιήθηκε από βάρβαρους πολέμους και γενοκτονίες. Οι ευρωπαϊκοί θεσμοί δημιουργήθηκαν για να υπηρετήσουν πολιτικές σε ένα περιβάλλον όπου οι Ευρωπαίοι θα ήταν δεσμευμένοι στη διατήρηση και ενδυνάμωση της ειρήνης και της ελευθερίας. Η σύσταση της ΕΕ σαν μια πολιτική οντότητα προέκυψε εκ των άνω βασιζόμενη στην ειρήνη και στην έννομη τάξη. Για τον λόγο αυτό, οι ιδρυτικές της Συνθήκες αντικατοπτρίζουν κρίσιμους ουσιώδεις παράγοντες που καθορίζουν τη διεθνή της ταυτότητα. Οι αρχές της δημοκρατίας, του κράτους δικαίου, της κοινωνικής δικαιοσύνης και ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων καταγράφηκαν για πρώτη φορά στη διακήρυξη της Κοπεγχάγης το 1973 για την ευρωπαϊκή ταυτότητα. Ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά της ΕΕ είναι η δέσμευση στην υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ο συνδυασμός του ιστορικού πλαισίου, της υβριδικής πολιτικής οργάνωσης και των νομικών κανόνων κατά την μεταψυχροπολεμική περίοδο επιτάχυνε τη θέσπιση κοινών κανόνων και αρχών σαν το κέντρο των σχέσεων της με τα κράτη μέλη της και του κόσμου.¹⁰²

⁹⁹ P. Vimont, “Ukraine: Decision Time for Europe,” *Carnegie Europe*, (2015), <http://carnegieeurope.eu/2015/05/19/ukraine-decision-time-for-europe/i8ve>

¹⁰⁰ I. Manners, “Normative Power Europe: A Contradiction in Terms?,” *Journal of Common Market Studies* Vol.40, no.2 (2002)

¹⁰¹ Ibid.

¹⁰² Ibid.

Ακόμα, ένα σημαντικό σημείο είναι η ικανότητα της ΕΕ να κατανέμει αξίες στην ευρωπαϊκή κοινωνία, αλλά και λειτουργικές ευθύνες και πόρους μεταξύ των συστατικών μερών, μέσω δημόσια συστατικών αποφάσεων.¹⁰³ Η ΕΕ από την αρχή δεν καθοδηγούνταν από τη φιλοδοξία των κρατών να υπερβούν τα όρια της κρατικής κυριαρχίας ή της ίδιας της κρατικότητάς τους, αλλά «από τη σημασία ανάδυσης μιας συντεταγμένης ενωσιακής τάξης, ιδίως μέσω της διεθνοποίησης νομών και κανόνων σχετικά με την οργάνωση της ΕΕ σε πολιτικό σύστημα».¹⁰⁴

Σχετικά με τις συγκρούσεις, «οι περισσότερες είναι στην ουσία θετικού αθροίσματος, υπό την έννοια ότι επιδέχονται όχι μόνο ικανοποιητικό ισομερές μοίρασμα της διαφοράς, της λεγόμενης πίτας, αλλά και αύξηση της πίτας».¹⁰⁵ Μια σύγκρουση για την ίδια αξία είναι μόνον επιφανειακή, επειδή στη βάση τους οι διενέξεις αφορούν αξίες που δεν έχουν επακριβή και δεδομένη ποσότητα. «Πίσω από μία σύγκρουση πολλές φορές ανευρίσκονται άλλες σημαντικότερες αξίες, όπως είναι η ασφάλεια, η ανάπτυξη, η επιβίωση, οι οποίες χρειάζονται τη συνεργασία και των δύο αντιμαχομένων μερών για να πραγματοποιηθούν».¹⁰⁶

Σύμφωνα με τη διεθνή δικαιοταξία, η κατοχή, ως έννοια, προσδιορίζεται ως «ο προσωρινός εξουσιασμός εδάφους από εχθρικές ή αντίπαλες δυνάμεις».¹⁰⁷ Μορφές της σύγχρονης κατοχής είναι οι εξής: η πολεμική κατοχή, η κατοχή στη διάρκεια ή μετά από ένοπλη σύρραξη από ένοπλες δυνάμεις τρίτης χώρας, η κατοχή από μη κρατικούς δρώντες σε εσωτερικές ή εμφύλιες διαμάχες.¹⁰⁸ Οι Συμβάσεις της Χάγης είναι διεθνούς χαρακτήρα, σχεδιασμένες και υιοθετημένες για τη ρύθμιση διεθνών συγκρούσεων και όχι για να εφαρμοσθούν σε εμφύλιες συρράξεις. «Παρόλα αυτά είναι γενικά αναγνωρισμένο ότι τα δόγματα του διεθνούς δικαίου αφορούν και στους πολέμους μεταξύ διαφορετικών μερών του ίδιου κράτους».¹⁰⁹ Μερικά κράτη στην εθνική τους νομοθεσία υιοθέτησαν κανόνες για την ισχύ του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου τόσο στις διεθνείς όσο και στις μη διεθνείς συγκρούσεις, ενώ άλλα κράτη έθεσαν συγκεκριμένους κανόνες για τις μη διεθνείς συγκρούσεις.¹¹⁰

Κατά το 2014 ο ΟΑΣΕ απέκτησε ιδιαίτερο ρόλο στην Ουκρανία και ανέπτυξε συγκεκριμένες δράσεις για την αντιμετώπιση της κρίσης, που εκδηλώθηκε στη χώρα μετά τα γεγονότα στο Κίεβο, τον Νοέμβριο 2013.

¹⁰³ Δ. Ν. Χρυσόχου, *Δοκίμιο για τη Διεθνή Θεωρία. Νέες Μορφές Κυριαρχίας και Συναρχίας*, Αθήνα: εκδόσεις Παπαζήση, 2006, σελ. 135

¹⁰⁴ Ibid.

¹⁰⁵ Α. Ηρακλειδης et al., *Διεθνείς Διενέξεις. Αντιμετώπιση & Επίλυση*, Αθήνα : εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2009, σελ. 52

¹⁰⁶ Ibid, σελ. 99

¹⁰⁷ Σ. Περράκης, *Η σύγχρονη στρατιωτική κατοχή & το διεθνές δίκαιο, στο Ουδέν μονιμότερον του προσωρινού; Καταστάσεις Στρατιωτικής Κατοχής και Διεθνές Δίκαιο*, επιμ. Στέλιος Περράκης (Αθήνα: εκδόσεις Όστρια, 2014), σελ. 15

¹⁰⁸ Ibid, σελ. 16

¹⁰⁹ Κ. Χατζηκωνσταντίνου, *Επτά + 1 προβλήματα για το Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο*, Αθήνα: εκδόσεις Ι.Σιδέρης, 2010, σελ. 170, 171

¹¹⁰ Ibid, σελ. 188

Στις 24 Φεβρουαρίου 2014 η Ελβετική Προεδρία του Οργανισμού όρισε τον Ελβετό Πρέσβη στο Βερολίνο, T. Guldemann ως Ειδικό Απεσταλμένο (Special Envoy) για την Ουκρανία. Με Απόφαση του Μονίμου Συμβουλίου ΟΑΣΕ συστήθηκε Ειδική Αποστολή Παρακολούθησης (Special Monitoring Mission), με στόχο να συμβάλει στην εκτόνωση των εντάσεων στη χώρα, στην εμπέδωση της ειρήνης, σταθερότητας και ασφάλειας. Μετά τη Συμφωνία Μινσκ που προβλέπει τη σύναψη ανακωχής μεταξύ ουκρανικού στρατού και δυνάμεων αυτονομιστών, η αποστολή ουσιαστικά έχει αναλάβει και την παρακολούθηση της κατάπαυσης του πυρός. Η θητεία της αποστολής έχει επεκταθεί μέχρι τις 20 Μαρτίου 2015 και σε αυτήν εκπροσωπούνται οι χώρες μέλη της ΕΕ κατά 70%. Από ελληνικής πλευράς συμμετέχουν έξι Παρατηρητές. Ένας εξ αυτών κατέχει τη θέση του Επικεφαλής Επιχειρήσεων.¹¹¹

Άλλες δράσεις που αναπτύσσει στην Ουκρανία ο ΟΑΣΕ είναι η Αποστολή Παρατήρησης σε σημεία συνοριακού ελέγχου Γκούκοβο και Ντόνετσκ της ρώσο-ουκρανικής μεθορίου, η Αποστολή Στρατιωτικής Παρατήρησης, Επιθεωρήσεις Κειμένου Βιέννης που ολοκληρώθηκε στις 6 Ιουνίου 2014 και όπου είχαν συμμετάσχει από ελληνικής πλευράς τρεις στρατιωτικοί, το Πρόγραμμα αφοπλισμού της Ουκρανίας, χρηματοδοτούμενο από τον Οργανισμό με στόχο τον αφοπλισμό των παράνομων ένοπλων ομάδων και το Πρόγραμμα Εθνικού Διαλόγου στο πλαίσιο προώθησης της διαδικασίας συνταγματικής μεταρρύθμισης.¹¹²

Γενικά, οι αποστολές που αναλαμβάνει ο ΟΑΣΕ καλύπτουν όλα τα στάδια του κύκλου των συγκρούσεων, από την έγκαιρη προειδοποίηση και την προληπτική διπλωματία έως τη διαχείριση των κρίσεων και την κατάσταση των πληγέντων περιοχών μετά τη σύγκρουση.¹¹³ Οι διαπραγματεύσεις αποτελούν μια μέθοδο ειρηνικού διακανονισμού και υπάρχουν είτε διμερείς είτε διαπραγματεύσεις σε διεθνές επίπεδο είτε διεθνοποιούνται με τη συμμετοχή αντιπροσώπων των Ηνωμένων Εθνών. Το ίδιο ισχύει με τη μεσολάβηση ή με τη δημιουργία επιτρόπων συνδιαλλαγής που μπορούν να συσταθούν για συγκεκριμένη διεθνή διαφορά.¹¹⁴ Στο πλαίσιο των διαπραγματεύσεων μπορούν τα μέρη να αναπτύσσουν τις θέσεις τους ελεύθερα, χωρίς δέσμευση και χωρίς να κρατούνται τα πρακτικά των διαλαμβανομένων. Η εικόνα των θέσεων είναι σαφής, καθώς επίσης και της επιχειρηματολογίας του κάθε μέρους. Η εκπροσώπηση αποτελείται από υψηλά ιστάμενα στελέχη εκάστης πλευράς. Μπορούν να συμμετέχουν, επίσης, άτομα μεγάλης επιρροής, χωρίς να λαμβάνουν αποφάσεις. Οι συμμετέχοντες μπορούν να μεταφέρουν τα συμπεράσματά τους από τη διαδικασία επίλυσης προβλήματος στην ηγεσία. Στις διαπραγματεύσεις μπορεί να ακολουθούνται: ο συμβιβασμός,

¹¹¹ Ελληνική Δημοκρατία, Υπουργείο Εξωτερικών, ΥΠΕΞ <http://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/i-ellada-stous-diethneis-organismous/oase.html>

¹¹² Ibid.

¹¹³ Κ. Μαγκλιβέρας, *Κείμενα Παιδείας. Οι Διεθνείς Οργανισμοί του Ευρύτερου Ευρωπαϊκού Χώρου*, Αθήνα : εκδόσεις Ατραπος, 2005, σελ. 168

¹¹⁴ Ε. Ρούκουνας, *Διεθνές Δίκαιο III*, Αθήνα: εκδόσεις Σάκκουλα, 1983, σελ. 212

η αρχή του ελάχιστου δυνατού παρανομαστή, η αναβάθμιση των κοινών συμφερόντων των μερών και ο επανακαθορισμός της υπάρχουσας διαφοράς.¹¹⁵

Μια διμερής διαπραγμάτευση μετατρέπεται, με την παρεμβολή ενός μεσολαβητή σε διαμεσολαβούμενη διαπραγμάτευση. Η μεσολάβηση είναι η ενεργός εμπλοκή τρίτου μέρους, όπως για παράδειγμα οι διεθνείς οργανισμοί, οι κυβερνήσεις και οι ΜΚΟ, στις προσπάθειες ειρηνικής επίλυσης μιας διαφοράς ή μιας κρίσης.

Τα μέρη κατευθύνονται στο να επαναπροσδιορίσουν τα συστατικά στοιχεία της διαφοράς τους, να απεμπλακούν από αυτήν και να συγκλίνουν σε μια αμοιβαία αποδεκτή διευθέτηση.¹¹⁶ «Το γεγονός ότι ο διαμεσολαβητής δεν έχει, υπό κανονικές συνθήκες, την εξουσία να εκδίδει νομικά δεσμευτικές αποφάσεις, σημαίνει ότι η αποτελεσματικότητα του μεσολαβητή βασίζεται στο ηθικό του κύρος και στην ικανότητα του να πείθει την κοινή γνώμη».¹¹⁷

Εξαιτίας της ουκρανικής κρίσης, το Κίεβο, κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων, αναφέρεται στον εκσυγχρονισμό της Ουκρανίας, στην παραβίαση του διεθνούς δικαίου, στις επιθετικές συμπεριφορές από πλευράς Μόσχας και την γενικότερη εσωτερική αναταραχή της χώρας.¹¹⁸ Από την άλλη πλευρά, η Μόσχα ζητάει την αποπληρωμή όλων των χρεών από το Κίεβο και αναφέρεται επίσης στη διαμετακόμιση του φυσικού αερίου στην Ευρώπη. Η Μόσχα επιθυμεί μια βιώσιμη λύση με σκοπό την προστασία της ρωσόφωνης κοινότητας και των μειονοτήτων. Ακόμα, η Ρωσία ισχυρίζεται ότι τα εσωτερικά της ζητήματα όπως δολοφονία του Ρώσου αντιπολιτευόμενου Μπόρις Νεμτσόφ, δεν έχουν καμία σχέση με την ουκρανική κρίση. Σχετικά με το χρέος και το θέμα της ενέργειας προτείνει την αποπληρωμή του χρέους για το φυσικό αέριο. Σε αυτό το σημείο η Ουκρανία αναφέρεται στον αγωγό που περνάει από το έδαφός της. Η Μόσχα ζήτησε την αποπληρωμή των χρεών των Ουκρανών σε 3 χρόνια (με χρήματα ή ανταλλαγή προϊόντων) και τη μείωση, κατά 30% της τιμής, του φυσικού αερίου.¹¹⁹

Η κρίση στην Ουκρανία δεν αφορά μόνο την Ουκρανία αλλά έχει παγκόσμιες προεκτάσεις. Οι πρόσφατες επισκέψεις στη Ρωσία από την Καγκελάρια της Γερμανίας Ανγκελα Μέρκελ και τον Υπουργό Εξωτερικών των ΗΠΑ Τζον Κέρι έχουν αυξήσει την προοπτική σταθεροποίησης της σύγκρουσης μεταξύ της Ρωσίας και της Δύσης, η οποία ξέσπασε το 2014 στην Ουκρανία. Επίσης, ορισμένοι παρατηρητές συζητούν για ένα νέο καθεστώς ασφάλειας στην Ευρώπη.¹²⁰

¹¹⁵ Α. Ηρακλειδής et al., *Διεθνείς Διενέξεις. Αντιμετώπιση & Επίλυση*, Αθήνα : εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2009, σελ. 95.

¹¹⁶ Ibid, σελ. 83

¹¹⁷ Ν. Διαμαντούρος, «Ο θεσμός του διαμεσολαβητή», στο Δ. Τριανταφύλλου, Κ. Υφαντής, Ε. Χατζηβασιλείου, *Διεθνείς Σχέσεις. Σύγχρονη θεματολογία και προσεγγίσεις* (επιμ.), *Διεθνείς Σχέσεις. Σύγχρονη θεματολογία και προσεγγίσεις*, Αθήνα: εκδόσεις Παπαζήση, 2008, σελ. 800.

¹¹⁸ ασκήσεις προσομοίωσης ερευνητικής ομάδας, *Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων* (Ι.ΔΙ.Σ), 10/03/2015

¹¹⁹ Ibid.

¹²⁰ D. Trenin, "Ukraine Crisis Causes Strategic, Mental Shift in Global Order," *Carnegie Moscow Center*, *Global Times*, (2015), <http://carnegie.ru/2015/05/17/ukraine-crisis-causes-strategic-mental-shift-in-global-order/i8q4>

Το πρόβλημα με τη Ρωσία, το οποίο έμεινε άλυτο από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου δεν μπορεί να επιλυθεί μέσω του αποκλεισμού της Ρωσίας που γίνεται ολοένα και πιο διεκδικητική. «Η επιβολή των κυρώσεων στη Ρωσία και, κατά συνέπεια, η απομόνωσή της οικονομικά και πολιτικά δεν πέτυχε τον δεδηλωμένο στόχο, την αλλαγή πορείας του Ρώσου Προέδρου Βλαντιμίρ Πούτιν».¹²¹

Η Συμφωνία Μινσκ ΙΙ, την οποία οι ΗΠΑ, η Γερμανία, η Γαλλία, η Ουκρανία και η Ρωσική Ομοσπονδία δεσμεύτηκαν να διατηρήσουν, αμφισβητείται ως προς την υλοποίησή της. Ακόμα, ορισμένοι αναλυτές θεωρούν απίθανο να ομοσπονδοποιήσουν την Ουκρανία και να δώσουν στο Ντονμπάς ή, διαφορετικά, στην Ανατολική Ουκρανία την ευρύτερη δυνατή αυτονομία που επιδιώκει. «Αναμένεται, ωστόσο, μια σταθερή εκχειρία με ορισμένες οικονομικές και ανθρωπιστικές σχέσεις στις δύο κοινότητες και τακτική επαφή μεταξύ των υπαλλήλων».¹²²

Η αλλαγή που έχει επιφέρει η ουκρανική κρίση είναι μάλλον περισσότερο στρατηγική. «Η Ρωσία φαίνεται κατά κάποιον τρόπο να έχει εγκαταλείψει την πολιτική ένταξης στη Δύση και έχει επιστρέψει στην Ευρασία, θέτοντας ως προτεραιότητα τις συνδέσεις με μη δυτικές χώρες».¹²³

Ο πόλεμος στο Ντονμπάς είναι μια ένοπλη σύγκρουση στην περιοχή της ανατολικής Ουκρανίας. Από τις αρχές Μαρτίου του 2014, πραγματοποιήθηκαν διαδηλώσεις των φιλορωσικών και αντικυβερνητικών ομάδων στις περιφέρειες του Ντονέτσκ και του Λουχάνσκ της Ουκρανίας. Οι διαδηλώσεις αυτές αποτελούν μέρος μιας ευρύτερης ομάδας ταυτόχρονων φιλορωσικών διαδηλώσεων σε ολόκληρη τη νότια και ανατολική Ουκρανία. Στη συνέχεια ακολούθησε η προσάρτηση της Κριμαίας από τη Ρωσική Ομοσπονδία τον Μάρτιο του 2014 προκαλώντας ευρείες οικονομικές κυρώσεις από την ΕΕ, και η υπάρχουσα κατάσταση κλιμακώθηκε σε ένοπλη σύγκρουση μεταξύ των αποσχιστικών δυνάμεων των αυτο-ανακηρυχθεισών Λαϊκών Δημοκρατιών του Ντονέτσκ και Λουχάνσκ, καθώς και της ουκρανικής κυβέρνησης. Η Συμφωνία Σύνδεσης υπογράφηκε μεταξύ της ΕΕ και της Ουκρανίας από τον Πέτρο Ποροσένκο τον Ιούνιο και επικυρώθηκε από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Κίεβο στις 16 Σεπτεμβρίου. Οι αυτονομιστές, πριν από την αλλαγή της ανώτατης ηγεσίας του Αυγούστου 2014, καθοδηγούνταν σε μεγάλο βαθμό από Ρώσους πολίτες.¹²⁴

Οι φιλορώσοι αντάρτες τελικά ανέκτησαν μεγάλο μέρος του εδάφους που είχαν χάσει κατά τη διάρκεια τη στρατιωτικής επίθεσης της προηγούμενης κυβέρνησης. Η συμφωνία για την κατάπαυση του πυρός, το Πρωτόκολλο του Μινσκ, υπεγράφη στις 5 Σεπτεμβρίου 2014.

¹²¹ Ibid.

¹²² Ibid.

¹²³ Ibid.

¹²⁴ N. Bentzen and E. Anosovs, "Minsk peace agreement: still to be consolidated on the ground," *European Parliamentary Research Service*, (2015), [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/548991/EPRS_BRI\(2015\)548991_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/548991/EPRS_BRI(2015)548991_EN.pdf)

Στο πεδίο των μαχών, οι ρωσόφωνοι συνεπικουρούμενοι από τη Μόσχα, εκτός από τον έλεγχο που απέκτησαν, άρχισαν να προελαύνουν προς άλλες περιοχές. Το Κίεβο υποχρεώθηκε, στη συνέχεια, σε τακτική αναδίπλωση επισπεύδοντας την κατάπαυση του πυρός, με δυσμενέστερους όρους και αποδεχόμενο τη νέα κατάσταση στην Ανατολική Ουκρανία. Ακόμα, την ένταξη της Ουκρανίας στο ΝΑΤΟ έχουν ζητήσει ορισμένοι κύκλοι της ουκρανικής κυβέρνησης, αγνοώντας τις συνέπειες. Η Σύνοδος Κορυφής του ΝΑΤΟ στην Ουαλλία, υποδέχθηκε την επίτευξη εκεχειρίας. Στη δύναμη ταχείας επέμβασης δόθηκε εθελοντικός χαρακτήρας, ενώ το τελικό ανακοινωθέν προέβλεπε την παροχή στρατιωτικής βοήθειας στο Κίεβο από κάθε κράτος μέλος που επιθυμεί.

Η ΕΕ καταδίκασε έντονα την απρόκλητη παραβίαση από την Ρωσία της εδαφικής ακεραιότητας-κυριαρχίας της Ουκρανίας. Η ΕΕ επιθυμεί να βρεθεί μια ειρηνική λύση στην κρίση, μέσω διαπραγματεύσεων μεταξύ των δύο κυβερνήσεων, αλλά και μεταξύ άλλων μηχανισμών, και ζήτησε την τήρηση του Πρωτοκόλλου του Μινσκ (για την άμεση διμερή κατάπαυση του πυρός), το οποίο υπεγράφη, που μετά από εκτενείς συνομιλίες στο Μινσκ στις 11 Φεβρουαρίου 2014, που υπεγράφη από τον Βλαντίμιρ Πούτιν, την Ανγκέλα Μέρκελ, τον Φρανσουά Ολλάντ και τον Πέτρο Ποροσένκο, υπό την αιγίδα του ΟΑΣΕ.

Μετά από συζητήσεις οι τέσσερις ηγέτες υιοθέτησαν μια δέσμη μέτρων για την εφαρμογή της συμφωνίας που περιελάμβανε:¹²⁵

1. η κατάπαυση πυρός να ξεκινήσει στις 15 Φεβρουαρίου,
2. απόσυρση όλου του βαρέως οπλισμού, αρχίζοντας από τις 17 Φεβρουαρίου, και με ολοκλήρωση εντός δύο εβδομάδων, όλοι οι αιχμάλωτοι να απελευθερωθούν, με αμνηστία για όσους ενεπλάκησαν σε μάχη,
3. απόσυρση όλων των ξένων οπλισμένων σχηματισμών, όπλων και πυρομαχικών από την ουκρανική επικράτεια, καθώς επίσης αφοπλισμό όλων των παράνομων ομάδων και
4. συνταγματική αναθεώρηση που θα επιτρέπει την αποκέντρωση των επαναστατημένων περιοχών, και την αποκατάσταση του ελέγχου των ουκρανικών συνόρων με την Ρωσία. έως το τέλος του 2015.

Το προηγούμενο Πρωτόκολλο Μινσκ είχε υπογραφεί από την τριμερή ομάδα επαφής που αποτελούνταν από αντιπροσώπους της Ουκρανίας, της Ρωσίας και του ΟΑΣΕ στις 5 Σεπτεμβρίου του 2014. Ωστόσο, οι όροι του Πρωτοκόλλου σύντομα παραβιάστηκαν από τους αποσχιστές φιλορώσους, οι οποίοι κατέλαβαν περιοχές στην ανατολική Ουκρανία, συμπεριλαμβανομένου και του στρατιωτικού αεροδρομίου του Ντονέτσκ, οδηγώντας σε κλιμάκωση της βίας. Υπάρχουν σχέδια για περαιτέρω συζητήσεις στα αυτόνομα τμήματα των αποσχιστών του Ντονέτσκ και Λουχάνσκ. Άλλα ανεπίλυτα θέματα περιλαμβάνουν το καθεστώς της πόλης Ντεμπαλτσέβε που είναι περικυκλωμένη από αντάρτες.

¹²⁵ Ibid.

Η καθυστέρηση στην εφαρμογή της κατάπαυσης του πυρός δημιουργεί ένα παράθυρο ευκαιρίας που επιτρέπει στους αποσχιστές που υποστηρίζονται από την Ρωσία να διευρύνουν τον έλεγχο περιοχών. Το Πρωτόκολλο του Μινσκ προέβλεπε:

1. την άμεση διμερή κατάπαυση του πυρός,
2. την παρακολούθηση και τον έλεγχο της κατάπαυσης του πυρός από τον ΟΑΣΕ,
3. την αποκέντρωση της εξουσίας,
4. την μόνιμη παρακολούθηση της Ουκρανίας, των ρωσικών συνόρων και εξακρίβωση του ΟΑΣΕ με τη δημιουργία των ζωνών ασφαλείας στις παραμεθόριες περιοχές της Ουκρανίας και της Ρωσικής Ομοσπονδίας,
5. την απελευθέρωση αμέσως όλων των ομήρων και των ατόμων που κρατούνται παράνομα,
6. έναν νόμο για την πρόληψη της δίωξης και τιμωρίας των ατόμων που έχουν σχέση με τα γεγονότα που έλαβαν χώρα σε ορισμένες περιοχές του Ντόνετσκ και του Λουχάνσκ,
7. εθνικό διάλογο χωρίς αποκλεισμούς,
8. μέτρα για τη βελτίωση της ανθρωπιστικής κατάστασης στη Ντονμπάς,
9. πρόωρες δημοτικές εκλογές, σύμφωνα με το νόμο της Ουκρανίας σχετικά με την τοπικές προσωρινές ρυθμίσεις της κυβέρνησης σε ορισμένες περιοχές του Ντόνετσκ και Λουχάνσκ,
10. την απόσυρση των ενόπλων ομάδων στρατιωτικού εξοπλισμού και τους μισθοφόρους από την Ουκρανία,
11. ένα πρόγραμμα οικονομικής ανάκαμψης και ανασυγκρότησης της περιοχής Ντονμπάς,
12. την παροχή προσωπικής ασφάλειας για τους συμμετέχοντες στις διαβουλεύσεις.¹²⁶

Οι παραβιάσεις της κατάπαυσης του πυρός ωστόσο συνεχίστηκαν και από τις δύο πλευρές.

Στις 12 Φεβρουαρίου 2015 συμφωνήθηκε μια νέα κατάπαυση του πυρός (Μινσκ ΙΙ). Σε ότι αφορά την υπό εξέλιξη αναθεώρηση της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας (ΕΠΓ), συνεχίζεται η έντονη δραστηριοποίηση της ΕΕ με τους ανατολικούς και τους νότιους εταίρους της.

Στη Σύνοδο κορυφής της Ανατολικής Εταιρικής Σχέσης στη Ρίγα δίνεται ιδιαίτερη σημασία στην ουκρανική κρίση. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο κάλεσε όλα τα μέρη να εφαρμόσουν άμεσα και πλήρως τις συμφωνίες του Μινσκ, τονίζοντας την ευθύνη των ρωσικών αρχών ως προς την τήρηση των δεσμεύσεων τους. Η ΕΕ είναι διατεθειμένη να στηρίξει τον ΟΑΣΕ ως μηχανισμό, προκειμένου να παρακολουθεί και να επαληθεύει την εφαρμογή των συμφωνιών του Μινσκ. Οι προσπάθειες συνεχίζονται στο πλαίσιο των τριμερών διαδικασιών για την ενέργεια, όπως επίσης και την εφαρμογή της συμφωνίας μεταξύ της ΕΕ και τη Ουκρανίας για σφαιρική και εις βάθος ζώνη ελευθέρων συναλλαγών (DCFTA).

¹²⁶ Ibid.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο κρίνει ως παράνομη και δεν αναγνωρίζει την προσάρτηση της Κριμαίας και της Σεβαστούπολης από τη Ρωσική Ομοσπονδία.

Η διάρκεια των περιοριστικών μέτρων κατά της Ρωσίας (τα οποία εγκρίθηκαν τον Ιούλιο του 2014) θα εξαρτηθεί σε σχέση με την πλήρη εφαρμογή των συμφωνιών του Μινσκ. Η μεταρρυθμιστική διαδικασία της Ουκρανίας στηρίζεται ακόμα από την ΕΕ και όχι μόνο, σε συμφωνία με τις προϋποθέσεις που θέτει το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο. Το ΔΝΤ είναι αρμόδιο να εγκρίνει το τρίτο πακέτο μακροοικονομικής συνδρομής για την Ουκρανία.

6. ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΚΑΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΕΕ: ΠΕΡΙΟΡΙΣΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ – ΚΥΡΩΣΕΙΣ

Η ΕΕ επιλέγει τα περιοριστικά μέτρα ως εργαλείο εξωτερικής πολιτικής. Γενικά, οι κυρώσεις περιλαμβάνουν τις διπλωματικές κυρώσεις, όπως η διακοπή των διπλωματικών σχέσεων με μια χώρα ή τη συντονισμένη ανάκληση των διπλωματικών αντιπροσώπων της ΕΕ και των κρατών μελών της. Επίσης, σε κάποιες περιπτώσεις απαγορεύονται οι εξαγωγές όπλων ή περιορίζεται η είσοδος καταχωρημένων προσώπων ή δεσμεύονται περιουσιακά στοιχεία καταχωρημένων προσώπων ή οντοτήτων. Ακόμα, υπάρχουν οι οικονομικές κυρώσεις, όπως για παράδειγμα η απαγόρευση εξαγωγής ορισμένων αγαθών ή επενδύσεων. Οι ειδικότερες κυρώσεις έχουν συγκεκριμένη νομική βάση.

Η Επιτροπή Πολιτικής και Ασφάλειας όρισε κάποιες βασικές αρχές που αφορούν τη χρήση των κυρώσεων, την εφαρμογή τους, καθώς και τη μέτρηση του αντίκτυπου τους. Η διαφύλαξη των αξιών και των θεμελιωδών συμφερόντων και της ασφάλειας της ΕΕ, η διατήρηση της ειρήνης, η εδραίωση και η στήριξη της δημοκρατίας, του κράτους δικαίου, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των αρχών του διεθνούς δικαίου, η πρόληψη συγκρούσεων και η ενίσχυση της διεθνούς ασφάλειας είναι δηλωμένοι στόχοι των κυρώσεων.¹²⁷ Οι αρχές συμπεριλαμβάνονται στις κατευθυντήριες γραμμές για την εφαρμογή και αξιολόγηση των περιοριστικών μέτρων που ενέκρινε για πρώτη φορά το Συμβούλιο το 2003. Να σημειωθεί ότι οι αρχές αυτές αναθεωρήθηκαν και επικαιροποιήθηκαν το 2005, το 2009 και το 2012.¹²⁸

Το Συμβούλιο επέβαλε σταδιακά, περιοριστικά μέτρα, ως αντίδραση στην παράνομη προσάρτηση της Κριμαίας. Αυτά διακρίνονται σε διπλωματικά μέτρα και ατομικά περιοριστικά μέτρα. Τα διπλωματικά μέτρα συνίστανται στο ότι:¹²⁹

1. Τα κράτη μέλη της ΕΕ δεν πραγματοποιούν τακτικές διμερείς συνόδους κορυφής (η σύνοδος κορυφής ΕΕ - Ρωσίας ματαιώνεται).
2. Αναστέλλονται οι διμερείς συνομιλίες με τη Ρωσία για θέματα κυρώσεων.
3. Αναστέλλονται οι διμερείς συνομιλίες σχετικά με τη Νέα Συμφωνία.
4. Πραγματοποιείται σύνοδος G7 (και όχι G8) στις Βρυξέλλες.
5. Τα κράτη μέλη της ΕΕ εγκρίνουν αναστολή των διαπραγματεύσεων για την ένταξη της Ρωσίας στον ΟΟΣΑ και στον Διεθνή Οργανισμό Ενέργειας.

Ενώ τα ατομικά περιοριστικά μέτρα συνίστανται σε:¹³⁰

1. δέσμευση περιουσιακών στοιχείων και ταξιδιωτικοί περιορισμοί σε άτομα και οντότητες που ευθύνονται για ενέργειες που υπονομεύουν ή απειλούν την εδαφική ακεραιότητα, την κυριαρχία και την ανεξαρτησία της Ουκρανίας, και

¹²⁷ European Council, Council of the European Union, “European Council Conclusions on external relations” www.consilium.europa.eu

¹²⁸ Ibid.

¹²⁹ Ibid.

¹³⁰ Ibid.

2. δέσμευση περιουσιακών στοιχείων προσώπων που έχουν αναγνωριστεί ως υπεύθυνα για την υπεξαίρεση ουκρανικών κονδυλίων.

Τα περιοριστικά μέτρα που θεσπίστηκαν ως αντίδραση στην παράνομη προσάρτηση της Κριμαίας και της Σεβαστούπολης είναι:¹³¹

1. η απαγόρευση εισαγωγής προϊόντων από την Κριμαία και τη Σεβαστούπολη, από τον Ιούνιο του 2014,
2. οι περιορισμοί στο εμπόριο και τις επενδύσεις που συνδέονται με ορισμένους τομείς της οικονομίας και έργα υποδομής, από τον Ιούλιο του 2014,
3. η πλήρης απαγόρευση παροχής τουριστικών υπηρεσιών στην Κριμαία, από τον Δεκέμβριο του 2014,
4. η απαγόρευση παροχής τουριστικών υπηρεσιών στην Κριμαία, και
5. η απαγόρευση εξαγωγών βασικών προϊόντων ορισμένων τομέων, όπως ο εξοπλισμός για την αναζήτηση, έρευνα και παραγωγή πετρελαίου, φυσικού αερίου και ορυκτών πόρων.

Τον Μάρτιο του 2015, οι ηγέτες της ΕΕ αποφάσισαν να συνδέσουν το ισχύον καθεστώς κυρώσεων του 2014 με την εφαρμογή των συμφωνιών του Μινσκ. Οι οικονομικές κυρώσεις, ως μέτρα, εξακολουθούν να ισχύουν μέχρι και το τέλος του 2015. Μέχρι τότε προβλέπεται να εφαρμοσθεί το τελευταίο σημείο του ειρηνευτικού σχεδίου, το οποίο είναι η ανάκτηση από την Ουκρανία του ελέγχου των ανατολικών συνόρων της. Από την άλλη πλευρά, από τη Ρωσία υπήρχε αντίδραση στις δυτικές κυρώσεις με δικές της αντι-κυρώσεις σε εισαγωγές τροφίμων (κυρώσεις που η Λευκορωσία και το Καζακστάν αρνήθηκαν να επιβάλλουν). Η Ρωσία προσπάθησε επίσης να πατάξει την επανεξαγωγή από τη Λευκορωσία προς τη Ρωσία απαγορευμένων ευρωπαϊκών προϊόντων και η Λευκορωσία ανταπέδωσε, επιβραδύνοντας τις ρωσικές εισαγωγές μέχρι που σταμάτησαν.¹³²

Οι οικονομικές κυρώσεις της ΕΕ περιορίζουν την πρόσβαση σε πρωτογενείς και δευτερογενείς κεφαλαιαγορές της ΕΕ για πέντε μεγάλα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα που ανήκουν κατά πλειοψηφία στη Ρωσία και τις θυγατρικές τους (εγκατεστημένες εκτός της ΕΕ), καθώς και τρεις μεγάλες ρωσικές εταιρείες που δραστηριοποιούνται στον τομέα της άμυνας.¹³³ Ακόμα, επιβάλλουν απαγόρευση εξαγωγών και εισαγωγών όπλων, καθιερώνουν απαγόρευση εξαγωγής αγαθών διπλής χρήσης για στρατιωτική χρήση ή για στρατιωτικούς τελικούς χρήστες στη Ρωσία και περιορίζουν την πρόσβαση της Ρωσίας σε ορισμένες ευαίσθητες τεχνολογίες και υπηρεσίες που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την έρευνα και την παραγωγή πετρελαίου.

¹³¹ <http://www.consilium.europa.eu/el/policies/sanctions/ukraine-crisis/>

¹³² N. Schenkkan, 'Ευρασιατική διάλυση. Γιατί η Ένωση ίσως να μην επιβιώσει στο 2015', *Foreign Affairs*, The Hellenic Edition, 02-01-2015

¹³³ Ibid.

Η ΕΕ, από την αρχή της ουκρανικής κρίσης, απευθύνει έκκληση στη Ρωσία, προκειμένου να επιλυθεί η κρίση με ειρηνικό τρόπο. Το 2014 η ΕΕ επέβαλε τις πρώτες ταξιδιωτικές απαγορεύσεις και το πάγωμα των περιουσιακών στοιχείων ενάντια σε Ρώσους και Ουκρανούς αξιωματούχους μετά από την παράνομη προσάρτηση της Κριμαίας από τη Ρωσία. Τα περιοριστικά μέτρα περιλαμβάνουν τη διακοπή ή τη μείωση των χρηματοοικονομικών σχέσεων.

Γενικά, τα περιοριστικά μέτρα ή οι κυρώσεις συνιστούν εργαλείο της εξωτερικής πολιτικής, σύμφωνα με τις αρχές της ΚΕΠΠΑ. Επιβάλλονται με σκοπό να επιφέρουν αλλαγή στην πολιτική ή στη στάση μιας χώρας ή μέρους μιας χώρας, της κυβέρνησης της ή οντοτήτων ή προσώπων, και αποσκοπούν στην προώθηση των στόχων της ΚΕΠΠΑ. Όπως αναφέρει (άρθρ.14 ΣΕΕ/28ΕΣΕΕ,παρ.1), όταν μια διεθνής κατάσταση απαιτεί επιχειρησιακή δράση εκ μέρους της Ένωσης, «το Συμβούλιο εκδίδει τις αναγκαίες αποφάσεις, προσδιορίζοντας τους στόχους τους, το πεδίο εφαρμογής τους, τα μέσα που πρέπει να τεθούν στη διάθεση της Ένωσης, τις προϋποθέσεις εφαρμογής τους και, εφόσον είναι απαραίτητο, τη διάρκειά τους».¹³⁴

Όπως αναφέρει το άρθρο 215 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (IV ΕΣΛΕΕ), όταν η απόφαση που εκδίδεται σύμφωνα με το κεφάλαιο 2 του τίτλου V της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, προβλέπει τη διακοπή ή τη μείωση, εν όλω ή εν μέρει, των οικονομικών και χρηματοοικονομικών σχέσεων με μία ή περισσότερες τρίτες χώρες, το Συμβούλιο αποφασίζει με ειδική πλειοψηφία μετά από κοινή πρόταση του ύπατου εκπροσώπου της Ένωσης για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας, και της Επιτροπής, θεσπίζει τα αναγκαία μέτρα και ενημερώνει σχετικά το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.¹³⁵

Η ΕΕ μπορεί να λαμβάνει περιοριστικά μέτρα έναντι φυσικών ή νομικών προσώπων ή ομάδων ή μη κρατικών οντοτήτων, και χρησιμοποιεί τα περιοριστικά μέτρα στο πλαίσιο μιας συνεκτικής και ολοκληρωμένης προσέγγισης που περιλαμβάνει: τον πολιτικό διάλογο, συμπληρωματικές προσπάθειες και άλλα εργαλεία που έχει στη διάθεσή της. Επίσης, επιβάλλει περιοριστικά μέτρα είτε με δική της πρωτοβουλία είτε προκειμένου να εφαρμόσει τις αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών.

Όσα περιοριστικά μέτρα εγκρίνονται από την ΕΕ πρέπει να συμμορφώνονται με τις υποχρεώσεις που απορρέουν από το διεθνές δίκαιο, συμπεριλαμβανομένων των υποχρεώσεων περί ανθρωπίνων δικαιωμάτων και θεμελιωδών ελευθεριών. Ακόμα, τα μέτρα αυτά είναι διαμορφωμένα με τέτοιο τρόπο προκειμένου να μειώνουν σημαντικά τις αρνητικές

¹³⁴ Π. Ι. Κανελλόπουλος, *Οι Συνθήκες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Μετά τη Συνθήκη της Λισσαβώνας*, Αθήνα : εκδόσεις Σάκκουλα, 2008, σελ. 41

¹³⁵ Ibid, σελ. 202, 203

συνέπειες. Αυτό αφορά όσους δεν είναι υπεύθυνοι για τις πολιτικές ή τις δράσεις που είχαν ως συνέπεια την επιβολή των κυρώσεων.

Οι κυρώσεις συχνά θεωρούνται ότι είναι αποτελεσματικές μόνο εάν προκαλέσουν μια αλλαγή στη συμπεριφορά του επιδιωκόμενου στόχου τους. Αυτή η προσέγγιση βασίζεται σε στρατιωτική λογική, αφού η επιβολή κυρώσεων θεωρείται μορφή διπλωματίας εξαναγκασμού.¹³⁶ Παρότι τα αποτελέσματα της άμεσης στρατιωτικής εμπλοκής είναι σαφώς άμεσα και αναγνωρίσιμα, η επίπτωση των κυρώσεων, που επιδιώκουν μακροπρόθεσμους στόχους, είναι δυσκολότερο να εκτιμηθεί. Τα περιοριστικά μέτρα που επιβλήθηκαν στη Ρωσία από την ΕΕ στοχεύουν κυρίως να πιέσουν τη Μόσχα να αποκηρύξει τις εδαφικές της διεκδικήσεις στην Κριμαία και να σταματήσει να υποστηρίζει τους αποσχιστές της ανατολικής Ουκρανίας.¹³⁷

Λαμβάνοντας υπόψη ότι η Μόσχα ακόμα αρνείται να υποχωρήσει και στα δύο θέματα, οι κυρώσεις κινδυνεύουν να εμφανισθούν αναποτελεσματικές στην καλύτερη περίπτωση και βλαπτικές στην χειρότερη, με τις ευρωπαϊκές επιχειρήσεις να πληρώνουν σημαντικό τίμημα λόγω των εμπορικών περιορισμών. «Αυτή η ανάλυση μπορεί να χαρακτηριστεί παραπλανητική για τους εξής λόγους: Πρώτον, μειώνει τη συνολική προσέγγιση της ΕΕ για την εισαγωγή των κυρώσεων και υπονομεύει όλες τις άλλες δράσεις που έχουν ληφθεί. Δεύτερον, οι κυρώσεις λειτουργούν με πολλαπλούς τρόπους και αν τις κρίνουμε μόνο από τη σκοπιά του εξαναγκασμού δεν λαμβάνουμε υπόψη μας την πολυπλοκότητα αυτού του εργαλείου εξωτερικής πολιτικής. Τρίτον, ακόμα και αν οι κυρώσεις θεωρηθούν αποτελεσματικές, δεν σημαίνει ότι ήταν λάθος να υιοθετηθούν εξ αρχής».¹³⁸

Η επιβολή οικονομικών κυρώσεων και εμπορικών περιορισμών στη Ρωσία από τις ΗΠΑ, την ΕΕ και κάποιες άλλες χώρες, σαν απάντηση στην κρίση στην Ουκρανία, και η δραματική πτώση των τιμών του πετρελαίου έχουν εστιάσει την προσοχή στην προοπτική της ρωσικής οικονομίας στο μέλλον. Αυτά τα γεγονότα προέκυψαν σε μία περίοδο που η οικονομία της βίωνε ήδη μια επιβράδυνση και στασιμότητα. Από όλες τις οικονομίες της ομάδας των G20 η Ρωσία χτυπήθηκε σκληρότητα από την παγκόσμια οικονομική κρίση.¹³⁹ Μετά από μία αρχική ανάκαμψη, η ανάπτυξη κλονίστηκε το 2013 σε μια περίοδο που η τιμή του πετρελαίου ήταν σχετικά υψηλή. Η ρωσική οικονομία επηρεάστηκε αρκετά από τις δυσκολίες που αντιμετώπιζαν οι ευρωπαϊκές οικονομίες. Ωστόσο υπήρχαν και εγχώριοι παράγοντες για αυτό. Σημαντικότερος ήταν η μείωση των εγχώριων επενδύσεων. Όπως αναγνωρίζει και η ηγεσία της χώρας, το μοντέλο της ανάπτυξης που έφερε εντυπωσιακά αποτελέσματα πριν το 2008 πλέον δεν είναι αποτελεσματικό και χρειάζονται νέες οδοί για την ανάπτυξη. Την

¹³⁶ F. Giumelli, "Sanctioning Russia: the right questions," *European Union Institute for Security Studies*, no. 10, (2015), <http://www.iss.europa.eu/publications/detail/article/sanctioning-russia-the-right-questions/>

¹³⁷ Ibid. <http://www.iss.europa.eu/publications/detail/article/sanctioning-russia-the-right-questions/>

¹³⁸ Ibid.

¹³⁹ Ibid.

περασμένη δεκαετία η ανάπτυξη βασιζόταν στον ρόλο του κράτους στην οικονομία, όχι μόνο σαν ιδιοκτήτη αλλά και σαν ρυθμιστή. Ο ανταγωνισμός είναι μικρός, κάτι που μπορεί να θεωρηθεί φυσιολογικό σε μια οικονομία που κυριαρχείται από μεγάλες κρατικές εταιρείες με χαμηλό επίπεδο καινοτομίας. «Η ρωσική δράση στην Ουκρανία δεν έχει μεγάλη αξία σε όρους οικονομικής φύσης και δεν φαίνεται να είναι αυτή η αιτία στην απόφαση της κυβέρνησης στην πολιτική που ασκεί. Είναι το συμβούλιο ασφαλείας της χώρας που λαμβάνει τις αποφάσεις προεδρευόμενο από τον Πούτιν».¹⁴⁰

Η Ρωσία, προκειμένου να αντιμετωπίσει τις κυρώσεις που της έχουν επιβληθεί και να καταστεί η ρωσική οικονομία λιγότερο ευάλωτη σε εξωτερικές πιέσεις, βρίσκει νέους εμπορικούς εταίρους, ιδιαίτερα στην Ασία, και προωθεί την υποκατάσταση των εισαγωγών. Το τελευταίο έχει γίνει άμεση προτεραιότητα, ιδιαίτερα στην αμυντική βιομηχανία και γενικότερα στους τομείς υψηλής τεχνολογίας. Εκτός αυτού και άλλοι τομείς, ανάμεσα τους και η ενέργεια, αντιμετωπίζουν περιορισμούς στην πρόσβαση σε νέες τεχνολογίες, περιλαμβανομένων αυτών που αφορούν την παραγωγή και επεξεργασία τροφίμων, έναν τομέα δηλαδή που οφείλει να ανταποκριθεί τα μέγιστα λόγω των κυρώσεων που έχουν επιβληθεί. Από τη μεριά της, η Ρωσία απαντά στις απαγορεύσεις που επέβαλε η Ουκρανία με διακοπή της προμήθειας στρατιωτικού εξοπλισμού.¹⁴¹ Η υποκατάσταση των εισαγωγών δεν θα είναι εύκολη και θα έχει αρνητικές συνέπειες. Ενώ μπορεί να υπάρχουν βραχυχρόνια κέρδη, υφίσταται ο κίνδυνος να αυξηθούν τα κόστη και να υποβαθμιστεί η ποιότητα. Οι εταιρείες χρειάζονται οικονομική στήριξη για τις δραστηριότητες υποκατάστασης εισαγωγών. Έχει ήδη εγκριθεί ένα πρόγραμμα για την αντικατάσταση εξαρτημάτων αμυντικής τεχνολογίας που προέρχονται από την Ουκρανία, ύψους 40 δις. ρουβλιών, αλλά ένα άλλο πρόγραμμα για την υποκατάσταση αντίστοιχων εξαρτημάτων από τις ΗΠΑ και άλλες χώρες που συμμετέχουν στις κυρώσεις έχει καθυστερήσει και η χρηματοδότησή του δεν περιλαμβάνεται στον προϋπολογισμό του 2015.¹⁴²

Τα προηγούμενα χρόνια η συμμετοχή της Ρωσίας στον ΠΟΕ, προκάλεσε το 2012 ερωτηματικά στον αγροτικό της τομέα, για το πόσο σοφή ήταν αυτή η συμμετοχή. Έκτοτε υπήρχαν απαιτήσεις για περισσότερη προστασία και έτσι, όταν αποφασίστηκαν αντίμετρα στις κυρώσεις, δεν αποτέλεσε έκπληξη, αφού έτσι θα σταματούσε η εισαγωγή αγροτικών προϊόντων και τροφίμων από τις χώρες που επέβαλαν τις κυρώσεις. Αυτό θεωρήθηκε ότι μπορεί να προωθήσει τη διαφοροποίηση στην οικονομία. Ωστόσο, ενώ η παραγωγή σε κάποια τρόφιμα μπορεί να αυξηθεί άμεσα, από τη φύση της η αγροτική παραγωγή δεν μπορεί να αυξηθεί γρήγορα στη Ρωσία. Έχουν βρεθεί εναλλακτικοί προμηθευτές αλλά χρειάζεται χρόνος και τα κόστη μπορεί να αυξηθούν. Ήδη οι τιμές των τροφίμων αυξάνονται και σε

¹⁴⁰ J. Cooper, "The Russian Economy: the Impact of Sanctions and Falling Oil Prices, and the Prospects for Future Growth," *Russian Analytical Digest*, no. 160 (2014), <http://www.css.ethz.ch/publications/pdfs/RAD-160-2-4.pdf>

¹⁴¹ Ibid.

¹⁴² Ibid.

κάποιες περιπτώσεις αρκετά γρήγορα. Οι τιμές και η διαθεσιμότητα τροφίμων είναι ένα ευαίσθητο θέμα για τις αρχές, αφού υπάρχουν οι μνήμες της κρίσης του 1998 και η προηγούμενη γενιά θυμάται τα άδεια ράφια κατά τα τελευταία σοβιετικά χρόνια. Πρέπει να σημειωθεί ότι ο επαναπροσανατολισμός της ρωσικής οικονομίας από την Ευρώπη προς την Ασία θα απαιτήσει τεράστιες κρατικές επενδύσεις. Αυτό βέβαια αν οι εντάσεις με τη Δύση παραμείνουν.¹⁴³

Στις 6 Αυγούστου 2014 ο Πρόεδρος Βλαντίμιρ Πούτιν δήλωσε ότι η Ρωσία πρέπει να λάβει εξαιρετικά επείγοντα οικονομικά μέτρα για να προστατεύσει την οικονομική της ασφάλεια. Η απόφαση απαγόρευε τις εισαγωγές τροφίμων από τις δυτικές χώρες που είχαν επιβάλλει οι Ρώσοι στη Ρωσία.¹⁴⁴ Στις 21 Αυγούστου 2014 εκδόθηκε απόφαση βάσει της οποίας τα μέλη του ΠΟΕ, που δεν συμμετέχουν στις κυρώσεις, έχουν τη δυνατότητα να εξάγουν κρέας σε ένα ποσοστό που καθορίζεται από τη Ρωσία. Στα μέσα Οκτωβρίου η απαγόρευση επεκτάθηκε σε ζωικά λίπη και παραπροϊόντα κρέατος. Η απαγόρευση εισαγωγών θα έχει ισχύ για ένα χρόνο αλλά ο Πρωθυπουργός Μεντβέντεφ άφησε ανοιχτό το ενδεχόμενο να σταματήσει το εμπόριο εάν αρθούν οι κυρώσεις. «Τίθεται υπό εξέταση το εάν η Ρωσία είχε ήδη περιορίσει τις εισαγωγές τροφίμων από συγκεκριμένες χώρες πριν να ανακοινωθεί η απαγόρευση τον Αύγουστο του 2014».¹⁴⁵ Σε μια πολιτική κίνηση που χτυπάει το ιδεολογικό σύμβολο της αμερικανικής κουλτούρας, στις 26 Αυγούστου 2014 το δικαστήριο της Μόσχας αποφάσισε να κλείσει 90 ημέρες το κατάστημα των McDonald's που βρισκόταν μπροστά από το Κρεμλίνο για λόγους υγιεινής και μέχρι τα μέσα Σεπτεμβρίου η εταιρεία ανακοίνωσε το προσωρινό κλείσιμο 22 εστιατορίων στη Ρωσία για ανακαίνιση. Τα αντίποινα της Ρωσίας στον εμπορικό πόλεμο τροφίμων κατευθύνθηκαν και στην Ουκρανία.¹⁴⁶ Το όραμα του Πούτιν, να δημιουργηθεί μια ζώνη ελεύθερου εμπορίου με την Ουκρανία σαν εταίρο στη νέα Ευρασιατική Οικονομική Ένωση, δεν υφίσταται πλέον. «Αντιθέτως είναι ξεκάθαρη η πρόταση να τιμωρηθεί η Ουκρανία με την απαγόρευση εισαγωγών συγκεκριμένων προϊόντων στη Ρωσία». Τον Οκτώβριο απαγορεύτηκαν όλες οι εισαγωγές φυτικών προϊόντων από την Ουκρανία στη Ρωσία.¹⁴⁷

Οι κυρώσεις έχουν γίνει ένα εργαλείο κλειδί στην ευρωπαϊκή απάντηση στις ενέργειες της Ρωσίας στην Ουκρανία, που έχει προκαλέσει μια αντιπαράθεση μέσα στην Ευρώπη, πρώτα απ'όλα σχετικά με το εάν λειτουργούν τα εν λόγω μέτρα και σχετικά με το αν πρέπει ή όχι να συνεχιστούν, να αναβαθμιστούν ή να καταργηθούν εντελώς.

Η αντιπαράθεση περιστρέφεται γύρω από δύο ερωτήματα: πρώτον, από το κατά πόσον οι κυρώσεις έχουν οικονομικό αντίκτυπο στη Μόσχα και δεύτερον κατά πόσο είναι δυνατόν οι

¹⁴³ Ibid.

¹⁴⁴ S. K. Wegren, "Russia's Food Embargo," *Russian Analytical Digest*, no. 157 (2014), <http://www.css.ethz.ch/publications/pdfs/RAD-157-8-12.pdf>

¹⁴⁵ Ibid.

¹⁴⁶ Ibid.

¹⁴⁷ Ibid.

κυρώσεις αυτές να επιφέρουν μια αλλαγή στη συμπεριφορά της Ρωσίας ως προς την Ουκρανία.¹⁴⁸

Οι πρόσφατες κυρώσεις εφαρμόστηκαν όχι μόνο στη Ρωσία αλλά και σε ορισμένους τοπικούς δρώντες από την Κριμαία και την ουκρανική επικράτεια του Ντονμπάς. Τα μέτρα αυτά ξεκίνησαν να χρησιμοποιούνται από την ΕΕ και τις ΗΠΑ, και υποστηρίζονται από μια σειρά από χώρες συμπεριλαμβανομένης της Αλβανίας, της Αυστραλίας, του Καναδά, της Ισλανδίας, της Ιαπωνίας, του Λιχτενστάιν, της Μολδαβία, του Μαυροβούνιο, της Νορβηγίας, της Ελβετίας και της Ουκρανίας.¹⁴⁹

Η ΕΕ επέβαλε βαθμιαία τις κυρώσεις της προκειμένου να αφήσει μια πόρτα ανοιχτή για τις διαπραγματεύσεις. Το πρώτο μικρό κύμα κυρώσεων εμφανίσθηκε μεταξύ Μαρτίου και Ιουλίου 2014, δηλαδή μεταξύ της προσαρτήσεως της Κριμαίας και της κατάρριψης της πτήσης της Malaysian Airlines MH17.¹⁵⁰ Οι κυρώσεις αποτελούσαν περισσότερο μια αντίδραση ή μια ειδοποίηση, αλλά στην ουσία δεν σκόπευαν να βλάψουν τη Ρωσία. Όμως, μετά την κατάρριψη του αεροσκάφους της πολιτικής αεροπορίας, την πιθανολογούμενη άμεση ρωσική στρατιωτική παρουσία στο Ντονμπάς τον Αύγουστο και Σεπτέμβριο, και τον μη σεβασμό της Συμφωνίας Μινσκ της 6ης Σεπτεμβρίου για την κατάπαυση του πυρός, κατέστη σαφές ότι τα «σήματα» δεν εισήχθησαν αρκετά.¹⁵¹

Οι περιορισμοί που είχαν τεθεί έως τον Δεκέμβριο του 2014 περιελάμβαναν:

1. πάγωμα περιουσιακών στοιχείων και θεωρήσεων για 132 άτομα και 28 εταιρίες ή άλλες οντότητες στην Ρωσία ή Ουκρανία που θεωρούνται υπεύθυνες για την παραβίαση της εδαφικής κυριαρχίας του Κιέβου,
2. αναστολή στην χορήγηση προτιμησιακών δανείων οικονομικής ανάπτυξης στην Ρωσία από την ευρωπαϊκή τράπεζα για την ανασυγκρότηση και την ανάπτυξη (ΕΤΑΑ),
3. απαγόρευση της διαπραγμάτευσης ομολόγων και μετοχών, και των συναφών μεσιτικών υπηρεσιών για τα προϊόντα των οποίων η περίοδο ωρίμανσης υπερβαίνει τις 30 ημέρες με κάποιες από τις μεγαλύτερες κρατικές τράπεζες της Ρωσίας, τρεις Ρωσικές εταιρείες ενέργειας και τρεις ρωσικές εταιρείες άμυνας,
4. απαγόρευση για τα δάνεια σε πέντε μεγάλες ρωσικές κρατικές τράπεζες,
5. αμφίδρομο εμπάργκο όπλων,
6. απαγόρευση εξαγωγών των ειδών διπλής χρήσης, δηλαδή τα αγαθά της πολιτικής βιομηχανίας που μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως (ή να παράγουν) όπλα, και

¹⁴⁸ I. Dreyer and N. Popescu, “Do sanctions against Russia work?,” *European Union Institute for Security Studies*, (2014), http://www.iss.europa.eu/uploads/media/Brief_35_Russia_sanctions.pdf

¹⁴⁹ Ibid.

¹⁵⁰ Ibid.

¹⁵¹ Ibid.

7. απαγόρευση της εξαγωγής ορισμένων ειδών ενεργειακού εξοπλισμού και παροχής ειδικών υπηρεσιών σχετικών με την ενέργεια.¹⁵²

Τη Ρωσία είναι περισσότερο το οικονομικό σκέλος των κυρώσεων που την έχει βλάψει βραχυπρόθεσμα. Ωστόσο, αυτά τα μέτρα συμπίπτουν με δυο άλλες μεγάλες αρνητικές κρίσεις που έχουν πλήξει τη ρωσική οικονομία φέτος: μια απότομη πτώση των τιμών του πετρελαίου και μια απότομη πτώση του νομίσματος της χώρας, του ρουβλιού. «Οι παράγοντες αυτοί έχουν σωρευτικά αποτελέσματα και είναι δύσκολο να γίνει διάκριση μεταξύ των ιδιαίτερων και διαφορετικών επιδράσεων των κυρώσεων».¹⁵³

Οι παγκόσμιες εξελίξεις έχουν χτυπήσει τη ρωσική οικονομία. Η παγκόσμια τιμή του πετρελαίου μειώθηκε από 115 δολάρια ανά βαρέλι τον Ιούνιο του 2014, έως περίπου 65 δολάρια τον Δεκέμβριο, στον απόηχο των χαμηλότερων ρυθμών ανάπτυξης στις αναδυόμενες αγορές και του (θετικού) σοκ προσφοράς που προκύπτει από την επανάσταση του σχιστολιθικού πετρελαίου στις ΗΠΑ.¹⁵⁴ Δεδομένου ότι οι λογαριασμοί του πετρελαίου αφορούν το ήμισυ των ομοσπονδιακών εσόδων της Ρωσίας και τα δύο τρίτα του συνόλου των εξαγωγών της, αυτό έχει ένα σοβαρό αντίκτυπο στις ταμεία της Μόσχας. «Η απώλεια δεν μπορεί να αντισταθμίζεται από την πώληση άλλων πηγών ενέργειας, όπως το φυσικό αέριο, το 80% των εσόδων της Ρωσίας από υδρογονάνθρακες προέρχεται από το πετρέλαιο.»¹⁵⁵

«Η προσάρτηση της Κριμαίας και η συνακόλουθη επιβολή κυρώσεων από τη Δύση προκάλεσε ένα νέο κύμα εκροών κεφαλαίων. Η Κεντρική Τράπεζα της Ρωσίας (CBR) εκτιμά ότι αυτές θα μπορούσαν φθάσουν 130 δισεκατομμύρια δολάρια το 2014, σε σύγκριση με 61 δισεκατομμύρια δολάρια πέρυσι.»¹⁵⁶

Οι χαμηλότερες τιμές πετρελαίου και η φυγή κεφαλαίων έχουν οδηγήσει σε μια απότομη υποτίμηση του ρουβλιού, η οποία έχει χάσει 40% της αξίας του από τον Ιανουάριο του 2014. Η χρηματιστηριακή αγορά της χώρας, ή Ρωσικό Σύστημα Διαπραγμάτευσης, δείκτης (RTS), επίσης μειώθηκε κατά 40% από τα μέσα του Ιουλίου 2014. Εταιρικοί και τραπεζικοί τομείς της Μόσχας που εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από χρηματοδότηση μέσω των διεθνών κεφαλαιαγορών, και εταιρικά χρέη, τείνουν να εκφράζονται σε δολάρια ΗΠΑ. «Η υποτίμηση του νομίσματος έρχεται με υψηλό κόστος για τις ρωσικές εταιρείες, οι οποίες κερδίζουν σε ρούβλια αλλά θα πρέπει να αποπληρώσουν το χρέος τους σε δολάρια και άλλα ξένα νομίσματα».¹⁵⁷ Τον Δεκέμβριο 2014 και μόνο, υπάρχουν υποχρεώσεις πληρωμών 34 δισεκατομμυρίων δολαρίων σε τραπεζικούς τόκους και εταιρικά χρέη. Το 2015 οφείλονται επιστροφές ύψους 106 δισεκατομμυρίων δολαρίων.

¹⁵² I. Dreyer and N. Popescu, “Do sanctions against Russia work?,” *European Union Institute for Security Studies*, (2014), http://www.iss.europa.eu/uploads/media/Brief_35_Russia_sanctions.pdf

¹⁵³ Ibid.

¹⁵⁴ Ibid.

¹⁵⁵ Ibid.

¹⁵⁶ Ibid.

¹⁵⁷ Ibid.

Μετά τις κυρώσεις και τις ευρύτερες γεωπολιτικές αβεβαιότητες, η αναχρηματοδότηση του χρέους στις διεθνείς αγορές είναι σχεδόν αδύνατη για όλους τους ρώσους δανειολήπτες (και όχι μόνο εκείνους που αφορούν οι κατάλογοι κυρώσεων), οι οποίοι με τη σειρά τους, ζητούν βοήθεια από την κυβέρνηση.¹⁵⁸

Οι οικονομικές κυρώσεις μειώνουν τη διαθεσιμότητα του κεφαλαίου στη Ρωσία, προκαλώντας την αύξηση των επιτοκίων. Σαν αποτέλεσμα της έλλειψης κεφαλαίων, το τριμηνιαίο διατραπεζικό επιτόκιο δανεισμού της Ρωσίας αυξήθηκε από 6,04% τον Μάρτιο του 2014 σε 10,65% στις αρχές Δεκεμβρίου, προκαλώντας το σταμάτημα σε πολλά επενδυτικά σχέδια και ρίχνοντας τις ρωσικές εταιρείες στην αταξία. Είναι σε αυτό το πλαίσιο ότι ο αγωγός South Stream ως σχέδιο απορρίφθηκε και αρκετές κοινές δραστηριότητες για ανάπτυξη διασυνδέσεων αγωγών πετρελαίου με εταιρείες όπως η Exxon, Statoil, η Shell και η ENI έχουν τεθεί σε αναμονή.¹⁵⁹

Το ρωσικό Υπουργείο Οικονομικής Ανάπτυξης πρόσφατα μείωσε τις προβλέψεις του για την ανάπτυξη το 2014 με 0,5%, και αναμένει η οικονομία να γλιστρήσει σε ύφεση το 2015 (με ύφεση 0,8%). Τον Νοέμβριο του 2014, το ρωσικό Υπουργείο Οικονομικών προσπάθησε να υπολογίσει το συνολικές επιπτώσεις από την πτώση των τιμών του πετρελαίου, στην υποτίμηση του ρουβλίου, και των Δυτικών κυρώσεων στην οικονομία της χώρας. Εκτιμάται ότι χάθηκαν ετησίως 130 με 140 δισεκατομμύρια δολάρια, και 40 δισεκατομμύρια (δηλαδή το ένα τρίτο) των οποίων είναι λόγω των κυρώσεων.¹⁶⁰

«Η οικονομική κατάσταση της ρωσικής κυβέρνησης παραμένει σχετικά ευνοϊκή. Αντί για το αναμενόμενο 9,5%, ο πληθωρισμός εξακολουθεί να είναι χαμηλότερος σε σχέση με την περίοδο πριν από την οικονομική κρίση του 2008, όπου κορυφώθηκε σε πάνω από 13%».¹⁶¹ Ο προϋπολογισμός της Ρωσίας είναι ισορροπημένος και το επίπεδο του δημόσιου χρέους της είναι χαμηλό.¹⁶² Επιπλέον τα συναλλαγματικά διαθέσιμα της ρωσικής κεντρικής τράπεζας είναι ακόμα σημαντικά: το 2008, η Ρωσία διέθεσε 200 δισεκατομμύρια δολάρια από τον Ιούλιο έως τον Απρίλιο για να σταματήσει μια υποτίμηση του ρουβλίου και το bail out στις κρατικές εταιρείες της.¹⁶³ Αυτό το έτος, τα συναλλαγματικά διαθέσιμα της κεντρικής τράπεζας της Ρωσίας (CBR) έχουν συρρικνωθεί με πολύ βραδύτερο ρυθμό από ότι κατά τη διάρκεια της τελευταίας κρίσης, από 486 δισεκατομμύρια δολάρια τον περασμένο Μάρτιο σε 418 δισεκατομμύρια δολάρια στα τέλη Νοεμβρίου.¹⁶⁴ Με λίγα λόγια, η Ρωσία έχει αρκετά

¹⁵⁸ I. Dreyer and N. Popescu, “Do sanctions against Russia work?,” *European Union Institute for Security Studies*, (2014), http://www.iss.europa.eu/uploads/media/Brief_35_Russia_sanctions.pdf

¹⁵⁹ Ibid.

¹⁶⁰ Ibid.

¹⁶¹ I. Dreyer and N. Popescu, “Do sanctions against Russia work?,” *European Union Institute for Security Studies*, (2014), http://www.iss.europa.eu/uploads/media/Brief_35_Russia_sanctions.pdf

¹⁶² Ibid.

¹⁶³ Ibid.

¹⁶⁴ Ibid.

αποθεματικά για να αντέξει μια οικονομική θύελλα 2-3 ετών, και στη Μόσχα εμφανίζονται να στοιχηματίζουν ότι θα αναστραφεί το κλίμα σχετικά σύντομα.¹⁶⁵

Οι προσπάθειες τις ΕΕ για την επίλυση της κρίσης γίνονται σε συλλογικό αλλά και διμερές επίπεδο. Η εκστρατεία παραπληροφόρησης από πλευράς Ρωσίας είναι ένα ακόμα θέμα που απασχολεί την ΕΕ. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο κάλεσε την Ύπατη Εκπρόσωπο να προετοιμάσει, μαζί με τα θεσμικά όργανα και τα κράτη μέλη, ένα σχέδιο δράσης για στρατηγική πληροφόρησης. Η εθνικιστική προπαγάνδα εξακολουθεί να επιδρά με υποστηρικτικό τρόπο στις παράνομες πράξεις ενόπλων αυτονομιστών, ενώ οι μαχητές και τα όπλα ακόμα εισρέουν από τη Ρωσία.¹⁶⁶

Η ΕΕ θα μπορούσε να απαντήσει στη ρωσική επέμβαση στην Ουκρανία με την επιτυχή οικονομική μετάβαση του Κιέβου. Εκτιμάται ότι η Ουκρανία χρειάζεται οικονομική βοήθεια, μέχρι 50 δισεκατομμύρια δολάρια, για το τρέχον έτος και το επόμενο, και υπάρχουν αυξανόμενες εκκλήσεις για διαπραγματεύσεις σχετικά με την αναδιάρθρωση του χρέους της χώρας. Η διεθνής κοινότητα έχει κινητοποιηθεί για να φέρει βοήθεια στο Κίεβο. Διεθνή και ευρωπαϊκά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, η κυβέρνηση των ΗΠΑ, η ΕΕ (τόσο σε θεσμικό επίπεδο όσο και ως κράτη μέλη σε διμερή βάση), ακόμα και τρίτες χώρες καταβάλλουν κοινές προσπάθειες για τη στήριξη της ουκρανικής κυβέρνησης. Ένας αντιπρόσωπος της ΕΕ για την Ουκρανία, θα μπορούσε να ωθήσει τις διπλωματικές και πολιτικές προσπάθειες για την εφαρμογή της λεγόμενης ειρηνευτικής συμφωνίας Μινσκ II του Φεβρουαρίου 2015, που είχε ως στόχο τον τερματισμό των εχθροπραξιών στην ανατολική Ουκρανία, και επίσης να ασχοληθεί με θέματα που σχετίζονται με τη διεθνή βοήθεια και τα κίνητρα που απαιτούνται για την προσέλκυση ξένων επενδύσεων στην Ουκρανία.¹⁶⁷

Από τον Ιούλιο του 2014 οι ηγέτες της ΕΕ ζήτησαν από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων να αναστείλει την υπογραφή νέων χρηματοδοτικών σχεδίων ή έργων στη Ρωσική Ομοσπονδία. Τα κράτη μέλη της ΕΕ συμφώνησαν να συντονίσουν τις θέσεις τους, με σκοπό την αναστολή της χρηματοδότησης νέων σχεδίων. Επιπλέον, επανεξετάστηκε η εφαρμογή διμερών και περιφερειακών προγραμμάτων συνεργασίας της ΕΕ με τη Ρωσία και ορισμένα προγράμματα ανεστάλησαν.¹⁶⁸

¹⁶⁵ I. Dreyer and N. Popescu, “Do sanctions against Russia work?,” *European Union Institute for Security Studies*, (2014), http://www.iss.europa.eu/uploads/media/Brief_35_Russia_sanctions.pdf

¹⁶⁶ www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2015/03/conclusions-russia-ukraine-european-council-march-2015

¹⁶⁷ P. Vimond, *An EU Special Envoy for Ukraine?*, *CarnegieEurope.eu*, 21-05-2015, <http://www.consilium.europa.eu/el/policies/sanctions/ukraine-crisis/>

¹⁶⁸ *Ibid.*

7. Ο ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΣ ΧΕΙΡΙΣΜΟΣ, 2014 – 2015

Στις 3 Μαρτίου 2014, συνέρχονται σε έκτακτη σύνοδο στο Συμβούλιο Εξωτερικών Υποθέσεων οι υπουργοί Εξωτερικών της ΕΕ με θέμα την κατάσταση στην Ουκρανία. Το Συμβούλιο καταδικάζει τη «σαφή παραβίαση της κυριαρχίας και της εδαφικής ακεραιότητας της Ουκρανίας» με επιθέσεις εκ μέρους των ρωσικών ένοπλων δυνάμεων, καθώς και την έγκριση που δόθηκε από το Ομοσπονδιακό Συμβούλιο της Ρωσίας την 1^η Μαρτίου για τη χρήση των ρωσικών ένοπλων δυνάμεων στο έδαφος της Ουκρανίας. Η Catherine Ashton, η Ύπατη Εκπρόσωπος της ΕΕ για τις Εξωτερικές Υποθέσεις και την Πολιτική Ασφάλειας αναφέρει ότι πρόκειται αναντίρρητα για παραβίαση των διεθνών υποχρεώσεων και δεσμεύσεων της Ρωσίας και γίνεται έκκληση για ειρηνική λύση. Επιπλέον τονίζει ότι η κρίση πρέπει να λυθεί ειρηνικά, με πλήρη σεβασμό του διεθνούς δικαίου. Οι υπουργοί καλούν τη Ρωσία να κατευθύνει αμέσως τις ένοπλες δυνάμεις της προς τις ζώνες μόνιμης στάθμευσής τους, βάσει της Συμφωνίας περί του Στόλου της Μαύρης Θάλασσας που σταθμεύει στην Ουκρανία.

Ουσιαστικά, η ΕΕ δείχνει πρόθυμη να ξεκινήσει διάλογο με όλες τις πλευρές και εκφράζει την ικανοποίηση για την προοπτική της διερευνητικής αποστολής του ΟΑΣΕ στην Ουκρανία. Η ΕΕ, καθώς και τα κράτη μέλη που συμμετέχουν στην ομάδα G8 αποφασίζουν, προσωρινά, την αναστολή της συμμετοχής τους στις προετοιμασίες της Συνόδου Κορυφής της συγκεκριμένης ομάδας. Οι διμερείς σχέσεις εξαρτώνται από τις ενέργειες της Ρωσίας. Το Συμβούλιο δηλώνει ότι σε περίπτωση που η Ρωσία δεν αναλάβει ενέργειες αποκλιμάκωσης, η ΕΕ θα αποφασίσει ποιες θα είναι συνέπειες για τις διμερείς τους σχέσεις. Τα μέτρα περιλαμβάνουν την αναστολή των διμερών συνομιλιών για τις θεωρήσεις και τη Νέα Συμφωνία. Το Συμβούλιο ενημερώνεται διαρκώς για τις εξελίξεις, προκειμένου να είναι σε θέση να λαμβάνει άμεσα όλα τα αναγκαία μέτρα.

Οι υπουργοί επιβεβαιώνουν ότι η ΕΕ είναι πρόθυμη να εκφράσει την υποστήριξή της στην Ουκρανία όπως και άλλοι οργανισμοί, ιδίως το ΔΝΤ. Η ΕΕ και τα κράτη μέλη της θα εκφράσουν την αμέριστη υποστήριξή τους προς μια διεθνή δέσμη μέτρων συνδρομής, με σκοπό την αντιμετώπιση των άμεσων αναγκών της Ουκρανίας, βάσει σαφούς δέσμευσης για μεταρρυθμίσεις.¹⁶⁹

Εξάλλου, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ξεκίνησε, προς το σκοπό αυτό, διερευνητική αποστολή στο Κίεβο, παράλληλα με την αποστολή του ΔΝΤ. Επιπλέον, η ΕΕ επιβεβαιώνει εκ νέου την πρότασή της για Συμφωνία Σύνδεσης, η οποία περιλαμβάνει εκτενή και ολοκληρωμένη ζώνη

¹⁶⁹ Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Συμβούλιο «Εξωτερικές Υποθέσεις», 03/03/2014 <http://www.consilium.europa.eu/el/meetings/fac/2014/03/03/>

ελευθέρων συναλλαγών. Στα συμπεράσματα επιβεβαιώνεται ότι στην Ουκρανία απαιτούνται δίκαιες και συνταγματικές μεταρρυθμίσεις, καθώς και ελεύθερες και διαφανείς προεδρικές εκλογές, υπό την επίβλεψη του ΟΑΣΕ και του Γραφείου Δημοκρατικών Θεσμών και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ODIHR). Ο Πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου συγκαλεί έκτακτη Σύνοδο των αρχηγών της ΕΕ, στις 6 Μαρτίου 2014, προκειμένου να συζητήσουν τις τελευταίες εξελίξεις στην Ουκρανία, αλλά και τον τρόπο αποκλιμάκωσης της κατάστασης.¹⁷⁰

Στις 6 Μαρτίου οι αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων συζητούν σε έκτακτη σύνοδο για την κατάσταση στην Ουκρανία και συμφωνούν ως προς τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν. Οι ηγέτες ανταλλάζουν απόψεις και με τον Πρωθυπουργό της Ουκρανίας, Arseniy Yatsenyuk. Οι ηγέτες της ΕΕ καταδικάζουν την απρόκλητη παραβίαση της κυριαρχίας και της εδαφικής ακεραιότητας της Ουκρανίας από μέρους της Ρωσίας και καλούν τη Ρωσία να αποσύρει αμέσως τις ένοπλες δυνάμεις της και να επιτρέψει την άμεση πρόσβαση των διεθνών παρατηρητών. Ακόμα τονίζεται ότι η απόφαση του Ανωτάτου Συμβουλίου της Αυτόνομης Δημοκρατίας της Κριμαίας για την διεξαγωγή δημοψηφίσματος (όσον αφορά την προσχώρηση της Κριμαίας στη Ρωσία) αντίκειται στο ουκρανικό Σύνταγμα και είναι παράνομη. Επίσης, οι ηγέτες δηλώνουν ότι η κρίση πρέπει να επιλυθεί μέσω διαπραγματεύσεων, μεταξύ των κυβερνήσεων της Ουκρανίας και της Ρωσικής Ομοσπονδίας, προσφεύγοντας ενδεχομένως και σε πολυμερείς μηχανισμούς.

Η ΕΕ είναι πρόθυμη να ξεκινήσει διάλογο με τις χώρες αυτές και να συμμετάσχει σε ευρύτερες πολυμερείς πρωτοβουλίες, εφόσον διατηρεί σημαντικές σχέσεις, τόσο με τη Ρωσία όσο και με την Ουκρανία. Ο Πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Van Rompuy δηλώνει: «επιθυμούμε λύση που να σέβεται πλήρως το διεθνές δίκαιο και την ακεραιότητα των χωρών»... «η κατάσταση πρέπει να αποκλιμακωθεί και εάν η Ρωσία δεν λάβει μέτρα ως προς αυτήν την κατεύθυνση, θα υπάρξουν σοβαρές συνέπειες για τις διμερείς μας σχέσεις»¹⁷¹.

Όσον αφορά τα μέτρα, επιβεβαιώνονται τα μέτρα τα οποία εγκρίθηκαν στις 3 Μαρτίου : αναστολή των διμερών συνομιλιών με τη Ρωσία σχετικά με θέματα θεωρήσεων, παρομοίως σε σχέση με τη Νέα Συμφωνία. Ακόμα οι ηγέτες υποστηρίζουν την απόφαση των ευρωπαϊκών μελών της Ομάδας G8 και των θεσμικών οργάνων της ΕΕ για αναστολή της συμμετοχής τους στις προετοιμασίες της διάσκεψης κορυφής των G8 στο Σότσι τον Ιούνιο του 2014. Στη δήλωση αναφέρεται και η προσθήκη νέων μέτρων, σε περίπτωση που δεν υπάρχει πρόοδος:

1. επιβολή ταξιδιωτικών απαγορεύσεων
2. δέσμευση περουσικών στοιχείων και

¹⁷⁰ Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Συμβούλιο «Εξωτερικές Υποθέσεις», 03/03/2014
<http://www.consilium.europa.eu/el/meetings/fac/2014/03/03/>

¹⁷¹ Ibid.

3. ματαίωση της συνόδου κορυφής ΕΕ-Ρωσίας.¹⁷²

Επίσης, οι ηγέτες διατείνονται ότι τυχόν περαιτέρω ενέργειες της Ρωσίας οδηγούν στην αποσταθεροποίηση της κατάστασης στην Ουκρανία, με αποτέλεσμα και άλλες εκτεταμένες συνέπειες στις ευρωρωσικές σχέσεις. Στο ζήτημα της Συμφωνίας Σύνδεσης με την Ουκρανία, επιβεβαιώνεται η δέσμευση της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την υπογραφή της εν λόγω συμφωνίας, συμπεριλαμβανομένης μιας εκτενούς και ολοκληρωμένης ζώνης ελευθέρων συναλλαγών. Τα πολιτικά κεφάλαια της Συμφωνίας αποφασίζουν να τα υπογράψουν πριν από τις ουκρανικές εκλογές της 25^{ης} Μαΐου. Οι αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων εκφράζουν ικανοποίηση για τη συνολική δέσμη συνδρομής, όπως έχει παρουσιαστεί από την Επιτροπή και ζητούν να ληφθούν γρήγορα όλα τα αναγκαία μέτρα για τη διασφάλιση της έγκαιρης υλοποίησης της δέσμης. Όπως αναφέρει Πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου: «η ΕΕ είναι έτοιμη να συμβάλει στην ενεργειακή ασφάλεια»¹⁷³.

Στις 17 Μαρτίου, στο πλαίσιο της συνόδου του Συμβουλίου Εξωτερικών Υποθέσεων καταδικάζουν απερίφραστα το δημοψήφισμα στην Κριμαία και δεν αναγνωρίζουν το αποτέλεσμά του. Ακόμα, αποφασίζουν για την επιβολή πρόσθετων μέτρων κατά 21 αξιωματούχων, οι οποίοι είναι υπεύθυνοι για την απειλή της εδαφικής ακεραιότητας της Ουκρανίας.

Σύμφωνα με το Συμβούλιο, η διεξαγωγή του δημοψηφίσματος είναι παράνομη και συνιστά παραβίαση του ουκρανικού Συντάγματος. Οι υπουργοί έχουν λάβει υπόψη τους το σχέδιο γνώμης της Επιτροπής της Βενετίας, ότι το δημοψήφισμα της Κριμαίας διεξήχθη υπό την εμφανή παρουσία ένοπλων στρατιωτών. Οι υπουργοί Εξωτερικών της ΕΕ εκφράζουν τη δυσαρέσκειά τους για τις αρνητικές εξελίξεις στην Κριμαία, οι οποίες αποτελούν σαφή παραβίαση της κυριαρχίας και της εδαφικής ακεραιότητας της Ουκρανίας. Με βάση τις εξελίξεις αυτές, το Συμβούλιο θεσπίζει περιοριστικά μέτρα κατά 21 αξιωματούχων, καθώς και κατά προσώπων και οντοτήτων που συνδέονται με αυτούς. Οι απαγορεύσεις ταξιδιού και η δέσμευση περιουσιακών στοιχείων, εντός της ΕΕ, έχουν τεθεί σε ισχύ.

Το Συμβούλιο διατείνεται ότι έχει σκοπό την εγκατάσταση διεθνούς παρουσίας στην Κριμαία και ότι είναι υπέρ της ανάπτυξης ειδικής αποστολής παρακολούθησης του ΟΑΣΕ στην Ουκρανία.

Αναφορικά με τις εξελίξεις, οι υπουργοί δηλώνουν ότι η ΕΕ παραμένει διατεθειμένη να διευκολύνει τον διμερή διάλογο και προτρέπουν τις ρωσικές αρχές να αναλάβουν δράση για την αποκλιμάκωση της κρίσης. Επιπλέον, οι υπουργοί προτρέπουν και τις ρωσικές αρχές να αναλάβουν δράση για την αποκλιμάκωση της κρίσης και προειδοποιούν ότι θα

¹⁷² Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Συμβούλιο «Εξωτερικές Υποθέσεις», 03/03/2014
<http://www.consilium.europa.eu/el/meetings/fac/2014/03/03/>

¹⁷³ Ibid.

ακολουθήσουν αυστηρότερες οικονομικές κυρώσεις, εάν η Ρωσία προβεί σε περαιτέρω ενέργειες αποσταθεροποίησης της Ουκρανίας.

Το Συμβούλιο πρόκειται να εγκρίνει στις 21 Μαρτίου στις Βρυξέλλες τις λεπτομέρειες για την υπογραφή των πολιτικών διατάξεων της Συμφωνίας Σύνδεσης. «Πρόκειται για ισχυρό μήνυμα πολιτικής στήριξης», δηλώνει η Ύπατος Εκπρόσωπος.¹⁷⁴ Το Συμβούλιο έτσι επιβεβαιώνει τη δέσμευση της ΕΕ για άμεση εφαρμογή της δέσμης βοήθειας για την Ουκρανία.¹⁷⁵

Στις 20-21 Μαρτίου, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο εστιάζει περισσότερο στην ουκρανική κρίση και τις περαιτέρω κυρώσεις. Μετά την προσάρτηση της Κριμαίας και της Σεβαστούπολης στη Ρωσική Ομοσπονδία, στις αρχές της εβδομάδας, οι ηγέτες της ΕΕ αποφασίζουν να προσθέσουν 12 ονόματα στον κατάλογο κυρώσεων των αξιωματούχων της Ρωσίας και της Κριμαίας. Οι συγκεκριμένοι αξιωματούχοι υπόκεινται: σε απαγόρευση χορήγησης θεώρησης ταξιδιωτικών εγγράφων για μετακίνηση εντός της ΕΕ και σε δέσμευση περιουσιακών στοιχείων. Εκτός από αυτά τα ονόματα, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ακυρώνει την προγραμματισθείσα Σύνοδο Κορυφής ΕΕ - Ρωσίας και σημειώνει ότι τα κράτη μέλη δεν θα διεξάγουν τακτικές διμερείς συνόδους κορυφής.

Ακόμα, οι ηγέτες της ΕΕ ζητούν από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να ετοιμάσει ευρύτερες οικονομικές και εμπορικές κυρώσεις που θα μπορούσαν να επιβληθούν σε περίπτωση που η Ρωσία αποσταθεροποιήσει περαιτέρω την Ουκρανία. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο απευθύνει έκκληση για ταχεία επίτευξη συμφωνίας επί αποστολής παρατηρητών του ΟΑΣΕ στην Ουκρανία. Ελλείψει αυτής της συμφωνίας, οι ηγέτες της ΕΕ συμφωνούν να ετοιμάσουν μια ενωσιακή αποστολή παρακολούθησης. Ταυτόχρονα, οι ηγέτες της ΕΕ και ο Πρωθυπουργός της Ουκρανίας, Αρσένι Γιατσένιουκ, υπογράφουν τις πολιτικές διατάξεις της Συμφωνίας Σύνδεσης.

Σύμφωνα με τον Πρόεδρο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, «οι κυρώσεις της ΕΕ δεν είναι αντίποινα, αλλά αποτελούν εργαλείο εξωτερικής πολιτικής, προκειμένου να επιτευχθεί κάποιος σκοπός: να σταματήσουν οι ενέργειες της Ρωσίας εις βάρος της Ουκρανίας και να αποκατασταθεί η κυριαρχία της Ουκρανίας».¹⁷⁶

Στις 14-15 Απριλίου, το Συμβούλιο Εξωτερικών Υποθέσεων επικεντρώνεται στην ανατολική Ουκρανία και δίνεται έμφαση στην έκρηξη βίας στην περιοχή. Οι υπουργοί Εξωτερικών καταδικάζουν έντονα τις ενέργειες ενόπλων σε πόλεις της ανατολικής Ουκρανίας και ζητούν τον άμεσο τερματισμό των ενεργειών αυτών.

¹⁷⁴ Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Συμβούλιο «Εξωτερικές Υποθέσεις», 17/03/2014
<http://www.consilium.europa.eu/el/meetings/fac/2014/03/17>

¹⁷⁵ Ibid.

¹⁷⁶ Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Ευρωπαϊκό Συμβούλιο 20-21/03/2014
<http://www.consilium.europa.eu/el/meetings/european-council/2014/03/20-21/>

Το Συμβούλιο καλεί τη Ρωσία να αποκηρύξει τις ένομες πράξεις και να αποσύρει τα στρατεύματά της από τα ουκρανικά σύνορα. Ακόμα, το Συμβούλιο αποφασίζει να ενισχύσει τις κυρώσεις εις βάρος προσώπων που ευθύνονται για την υπεξαίρεση ουκρανικών κονδυλίων και προσθέτει τέσσερα άτομα στον κατάλογο (για τη δέσμευση περιουσιακών στοιχείων και απαγόρευση χορήγησης θεώρησης ταξιδιωτικών εγγράφων. Οι υπουργοί της ΕΕ ενθαρρύνουν την κυβέρνηση του Κιέβου να αποκλιμακώσει την ένταση και να συνεχίσει την προσπάθεια για διοργάνωση ελεύθερων και δίκαιων προεδρικών εκλογών.¹⁷⁷

Το Συμβούλιο εγκρίνει δύο σημαντικά μέτρα, μεταξύ δέσμης προτάσεων, για την παροχή οικονομικής και χρηματοπιστωτικής στήριξης στην Ουκρανία. Αφενός εκδίδει απόφαση για την παροχή μακροοικονομικής ενίσχυσης ύψους 1 δις. ευρώ προς την Ουκρανία για τη στήριξη της οικονομικής σταθεροποίησης και του προγράμματος διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων, και αφετέρου εκδίδει Κανονισμό για τη χορήγηση μονομερών εμπορικών προτιμήσεων στην Ουκρανία, το οποίο σημαίνει την προσωρινή μείωση ή κατάργηση των τελωνειακών δασμών (σύμφωνα με το πρόγραμμα παραχωρήσεων που περιλαμβάνεται σε παράρτημα της Συμφωνίας Σύνδεσης ΕΕ - Ουκρανίας).

Στις 15 Απριλίου γίνεται ανταλλαγή απόψεων με τον Anders Fogh Rasmussen, Γενικό Γραμματέα του ΝΑΤΟ. Συγκεκριμένα για την ουκρανική κρίση, δίνεται έμφαση στη συνεργασία μεταξύ των δυο οργανισμών, προκειμένου να ενισχυθεί η ενότητα της διατλαντικής κοινότητας, έναντι της κατάστασης στην Ουκρανία.¹⁷⁸

Στις 12 Μαΐου, στο Συμβούλιο Εξωτερικών Υποθέσεων οι υπουργοί της ΕΕ καταδικάζουν απερίφραστα τα βίαια επεισόδια στην Ουκρανία, όπως και τη διοργάνωση του δημοψηφίσματος στις ανατολικές επαρχίες. Το δημοψήφισμα είναι παράνομο και αθέμιτο σύμφωνα με το Συμβούλιο. Ο διάλογος (μεταξύ των αρχών του Κιέβου και όλων των μερών) θεωρείται απαραίτητος για τη διεξαγωγή ελεύθερων και αδιάβλητων ουκρανικών προεδρικών εκλογών.

Οι υπουργοί επιβεβαιώνουν ότι η ΕΕ δεσμεύεται με την κοινή δήλωση της Γενεύης, σχετικά με τα πρώτα βήματα, για την αποκλιμάκωση της έντασης και την αποκατάσταση της ασφάλειας όλων των πολιτών. Καλούν όλα τα συμμετέχοντα μέρη να την εφαρμόσουν πλήρως. Ο Πρόεδρος του ΟΑΣΕ, παρευρίσκεται στη Σύνοδο και ανταλλάσσει απόψεις με τους υπουργούς για το έργο της ειδικής αποστολής παρατηρητών του ΟΑΣΕ. Οι υπουργοί της ΕΕ χαιρετίζουν και ενθαρρύνουν το έργο της αποστολής του ΟΑΣΕ, όσον αφορά την εφαρμογή της κοινής δήλωσης της Γενεύης και την καθιέρωση συνομιλιών στρογγυλής τραπέζης, για τη διεξαγωγή εθνικού διαλόγου.

¹⁷⁷ Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Συμβούλιο «Εξωτερικές Υποθέσεις», 03/03/2014
<http://www.consilium.europa.eu/el/meetings/fac/2014/03/17/>

¹⁷⁸ Ibid.

Σύμφωνα με το Συμβούλιο, οι ουκρανικές αρχές πρέπει να προσεγγίσουν όλες τις περιοχές της χώρας, σχετικά με τη διαδικασία συνταγματικής μεταρρύθμισης. Προκειμένου να συνδράμει την Ουκρανία στη μεταρρύθμιση του τομέα της ασφάλειας των πολιτών, της αστυνομίας και του κράτους δικαίου, αναθέτει στην Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης να επεξεργασθεί στοιχεία για ενδεχόμενη μη στρατιωτική αποστολή Κοινής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΠΑΑ). Επίσης, το Συμβούλιο συμφωνεί νέες κυρώσεις και σημειώνει τις προπαρασκευαστικές εργασίες της Επιτροπής και των κρατών μελών για ενδεχόμενα στοχοθετημένα μέτρα.

Τα κριτήρια, για την επιβολή κυρώσεων διερευνώνται σε πρόσωπα και οντότητες που συνδέονται με ενέργειες που υπονομεύουν τη σταθερότητα και την ασφάλεια στην Ουκρανία. Στον κατάλογο των προσώπων που υπόκεινται σε κυρώσεις προστίθενται 13 πρόσωπα, ανεβάζοντας το συνολικό αριθμό σε 61 πρόσωπα και δύο δημευμένες οντότητες στην Κριμαία και τη Σεβαστούπολη υποβάλλονται σε δέσμευση περιουσιακών στοιχείων.¹⁷⁹

Στις 23 Ιουνίου, στο Συμβούλιο Εξωτερικών Υποθέσεων οι υπουργοί της ΕΕ συζητούν την πρόταση του Προέδρου της Ουκρανίας Poroshenko για ειρηνευτικό σχέδιο. Το Συμβούλιο εκφράζει ικανοποίηση για το ειρηνευτικό σχέδιο και τις ενέργειες του, από την έναρξη της θητείας του, για τη διασφάλιση της ειρήνης και της σταθερότητας στην ανατολική Ουκρανία. Ο δε υπουργός Εξωτερικών της Ουκρανίας, Pavlo Klimkin, παρευρίσκεται στη σύνοδο του Συμβουλίου και εξηγεί λεπτομερώς στους ομολόγους του στην ΕΕ την κατάσταση που επικρατεί και τους όρους του ειρηνευτικού σχεδίου. Οι υπουργοί εκφράζουν ικανοποίηση για τη θετική εικόνα του διαλόγου, μεταξύ των ουκρανικών και ρωσικών αρχών, παρά την επιδείνωση της κατάστασης.

Το Συμβούλιο αναμένει ότι η Ρωσική Ομοσπονδία θα στηρίξει το ειρηνευτικό σχέδιο με συγκεκριμένα μέτρα αποκλιμάκωσης.¹⁸⁰ Επιπλέον, το Συμβούλιο αξιολογεί τις προπαρασκευαστικές εργασίες της Επιτροπής, της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Εξωτερικής Δράσης (ΕΥΕΔ) και των κρατών μελών, για πιθανά στοχοθετημένα μέτρα σε περίπτωση επιδείνωσης της κατάστασης. Εγκρίνει παράλληλα το πλαίσιο αποστολής εντασσόμενης στην ΚΠΑΑ της ΕΕ, προκειμένου να βοηθήσει την Ουκρανία κατά τη μεταρρύθμιση του τομέα της πολιτικής ασφάλειας, συμπεριλαμβανομένων της αστυνομίας και του κράτους δικαίου. Το Συμβούλιο συμφωνεί να υπογράψει τη Συμφωνία Σύνδεσης με την Ουκρανία, κατά το προσεχές Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της 27^{ης} Ιουνίου, η οποία θα περιλαμβάνει σφαιρική και σε βάθος ζώνη ελευθέρων συναλλαγών (DCFTA). Τέλος, το Συμβούλιο αναφέρεται στην πρόθεση της Επιτροπής να συμμετέχει σε διαβουλεύσεις πολιτικού επιπέδου με τη Ρωσία,

¹⁷⁹ Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Συμβούλιο «Εξωτερικές Υποθέσεις», 03/03/2014 <http://www.consilium.europa.eu/el/meetings/fac/2014/03/17/>

¹⁸⁰ Ibid.

σχετικά με τα ζητήματα εφαρμογής της συμφωνίας, προκειμένου να κατευνάσει τις ανησυχίες της Ρωσίας ως προς τις πιθανές επιπτώσεις.¹⁸¹

Στις 26-27 Ιουνίου, οι ηγέτες στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο εκφράζουν την ικανοποίησή τους για το ειρηνευτικό σχέδιο του Προέδρου Poroshenko. Η κατάπαυση του πυρός ωστόσο δεν οδηγεί στην πλήρη παύση των στρατιωτικών εχθροπραξιών. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο δεσμεύεται να συνέλθει ξανά για να λάβει περαιτέρω περιοριστικά μέτρα, σε περίπτωση που η Ρωσία και οι αυτονομιστές δεν έχουν λάβει τα παρακάτω μέτρα μέχρι τη Δευτέρα 30 Ιουνίου 2014.

Σε περίπτωση που οι αυτονομιστές δεν λάβουν τα σχετικά μέτρα, προβλέπεται μία Συμφωνία σχετικά με τον μηχανισμό επαλήθευσης, ο οποίος θα παρακολουθείται από τον ΟΑΣΕ, για την κατάπαυση του πυρός και για τον αποτελεσματικό έλεγχο των συνόρων. Ακόμα προβλέπεται η επιστροφή στις ουκρανικές αρχές των τριών συνοριακών σημείων ελέγχου, η απελευθέρωση των ομήρων, συμπεριλαμβανομένων όλων των παρατηρητών του ΟΑΣΕ και η έναρξη ουσιαστικών διαπραγματεύσεων για την εφαρμογή του ειρηνευτικού σχεδίου¹⁸².

Στις 16 Ιουλίου, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο τονίζει εκ νέου την υποστήριξη του προς την ειρηνική επίλυση της ουκρανικής κρίσης, και ιδίως την επείγουσα ανάγκη να επιτευχθεί συμφωνία για πραγματική και βιώσιμη κατάπαυση του πυρός από όλα τα μέρη, προκειμένου να δημιουργηθούν οι κατάλληλες συνθήκες για την εφαρμογή του ειρηνευτικού σχεδίου.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο υποστηρίζει τις διπλωματικές προσπάθειες της Ουκρανίας, της Ρωσικής Ομοσπονδίας, της Γαλλίας, της Γερμανίας και την κοινή δήλωση του Βερολίνου της 2ας Ιουλίου. Επίσης, καταδικάζει έντονα τη συνέχιση της παράνομης δράσης ένοπλων ανταρτών στην ανατολική Ουκρανία, συμπεριλαμβανομένων των καταλήψεων δημόσιων κτιρίων, της κράτησης ομήρων και των ένοπλων επιθέσεων κατά των οργάνων επιβολής του νόμου και των συνοριακών φυλακών της Ουκρανίας.

Η Ρωσία καλείται από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο να ασκήσει ενεργά την επιρροή της στις παράνομα οπλισμένες ομάδες και να σταματήσει τη διασυνοριακή διακίνηση όπλων και διέλευση μαχητών, με σκοπό την ταχεία αποκλιμάκωση της κρίσης.

Τα κράτη μέλη συμφωνούν να διακόψουν την εφαρμογή της συμφωνίας της 20^{ης} Φεβρουαρίου 2014, σχετικά με τις άδειες εξαγωγής.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο εκφράζει τη δυσαρέσκειά του για το γεγονός ότι τα μέτρα που ζήτησε δεν έχουν εφαρμοστεί επαρκώς και έτσι επεκτείνει τα περιοριστικά μέτρα στρέφοντάς τα κατά οντοτήτων από τη Ρωσία, που στηρίζουν υλικά ή οικονομικά ενέργειες που

¹⁸¹ Ibid.

¹⁸² Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 16/07/2014
<http://www.consilium.europa.eu/el/meetings/european-council/2014/07/16/>

υπονομεύουν ή απειλούν την κυριαρχία, την εδαφική ακεραιότητα και την ανεξαρτησία της Ουκρανίας.¹⁸³

Ανατίθεται στο Συμβούλιο να εκδώσει τις απαραίτητες νομικές πράξεις και να καταλήξει, έως το τέλος Ιουλίου σε έναν πρώτο κατάλογο οντοτήτων και προσώπων, μεταξύ άλλων από τη Ρωσία, για να καταχωριστούν βάσει των ενισχυμένων κριτηρίων. Επίσης, εξετάζεται η δυνατότητα να ληφθούν μέτρα με στόχο πρόσωπα ή οντότητες που παρέχουν ενεργά υλική ή οικονομική στήριξη στους Ρώσους ιθύνοντες, οι οποίοι θεωρούνται υπεύθυνοι για την προσάρτηση της Κριμαίας ή την αποσταθεροποίηση της ανατολικής Ουκρανίας.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο καλεί την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων να αναστείλει την υπογραφή νέων χρηματοδοτικών πράξεων στη Ρωσική Ομοσπονδία. Τα κράτη μέλη της ΕΕ αποφασίζουν να συντονίσουν τις θέσεις τους, στο πλαίσιο του συμβουλίου των διευθυντών της ΕΤΑΑ, ώστε να ανασταλεί η χρηματοδότηση νέων πράξεων.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο καλεί την Επιτροπή να επαναξιολογήσει τα προγράμματα ευρωρωσικής συνεργασίας, προκειμένου να αποφασιστεί κατά περίπτωση η αναστολή της υλοποίησης ενωσιακών προγραμμάτων διμερούς και περιφερειακής συνεργασίας. Τονίζεται ότι πρέπει να συνεχιστούν τα έργα που αφορούν αποκλειστικά τη διασυννοριακή συνεργασία και την κοινωνία των πολιτών. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο υπενθυμίζει ότι η Επιτροπή, η ΕΥΕΔ και τα κράτη μέλη έχουν αρχίσει τις προπαρασκευαστικές εργασίες για στοχοθετημένα μέτρα, όπως τους ζητήθηκε τον Μάρτιο, προκειμένου να καταστούν δυνατές περαιτέρω ενέργειες. Σύμφωνα με την πολιτική της μη αναγνώρισης της παράνομης προσάρτησης της Κριμαίας και της Σεβαστούπολης, η Επιτροπή και η ΕΥΕΔ καλούνται να υποβάλουν προτάσεις για συμπληρωματικά μέτρα, ιδίως με σκοπό τον περιορισμό των επενδύσεων στην Κριμαία και τη Σεβαστούπολη.

Αναμένεται επίσης από τους διεθνείς χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς να απόσχουν από τη χρηματοδότηση οποιουδήποτε έργου αναγνωρίζει ρητά ή σιωπηρά την παράνομη προσάρτηση της Κριμαίας και της Σεβαστούπολης. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην επίτευξη ταχείας συμφωνίας, σημαντική για τη διασφάλιση του εφοδιασμού και της διαμετακόμησης φυσικού αερίου μέσω της Ουκρανίας προς τα κράτη μέλη της ΕΕ.¹⁸⁴

Στις 22 Ιουλίου, οι υπουργοί της ΕΕ εξετάζουν την κατάσταση στην Ουκρανία, μετά την κατάρριψη της πτήσης MH17, καθώς και επιπλέον κυρώσεις κατά της Ρωσίας. Καταδικάζουν κατηγορηματικά τη συνέχιση της παράνομης δράσης των ένοπλων ανταρτών στην ανατολική Ουκρανία και καλούν τη Ρωσία να αξιοποιήσει ενεργά την επιρροή της έναντι των ομάδων αυτών, ώστε να εξασφαλιστεί η πρόσβαση στον τόπο συντριβής του αεροσκάφους, και να συνεργαστεί με τους επιτηρητές του ΟΑΣΕ και τους διεθνείς εμπειρογνώμονες.

¹⁸³ Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Ευρωπαϊκό Συμβούλιο 16/07/2014
<http://www.consilium.europa.eu/el/meetings/european-council/2014/07/16/>

¹⁸⁴ Ibid.

Το Συμβούλιο καλεί τους αυτονομιστές να εξασφαλίσουν πλήρη, άμεση και ασφαλή πρόσβαση στον τόπο συντριβής του αεροσκάφους, επιπλέον, υποστηρίζει την έκκληση του ΣΑΗΕ και του Μόνιμου Συμβουλίου του ΟΑΣΕ για τη διενέργεια διαφανούς και ανεξάρτητης έρευνας. Επίσης, επιθυμεί να επιταχυνθεί η προετοιμασία των μέτρων που συμφωνήθηκαν. Αναφορικά με επιπλέον στοχευμένα μέτρα, έχει ζητηθεί από την Επιτροπή και την ΕΥΕΔ να περατώσουν τις προπαρασκευαστικές εργασίες τους στις 24 Ιουλίου και να υποβάλλουν προτάσεις μέτρων για την πρόσβαση στις αγορές κεφαλαίων, την άμυνα, τα αγαθά διπλής χρήσης και τις ευαίσθητες τεχνολογίες, στον τομέα της ενέργειας.

Επίσης, δίνεται έμφαση στην ειρηνική επίλυση της ουκρανικής κρίσης. Οι υπουργοί ζητούν να υποστηριχθούν ΟΑΣΕ και η Τριμερής Ομάδα Επαφής στην προσπάθεια τους να δημιουργήσουν τις συνθήκες για την οριστική κατάπαυση του πυρός. Η Ρωσία καλείται να σταματήσει τη διασυννοριακή ροή όπλων, εξοπλισμού και μαχητών και να αποσύρει τα επιπλέον στρατεύματά της από την περιοχή των συνόρων.¹⁸⁵

Στις 29-31 Ιουλίου, σύμφωνα με τα συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, το Συμβούλιο εγκρίνει δέσμη στοχευμένων οικονομικών κυρώσεων. Τα μέτρα αυτά έχουν ως στόχο τις ανταλλαγές με τη Ρωσία σε συγκεκριμένους οικονομικούς τομείς.

Σύμφωνα με τις δηλώσεις του Προέδρου του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και του Προέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η Ευρωπαϊκή Ένωση συμφωνεί επί της δέσμης σημαντικών πρόσθετων περιοριστικών μέτρων κατά της Ρωσίας, τα οποία στοχεύουν και τις εμπορικές συναλλαγές. Η δέσμη μέτρων ανταποκρίνεται στις κατευθύνσεις του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της 16^{ης} Ιουλίου.

1. Περιορίζεται η πρόσβαση χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων που ανήκουν στη Ρωσία στις κεφαλαιαγορές της ΕΕ.
2. Επιβάλλεται απαγόρευση εμπορίου όπλων.
3. Θεσπίζεται απαγόρευση των εξαγωγών ειδών διπλής χρήσης για στρατιωτικούς τελικούς χρήστες.
4. Περιορίζεται η πρόσβαση της Ρωσίας σε ευαίσθητες τεχνολογίες, κυρίως στον πετρελαϊκό τομέα.¹⁸⁶

Η Ευρωπαϊκή Ένωση προειδοποιεί, ότι η παράνομη προσάρτηση εδάφους και η ανεξέλεγκτη βία με τόσα θύματα, δεν τυγχάνουν αποδοχής στην Ευρώπη του 21^{ου} αιώνα, αλλά αντιθέτως, θα εκπληρώσει τις υποχρεώσεις της όσον αφορά την προστασία και την ασφάλεια των πολιτών της.¹⁸⁷

¹⁸⁵ Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Συμβούλιο «Εξωτερικές Υποθέσεις», 22/07/2014
<http://www.consilium.europa.eu/el/meetings/fac/2014/07/22/>

¹⁸⁶ Ibid.

¹⁸⁷ Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Ευρωπαϊκό Συμβούλιο 29-31/07/2014
<http://www.consilium.europa.eu/el/meetings/european-council/2014/07/29-31/>

Στις 30 Αυγούστου, μετά τη δραματική κλιμάκωση της κατάστασης, με την παρουσία και τις ενέργειες των ρωσικών ένοπλων δυνάμεων στο ουκρανικό έδαφος, εξετάζονται νέες οικονομικές κυρώσεις κατά της Ρωσίας. Ο Πρόεδρος της Ουκρανίας συμμετέχει σε μέρος της συνόδου ενημερώνοντας αναλυτικά τους ηγέτες της ΕΕ σχετικά με τη κλιμάκωση της κρίσης. Το Συμβούλιο είναι έτοιμο να λάβει περαιτέρω μέτρα, νέες κυρώσεις, ανάλογα με την εξέλιξη της κατάστασης.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο εκφράζει την ικανοποίησή του για τα έκτακτα μέτρα που έλαβε η Επιτροπή προκειμένου να σταθεροποιήσει τις αγορές γεωργικών προϊόντων και τροφίμων στην Ευρωπαϊκή Ένωση, για να μετριαστούν οι επιπτώσεις των ρωσικών περιορισμών στις εισαγωγές ορισμένων γεωργικών προϊόντων της.¹⁸⁸

Στις 12 Σεπτεμβρίου, τίθεται σε ισχύ νέα δέσμη περιοριστικών μέτρων σχετικά με τις ανταλλαγές με τη Ρωσία σε συγκεκριμένους τομείς της οικονομίας. Ενισχύονται τα μέτρα που εγκρίθηκαν στις 31 Ιουλίου.¹⁸⁹

Στις 17 Νοεμβρίου, στο επίκεντρο της συνόδου του Συμβουλίου Εξωτερικών Υποθέσεων βρίσκεται η Ουκρανία. Νέες κυρώσεις είναι υπό εξέταση. Οι υπουργοί της ΕΕ ζητούν από την Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης (EYED) και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να υποβάλουν πρόταση για περαιτέρω κυρώσεις κατά των αυτονομιστών. Το στηρίζει στην επανέναρξη του διαλόγου με την Ουκρανία.

Στις 18 Νοεμβρίου, τα ζητήματα ασφάλειας και άμυνας απασχολούν τους υπουργούς Άμυνας της ΕΕ. Οι υπουργοί της ΕΕ, ωστόσο, πραγματοποιούν εκτενή συζήτηση σχετικά με τα πρόσφατα γεγονότα στην επίμαχη περιοχή, τις προοπτικές ειρήνευσης, καθώς και το πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων της Ουκρανίας. Μετά τους πρόσφατους σφοδρούς βομβαρδισμούς και τις πληροφορίες για διέλευση πομπής αρμάτων από τη Ρωσία, σε περιοχές που ελέγχουν οι αυτονομιστές, το Συμβούλιο καλεί όλα τα μέρη να εφαρμόσουν στο ακέραιο το πρωτόκολλο του Μινσκ και να τηρήσουν τους όρους κατάπαυσης του πυρός. Η ΕΕ διαδραματίζει σημαντικό ρόλο για την αποφυγή νέας επιδείνωσης της στρατιωτικής, κοινωνικοοικονομικής και ανθρωπιστικής κατάστασης. Η επανέναρξη του διαλόγου μεταξύ του Κιέβου και της Μόσχας υποστηρίζεται από το Συμβούλιο, με σκοπό την επίλυση του ζητήματος.¹⁹⁰

Το Συμβούλιο συνεχίζει να παρακολουθεί προσεκτικά την κατάσταση, προκειμένου να αποφασίσει για το ενδεχόμενο να εφαρμοστούν νέες κυρώσεις. Το Συμβούλιο εκφράζει την ικανοποίησή του για τη διεξαγωγή των βουλευτικών εκλογών της 26^{ης} Οκτωβρίου και ζητάει άμεσα το σχηματισμό νέας κυβέρνησης.

¹⁸⁸ <http://www.consilium.europa.eu/el/meetings/european-council/2014/08/30/>

¹⁸⁹ Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Ευρωπαϊκό Συμβούλιο 12/09/2014

<http://www.consilium.europa.eu/el/meetings/european-council/2014/09/12/>

¹⁹⁰ Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Συμβούλιο «Εξωτερικές Υποθέσεις», 17/11/2014
<http://www.consilium.europa.eu/el/meetings/fac/2014/11/17/>

Οι υπουργοί της ΕΕ επιζητούν από τις ουκρανικές αρχές να δεσμευτούν για τη συνέχιση των διοικητικών και οικονομικών μεταρρυθμίσεων, συμπεριλαμβανομένης της αναθεώρησης του Συντάγματος και για μεγαλύτερη αποκέντρωση. Η 1^η Δεκεμβρίου 2014 ορίζεται ως ημερομηνία έναρξης της συμβουλευτικής αποστολής της ΕΕ για τη μεταρρύθμιση του τομέα της πολιτικής προστασίας στην Ουκρανία (EUAM Ukraine).¹⁹¹

Στις 28 Νοεμβρίου, η ΕΕ ενισχύει τις κυρώσεις κατά των αυτονομιστών στην Ανατολική Ουκρανία. Δεσμεύει τα περιουσιακά στοιχεία και απαγορεύει τα ταξίδια στην ΕΕ σε 13 άτομα και 5 οντότητες που εμπλέκονται σε ενέργειες κατά της εδαφικής ακεραιότητας της Ουκρανίας. Η απόφαση αυτή αυξάνει το συνολικό αριθμό των προσώπων που υπόκεινται σε κυρώσεις της ΕΕ, για ενέργειες κατά της εδαφικής ακεραιότητας της Ουκρανίας, σε 132. Ακόμα, ο αριθμός των οντοτήτων που υπόκεινται σε δέσμευση περιουσιακών στοιχείων από την ΕΕ, αυξάνεται σε 28.

Στις 18 Δεκεμβρίου, οι ηγέτες της ΕΕ συζητούν την κατάσταση που επικρατεί στα ανατολικά σύνορα της Ευρώπης, τη στήριξη στην Ουκρανία και τις σχέσεις με τη Ρωσία. Εκφράζουν ικανοποίηση σχετικά με τις επενδύσεις, τις υπηρεσίες και το εμπόριο με την Κριμαία και τη Σεβαστούπολη. Ακόμα χαιρετίζουν τη νέα κυβέρνηση της Ουκρανίας και την παροτρύνουν προς την υλοποίηση των αναγκαίων πολιτικών και οικονομικών μεταρρυθμίσεων. Οι ηγέτες της ΕΕ αναφέρονται επίσης στη χρηματοδοτική στήριξη της οικονομίας της Ουκρανίας και, στη συνέχεια, γίνεται ανταλλαγή απόψεων για την πολιτική της Ρωσίας έναντι των γειτόνων της και για τον ενδεχόμενο τρόπο αντίδρασης της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η ύπαρξη φιλόδοξης και κοινής στρατηγικής έναντι της Ρωσίας αποδεικνύεται σημαντική εν όψει των κρίσιμων αποφάσεων και γεγονότων που αναμένονται το 2015. Τα κρίσιμα γεγονότα είναι: η διαδικασία επανεξέτασης των κυρώσεων που επιβλήθηκαν το 2013, η σύνοδος κορυφής της Ανατολικής Εταιρικής Σχέσης τον Μάιο στη Ρίγα και η επανεξέταση της ΕΠΓ.¹⁹²

Στις 29 Ιανουαρίου 2015, το Συμβούλιο καταδικάζει έντονα τον τυφλό βομβαρδισμό των κατοικημένων περιοχών, ιδιαίτερα στη Μαριούπολη, και την κλιμάκωση των συγκρούσεων στις περιοχές Ντονέτσκ και Λουχάνσκ της Ουκρανίας. Ως αντίδραση σε αυτά τα γεγονότα, παρατείνονται τα ισχύοντα ατομικά περιοριστικά μέτρα, τα οποία αφορούν 132 άτομα και 28 οντότητες που απειλούν ή υπονομεύουν την κυριαρχία και την εδαφική ακεραιότητα της Ουκρανίας, μέχρι το Σεπτέμβριο του 2015.

¹⁹¹ Ibid.

¹⁹² Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Ευρωπαϊκό Συμβούλιο 18/12/2014
<http://www.consilium.europa.eu/el/meetings/european-council/2014/12/18/>

Το Συμβούλιο ζητάει επίσης να υποβληθεί πρόταση για προσθήκες στον κατάλογο, προκειμένου να ληφθεί απόφαση κατά το Συμβούλιο Εξωτερικών Υποθέσεων της 9^{ης} Φεβρουαρίου 2015.¹⁹³

Στις 9 Φεβρουαρίου εγκρίνονται ομόφωνα από το Συμβούλιο οι πρόσθετες καταχωρήσεις, σχετικά με τους αυτονομιστές στην Ανατολική Ουκρανία και τους υποστηρικτές τους στη Ρωσία. Πρόκειται για την επιβολή δέσμευσης περιουσιακών στοιχείων και ταξιδιωτικής απαγόρευσης σε 19 άτομα και 9 οντότητες που εμπλέκονται σε ενέργειες κατά της εδαφικής ακεραιότητας της Ουκρανίας.

Το Συμβούλιο αναστέλλει την έναρξη ισχύος των μέτρων έως τη 16^η Φεβρουαρίου, προκειμένου να διευκολυνθούν οι διπλωματικές προσπάθειες που βρίσκονται σε εξέλιξη. Οι υπουργοί Εξωτερικών υποστηρίζουν τις προσπάθειες που έχουν αναληφθεί, ενόψει της νέας συνόδου, με στόχο την τελική επίτευξη της πλήρους υλοποίησης των συμφωνιών του Μινσκ. «Είναι καθήκον μας να δώσουμε μία ευκαιρία στην προσπάθεια αυτή» δηλώνει η Ύπατη Εκπρόσωπος Mogherini για θέματα Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ)¹⁹⁴.

Στις 12 Φεβρουαρίου οι ηγέτες της ΕΕ, κατά την άτυπη σύνοδο του των αρχηγών κρατών και κυβερνήσεων, στηρίζουν τη Συμφωνία Μινσκ. Αναφέρουν ότι δεν θα διστάσουν να λάβουν τα απαραίτητα μέτρα, εάν δεν εφαρμοστεί η συμφωνία και δεν τηρηθεί η κατάπαυση του πυρός. Ο Πρόεδρος Poroshenko έχει ενημερώσει τους ηγέτες της ΕΕ σχετικά με τις τελευταίες εξελίξεις στην ανατολική Ουκρανία.

Η Καγκελάρια της Γερμανίας Merkel και ο Πρόεδρος της Γαλλίας Hollande παρουσιάζουν τα αποτελέσματα της συμφωνίας του Μινσκ στα μέλη του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και δίνουν επιφυλακτική στήριξη στη συμφωνία έως ότου γίνουν πράξη η κατάπαυση του πυρός και η αποκλιμάκωση των συγκρούσεων. Οι ηγέτες της ΕΕ επικεντρώνονται στον τρόπο με τον οποίο θα στηριχθεί η εφαρμογή της συμφωνίας. Επιπλέον, ο Πρόεδρος Tusk εκφράζει ικανοποίηση για τη συμφωνία εφαρμογής ενός σταθερού προγράμματος του ΔΝΤ στην Ουκρανία.

Η ΕΕ ενωμένη υποστηρίζει τις προσπάθειες του Προέδρου Poroshenko για την αποκατάσταση της ειρήνης και τη διατήρηση της ανεξαρτησίας, της εθνικής κυριαρχίας και της εδαφικής ακεραιότητας της Ουκρανίας.¹⁹⁵

Στις 16 Φεβρουαρίου, δεσμεύονται περιουσιακά στοιχεία και επιβάλλεται απαγόρευση χορήγησης θεώρησης ταξιδιωτικών εγγράφων για μετακίνηση εντός της ΕΕ σε 19 άτομα και 9 οντότητες που εμπλέκονται σε ενέργειες κατά της εδαφικής ακεραιότητας της Ουκρανίας.

¹⁹³ European Council, Council of the European Union, “European Council Conclusions on external relations” www.consilium.europa.eu

¹⁹⁴ Ibid.

¹⁹⁵ Ibid.

Στις 5 Μαρτίου, το Συμβούλιο προσαρμόζει και παρατείνει τα περιοριστικά μέτρα της ΕΕ που επικεντρώνονται στη δέσμευση και την ανάκτηση υπεξαιρεθέντων κεφαλαίων του ουκρανικού κράτους. Παρατείνονται τα περιοριστικά μέτρα που επικεντρώνονται στη δέσμευση και την ανάκτηση υπεξαιρεθέντων κεφαλαίων του ουκρανικού κράτους. Τα μέτρα συνίστανται σε δέσμευση των περιουσιακών στοιχείων προσώπων που υπόκεινται σε προανάκριση για υπεξαίρεση κεφαλαίων του ουκρανικού κράτους. Οι κυρώσεις τροποποιούνται ώστε να ληφθεί υπόψη η πρόοδος των δικαστικών διαδικασιών.

Στις 13 Μαρτίου, το Συμβούλιο αποφασίζει να παρατείνει έως τις 15 Σεπτεμβρίου 2015 την εφαρμογή των περιοριστικών μέτρων της ΕΕ για ενέργειες κατά της κυριαρχίας, της εδαφικής ακεραιότητας και της ανεξαρτησίας της Ουκρανίας. Σε δέσμευση περιουσιακών στοιχείων και σε ταξιδιωτική απαγόρευση υπόκεινται 150 άτομα και 37 οντότητες, στο πλαίσιο των εν λόγω κυρώσεων. Ακόμα, παρατείνεται η εφαρμογή των περιοριστικών μέτρων της ΕΕ έναντι των ενεργειών που στρέφονται κατά της εδαφικής ακεραιότητας και της ανεξαρτησίας της Ουκρανίας. Η δέσμευση περιουσιακών στοιχείων και η ταξιδιωτική απαγόρευση, που ισχύουν επί του παρόντος, παρατείνονται για άλλους 6 μήνες, έως τις 15 Σεπτεμβρίου 2015. Με την απόφαση αυτή αποκτά νομική ισχύ η πολιτική απόφαση του Συμβούλιο Εξωτερικών Υποθέσεων της 29^{ης} Ιανουαρίου 2015.¹⁹⁶

Στις 19-20 Μαρτίου, οι ηγέτες της ΕΕ αποφασίζουν να συνδέσουν το ισχύον καθεστώς κυρώσεων με την εφαρμογή των συμφωνιών του Μινσκ. Οι οικονομικές κυρώσεις θα εξακολουθήσουν να ισχύουν μέχρι το τέλος του 2015, μέχρι την εφαρμογή του τελευταίου ειρηνευτικού σχεδίου. Ιδιαίτερη σημασία δίνεται επίσης στην ανάγκη αντίδρασης στην εκστρατεία παραπληροφόρησης της Ρωσίας, όσον αφορά τη σύγκρουση στην Ουκρανία. Η Έγχατος Εκπρόσωπος της ΕΕ θα καταρτίσει σχέδιο δράσης για τη στρατηγική πληροφόρηση ενόψει του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Ιουνίου. Οι ηγέτες της ΕΕ συμφωνούν ως προς τους στόχους της Ανατολικής Εταιρικής Σχέσης που θα πραγματοποιηθεί στη Ρίγα.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο δεσμεύεται έναντι των ανατολικών εταίρων και θέτει ως προτεραιότητα την ενίσχυση των δημοκρατικών δεσμών στην Ανατολική Ευρώπη.¹⁹⁷

Στις 19 Μαρτίου, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο καλεί όλα τα μέρη να εφαρμόσουν άμεσα και πλήρως τις συμφωνίες του Μινσκ, να τηρήσουν τις δεσμεύσεις τους, και τονίζει την ευθύνη των ρωσικών αρχών ως προς αυτό. Η ΕΕ είναι πρόθυμη να στηρίξει τη διαδικασία, ιδίως όσον αφορά την ικανότητα και τη δυνατότητα του ΟΑΣΕ να παρακολουθεί και να επαληθεύει την εφαρμογή των συμφωνιών του Μινσκ. Η ΕΕ προτίθεται να συνεχίσει τις προσπάθειες, στο πλαίσιο των τριμερών διαδικασιών για την ενέργεια και την εφαρμογή της συμφωνίας μεταξύ ΕΕ και Ουκρανίας, για σφαιρική και εις βάθος ζώνη ελευθέρων συναλλαγών (DCFTA).

¹⁹⁶ Ibid.

¹⁹⁷ Ibid.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο συμφωνεί ότι η διάρκεια των περιοριστικών μέτρων κατά της Ρωσικής Ομοσπονδίας, όπως εγκρίθηκαν στις 31 Ιουλίου 2014 και ενισχύθηκαν στις 8 Σεπτεμβρίου 2014, θα πρέπει να είναι συνυφασμένη με την πλήρη εφαρμογή των συμφωνιών του Μινσκ, έχοντας υπόψη ότι αυτό προβλέπεται να γίνει στις 31 Δεκεμβρίου 2015. Οι αναγκαίες αποφάσεις θα ληφθούν κατά τους προσεχείς μήνες. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο είναι έτοιμο να λάβει περαιτέρω μέτρα εφόσον κριθεί απαραίτητο. Η ΕΕ συνεχίζει να στηρίζει τη μεταρρυθμιστική διαδικασία της Ουκρανίας, από κοινού με άλλους χορηγούς, και σύμφωνα με τις προϋποθέσεις που έχει θέσει το ΔΝΤ.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ζητάει την έγκριση επειγόντως του τρίτου πακέτου μακροοικονομικής χρηματοδοτικής συνδρομής για την Ουκρανία, καθώς αναγνωρίζει τις μέχρι σήμερα μεταρρυθμιστικές προσπάθειες της ουκρανικής κυβέρνησης, και την καλεί να εντείνει περαιτέρω τις εργασίες της. Ακόμα, τονίζει την ανάγκη αντίδρασης στην εκστρατεία παραπληροφόρησης της Ρωσίας και καλεί την Ύπατη Εκπρόσωπο, σε συνεργασία με τα κράτη μέλη και τα θεσμικά όργανα της ΕΕ, να προετοιμάσει ως τον Ιούνιο ένα σχέδιο δράσης. Η σύσταση ομάδας επικοινωνίας συνιστά μια δράση.¹⁹⁸

¹⁹⁸ Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Ευρωπαϊκό Συμβούλιο 19/03/2015
<http://www.consilium.europa.eu/el/meetings/european-council/2015/03/19/>

8. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ, η ΕΕ και η Ρωσική Ομοσπονδία έκαναν βήματα προσέγγισης για το κοινό συμφέρον τους, αφού η αλληλεξάρτηση είναι σημαντική. Η Ουκρανία ως ανεξάρτητο κράτος το 1991 έμεινε στη σφαίρα επιρροής της Ρωσίας έως και το 2004, όπου με τη Πορτοκαλί Επανάσταση εκφράστηκε η θέληση για αλλαγή προσανατολισμού. Η αποτυχία των ηγετών που αναδείχθηκαν να εκσυγχρονίσουν τη χώρα, προκάλεσε τη λαϊκή δυσαρέσκεια και την εκλογή το 2010 του Βίκτορ Γιανουκόβιτς που είχε φιλορωσικό προσανατολισμό. Η διάψευση των ελπίδων του ουκρανικού λαού για ένταξη στην ΕΕ, με τη μη υπογραφή της Συμφωνίας Σύνδεσης, προκάλεσε κύμα αναταραχών στη χώρα και την παρέμβαση της κυβέρνησης. Η Ρωσία παρενέβη υποστηρίζοντας τους υπέρμαχους της παραμονής στη δική τους σφαίρα επιρροής, σε βαθμό τέτοιο που να καταλάβει στρατιωτικά την περιοχή της Κριμαίας, και ενσωμάτωσής της στη Ρωσική Ομοσπονδία μετά από ένα δημοψήφισμα.

Η έναρξη της νέας περιόδου για τις ευρωρωσικές σχέσεις ξεκίνησε με την υπογραφή της Συνθήκης του Χάρτη Ενέργειας που δημιουργούσε ένα ειδικό καθεστώς σε θέματα ενέργειας με αναφορά και σε θέματα περιβάλλοντος, επενδύσεων και εμπορίου. Η ΕΕ και η Ρωσία μοιράζονται κοινά περιφερειακά θέματα ασφαλείας και αυξημένη αλληλεξάρτηση στο εμπόριο και την ενέργεια. Η ΕΕ έχει ψηλά στην ατζέντα της τη συνεργασία με τη Ρωσία και την Ανατολική Γειτονία, για λόγους ασφάλειας και οικονομικών συναλλαγών. Οι Συμφωνίες Εταιρικής Σχέσης αποτελούν το πλαίσιο εφαρμογής της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας. Η υιοθέτηση αυτής της προσέγγισης από την ΕΕ έχει ως στόχο να αποτρέψει την απομόνωση της Ρωσίας. Το 1999 υπογράφηκε η Κοινή Στρατηγική της ΕΕ που είχε ως στόχο την παγίωση της δημοκρατίας στη Ρωσία και την ενσωμάτωσή της σε έναν κοινό οικονομικό χώρο.

Η Ρωσία στη μεσοπρόθεσμη στρατηγική της από το 1999 επιδιώκει να εδραιώσει το ρόλο της ως ηγέτιδα δύναμη σε ένα νέο σύστημα που διαμορφώνεται στην ανατολική Ευρώπη στην περιοχή της ΚΑΚ. Αναπτύσσει τον πολιτικό διάλογο με τη δημιουργία ενός κοινού ευρωπαϊκού χώρου, με τη συνεργασία για την αντιμετώπιση των θεμάτων ασφαλείας που προκύπτουν. Το επόμενο βήμα συνεργασίας για την Ευρώπη ήταν η υπογραφή των τεσσάρων συμφωνιών οδικών χαρτών το 2005. Η επιδίωξη ήταν να δοθεί ώθηση στις σχέσεις των δύο μερών που, από τις συμφωνίες του 1999, δεν οδηγούσαν σε περαιτέρω προσέγγιση.

Το 2012 η Ρωσία προσχώρησε στον ΠΟΕ, κάτι που ήταν σημαντικό για την ΕΕ αφού είναι ο μεγαλύτερος εμπορικός της εταίρος. Η συνέπεια αυτού του γεγονότος ήταν η μείωση των εισαγωγικών και εξαγωγικών δεσμών, η διευκόλυνση της πρόσβασης στις αγορές, με την απλοποίηση των κανόνων και των διαδικασιών.

Η βαθμιαία οικοδόμηση από τη Ρωσία του δικού της περιβάλλοντος επιρροής, με κύριο άξονα τις σημαντικές πλουτοπαραγωγικές πηγές της, τη βοηθάει να ανακτήσει μέρος της περιφερειακής της δύναμης και να αποτελέσει ρυθμιστή θεμάτων στην ευρύτερη περιοχή. Οι αγωγοί για τη μεταφορά του φυσικού αερίου στη δυτική Ευρώπη διέρχονται μέσα από το έδαφος της Ουκρανίας και αποτελούν σημαντικό μοχλό στις επιδιώξεις της Ρωσίας. Το 2007 προγραμματιζόταν να κατασκευαστεί ο South Stream με στόχο να μειωθεί η εξάρτηση από την Ουκρανία. Η αρχική αξιοπιστία του προέδρου Putin για την ΕΕ μετατράπηκε σε καχυποψία που προκάλεσε τη ματαίωση της κατασκευής του αγωγού, μετά την τροπή των γεγονότων στην Ουκρανία το 2014. Ήταν ιδιαίτερα ζημιογόνο για τη Ρωσία να θέσει σε αμφισβήτηση την αξιοπιστία της ως βασικού προμηθευτή της ΕΕ.

Οι παρενέργειες από την ματαίωση της κατασκευής ήταν σημαντικές και για την Ευρώπη ιδιαίτερα για τις ανατολικοευρωπαϊκές χώρες που θα συμμετείχαν στην κατασκευή του. Επίσης, είναι γεγονός ότι η ΕΕ στηρίζεται στη Ρωσία για την προμήθεια φυσικού αερίου για τα επόμενα χρόνια, η παροχή φυσικού αερίου είναι σχετικά άμεση και δύσκολο να υποκατασταθεί εύκολα σε ποσότητα.

Η ρωσική επιρροή στις πρώην σοβιετικές χώρες έγινε φανερή κατά τις διαπραγματεύσεις των χωρών αυτών με την ΕΕ για τη σύναψη συμφωνιών σύνδεσης. Μετά την Αρμενία που απέρριψε τον Ιούλιο του 2013 που εγκατέλειψε την σχεδιαζόμενη συμφωνία, ακολούθησε τον Νοέμβριο του ίδιου έτους η Ουκρανία, υπό την προεδρία του Viktor Yanukovich. Ωστόσο, η πλειοψηφία του ουκρανικού λαού, όντας φιλοευρωπαϊκή, αντέδρασε και ο Πρόεδρος υποχρεώθηκε σε παραίτηση. Η μη υπογραφή Συμφωνίας Σύνδεσης αποτέλεσε μόνο την αφορμή, αλλά τα αίτια ήταν βαθύτερα. Οι Ουκρανοί επιθυμούσαν την εισαγωγή ευρωπαϊκών κανόνων και πρακτικών στη χώρα τους, κάτι που θα επιτυγχανόταν με τη συμφωνία σύνδεσης και τις επακόλουθες προσαρμογές του κράτους και της νομοθεσίας της (ενσωμάτωσης) στα ευρωπαϊκά δεδομένα. Η ΕΕ δηλαδή έχει καταφέρει να υιοθετούνται οι αρχές της από τους ίδιους τους λαούς, οι οποίοι επιδιώκουν να συμμετάσχουν στις κοινές αξίες και πρακτικές της με την ένταξη της χώρας τους σε αυτή. Άρα η ΕΕ έχει καταφέρει να λειτουργήσει σαν μια, με όρους Manners, «κανονιστική δύναμη»¹⁹⁹

Η αντίδραση της ΕΕ και της Δύσης γενικότερα, μετά την ενσωμάτωση της Κριμαίας στη Ρωσία, ήταν στη βάση της επιβολής οικονομικών κυρώσεων με στόχο αυτές να αποτελέσουν ένα μοχλό πίεσης, προκειμένου να άρει την υποστήριξη στους αυτονομιστές. Αποτελούνταν από διπλωματικά ατομικά και εμπορικά περιοριστικά μέτρα και η επιβολή τους συνδέθηκε με την πρόοδο στην εφαρμογή των Συμφωνιών του Μινσκ για την κατάπαυση του πυρός.

¹⁹⁹ Βλ. I. Manners, 'Normative Power Europe: A Contradiction in Terms?', *Journal of Common Market Studies*, Vol.40, no.2 (2002)

Η Ρωσία, από την πλευρά της αντέδρασε με τις δικές της αντικυρώσεις στις εισαγωγές ευρωπαϊκών προϊόντων. Οι κυρώσεις θεωρούνται ότι είναι αποτελεσματικές μόνο αν προκαλέσουν μια αλλαγή της συμπεριφοράς στις χώρες τις οποίες στοχεύουν.

Λαμβάνοντας υπόψη ότι η Ρωσία αρνείται να υποχωρήσει από τις θέσεις της στην Ουκρανία, οι παραπάνω κυρώσεις μπορούν να θεωρηθούν αναποτελεσματικές ή ακόμα και βλαπτικές, αφού οι ευρωπαϊκές επιχειρήσεις πληρώνουν σημαντικό τίμημα λόγω των εμπορικών περιορισμών. Ωστόσο, κάποιος μπορεί να ισχυριστεί ότι οι κυρώσεις λειτουργούν με πολλαπλούς τρόπους και πως είναι ένα περίπλοκο εργαλείο εξωτερικής πολιτικής. Τέλος, ακόμα και αν οι κυρώσεις θεωρηθούν αναποτελεσματικές δεν σημαίνει ότι η υιοθέτησή τους ήταν λανθασμένη.

Από τη σκοπιά της Ρωσίας οι κυρώσεις συνέπεσαν με την πτώση των διεθνών τιμών του πετρελαίου, με αποτέλεσμα η οικονομία της να κλονιστεί σε μια περίοδο που υπήρχε ήδη οικονομική στασιμότητα. Ωστόσο, η οικονομική κατάσταση της Ρωσίας παραμένει ευνοϊκότερη σε σχέση με την ύφεση του 2009 και ο προϋπολογισμός της είναι ισορροπημένος. Με λίγα λόγια, η Ρωσία διαθέτει αρκετά αποθεματικά για να αντέξει μια οικονομική πίεση για δύο ή τρία χρόνια και προετοιμάζεται για την αλλαγή του κλίματος σχετικά σύντομα, κάτι που θέτει σε αμφιβολία την αποτελεσματικότητα των οικονομικών κυρώσεων που της έχουν επιβληθεί.

Τέλος, η ΕΕ οφείλει να απαντήσει στη ρωσική επέμβαση στην Ουκρανία με την επιτυχή οικονομική μετάβαση της Ουκρανίας. Εκτιμάται ότι η Ουκρανία θα χρειαστεί σημαντικούς οικονομικούς πόρους της τάξεως των 50 δις. δολαρίων για τα επόμενα δύο χρόνια και αναδιάρθρωση του δημόσιου χρέους της.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βιβλία, Μελέτες, Άρθρα και άλλες Πηγές

Bentzen, N., and Anosovs, E., “Minsk peace agreement: still to be consolidated on the ground,” *European Parliamentary Research Service*, (February 12, 2015), [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/548991/EPRS_BRI\(2015\)548991_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/548991/EPRS_BRI(2015)548991_EN.pdf)

Cooper, J., “The Russian Economy: the Impact of Sanctions and Falling Oil Prices, and the Prospects for Future Growth,” *Russian Analytical Digest*, no. 160, (December 22, 2014), <http://www.css.ethz.ch/publications/pdfs/RAD-160-2-4.pdf>

Danilov, D., and De Spiegeleire S., “From Decoupling To Recoupling Russia and Western Europe: a new security relationship?,” *Institute for Security Studies of WEU*, no. 31, (April 1, 1998), <http://www.iss.europa.eu/publications/detail/article/from-decoupling-to-recoupling-between-russia-and-western-europe/>

David, M., “EU–Russia Relations: Effects of the 2014 Ukraine Crisis,” *Russian Analytical Digest*, no. 158, (December, 2014), <http://www.css.ethz.ch/publications/pdfs/RAD-158-5-8.pdf>

Dreyer, I., and Popescu, N., “ Do sanctions against Russia work?,” *European Union Institute for Security Studies*, (December, 2014), http://www.iss.europa.eu/uploads/media/Brief_35_Russia_sanctions.pdf

European Council, Council of the European Union, “European Council Conclusions on external relations” www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2015/03/conclusions-russia-ukraine-european-council-march-2015

EUR-Lex , “Συμφωνίες εταιρικής σχέσης και συνεργασίας (ΣΕΣΣ): Ρωσία, Ανατολική Ευρώπη, Νότιος Καύκασος και Κεντρική Ασία”, http://europa.eu/legislation_summaries/external_relations/relations_with_third_countries/eastern_europe_and_central_asia/r17002_el.htm

Giumelli, F., “Sanctioning Russia: the right questions,” *European Union Institute for Security Studies*, no. 10, (February 13, 2015), <http://www.iss.europa.eu/publications/detail/article/sanctioning-russia-the-right-questions/>

Lynch, D., “ Russia faces Europe,” *Challot Papers*, no.60, *EU Institute for Security Studies*, no.60 (May, 2003)

Manners, I., “Normative Power Europe: A Contradiction in Terms?,” *Journal of Common Market Studies* Vol.40, no.2 (2002), <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1468-5965.00353/pdf>.

‘Overview’, *European Union Institute for Security Studies*, <http://www.iss.europa.eu/regions/russia-and-eastern-neighbours>

Popescu, N., “First lessons from the Ukrainian crisis,” *European Union Institute for Security Studies*, (October, 2014), http://www.iss.europa.eu/uploads/media/Alert_41_Ukraine_lessons.pdf

- Rutland, P., “The Impact of Sanctions on Russia,” *Russian Analytical Digest*, no. 157 (December 17, 2014), <http://www.css.ethz.ch/publications/pdfs/RAD-157.pdf>
- Samokhvalov, V., “Relations in the Russia- Ukraine- EU triangle: zero-sum game or not?,” *The European Union Institute for Security Studies*, no. 68, (September, 2007), www.iss.europa.eu
- Sjursen, H., “What Kind of Power?,” *Journal of European Public Policy*, Issue 2, Vol. 13, 2006, <http://www.tandfonline.com>
- The Economist, “Ukraine in graphics Crisis in Ukraine,” (Jun 4, 2015), <http://www.economist.com/blogs/graphicdetail/2015/06/ukraine-graphics>
- Trenin, D., “Ukraine Crisis Causes Strategic, Mental Shift in Global Order,” *Carnegie Moscow Center*, *Global Times*, (May 17, 2015), <http://carnegie.ru/2015/05/17/ukraine-crisis-causes-strategic-mental-shift-in-global-order/i8q4>
- Vimont, P., “Ukraine: Decision Time for Europe,” *Carnegie Europe*, (May 19, 2015), <http://carnegieeurope.eu/2015/05/19/ukraine-decision-time-for-europe/i8ve>.
- Vimond, P., “An EU Special Envoy for Ukraine?,” *Carnegie Europe*, (May 21, 2015), <http://carnegieeurope.eu/strategieurope/?fa=60156>
- Wegren, K. S., “Russia’s Food Embargo,” *Russian Analytical Digest*, no. 157 (December 17, 2014), <http://www.css.ethz.ch/publications/pdfs/RAD-157-8-12.pdf>
- Hoffmann, S., *Χάος και Βία. Η Παγκοσμιοποίηση, τα Καταρρέοντα κράτη, η Τρομοκρατία και η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική*, Αθήνα: εκδόσεις Παπαζήση, 2011
- Lesser, I., *Παγκόσμιες τάσεις, περιφερειακές συνέπειες. Οι ευρύτερες στρατηγικές επιπτώσεις στην περιοχή του Ευξείνου Πόντου*, Αθήνα, εκδόσεις: Παπαζήση, 2009
- Mearsheimer, J. J., *Η τραγωδία της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων*, Αθήνα, εκδόσεις: Ποιότητα, 2009
- Sampson, A., *Οι επτά αδελφές*, Αθήνα: εκδόσεις Κάκτος, 1979
- Βαληνάκης Γ. Γ., Μποτσίου, Κ. Ε., *Διεθνείς σχέσεις και στρατηγική στην πυρηνική εποχή*, Θεσσαλονίκη: εκδόσεις Επίκεντρο, 2008
- Δημητρολόπουλος, Π., “Μια σπάνια ήττα για τον Τσάρο της Ρωσίας - Οι λεονταρισμοί του Κρεμλίνου στην Ουκρανία ξύπνησαν τα αμυντικά αντανακλαστικά της Ευρώπης απέναντι στη ρωσική αρκούδα,” *Εφημερίδα τα ΝΕΑ*, (Δεκεμβρίου 3, 2014)
- Διαμαντούρος, Ν., «Ο θεσμός του διαμεσολαβητή», στο Δ. Τριανταφύλλου, Κ. Υφαντής, Ε. Χατζηβασιλείου (επιμ.), *Διεθνείς Σχέσεις. Σύγχρονη θεματολογία και προσεγγίσεις*, Αθήνα: εκδόσεις Παπαζήση, 2008.
- Ελληνική Δημοκρατία, Υπουργείο Εξωτερικών, <http://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/i-ellada-stous-diethneis-organismous/oase.html>
- Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 28 Νοεμβρίου 1997, Νομοθεσία, L 327, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=OJ:L:1997:327:TOC>

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, “Διάσκεψη κορυφής ΕΕ-CELAC, Βρυξέλλες, 10-11/06/2015”,
<http://www.consilium.europa.eu/el/meetings/international-summit>

Ευρωπαϊκή Επιτροπή δελτίο τύπου, “Η ΕΕ επικροτεί την προσχώρηση της Ρωσίας στον ΠΟΕ ύστερα από 18 έτη διαπραγματεύσεων Βρυξέλλες, (22 Αυγούστου, 2012),
http://europa.eu/rapid/press-release_IP-12-906_el.htm

Ηρακλείδης, Α., Κωστάκος, Γ., Φραγκονικολόπουλος, Χ., *Διεθνείς Διενέξεις. Αντιμετώπιση & Επίλυση*, Αθήνα : εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2009

Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων (Ι.ΔΙ.Σ)

Ιωακειμίδης, Π. Κ., *Η Συνθήκη της Λισσαβώνας. Παρουσίαση , ανάλυση, αξιολόγηση*, Αθήνα: εκδόσεις Θεμέλιο, 2010

Ιωάννου, Δ., “Το γεωπολιτικό παίγνιο του φυσικού αερίου και η Ελλάδα”, στο Σ. Ντάλης (επιμ.), *Από τον Μπους στον Ομπάμα. Η διεθνής πολιτική σε έναν κόσμο που αλλάζει*, Αθήνα: εκδόσεις Παπαζήση, 2010

Κανελλόπουλος , Π. Ι., *Οι Συνθήκες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Μετά τη Συνθήκη της Λισσαβώνας*, Αθήνα: εκδόσεις Σάκκουλα, 2008

Κέντρο Ρωσίας, Ευρασίας και Νοτιο-ανατολικής Ευρώπης Κατηγορίες, “Κέντρο Ρωσίας, Ευρασίας και Νοτιο-ανατολικής Ευρώπης Πολιτική, 2014: Τι επιδιώκει η Ρωσία στην Κριμαία,” <http://ceregreece.org/πολιτική/τι-επιδιώκει-η-ρωσία-στην-κριμαία/>

Κεντρωτής, Δ. Κ., *Θησέας και Μινώταυρος: Ο Μίτος της ΚΕΠΠΑ και των Εξωτερικών Σχέσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Αθήνα: εκδόσεις Παπαζήση, 2003

Κουλουμπής, Θ., *Διεθνείς Σχέσεις. Ισχύς και Δικαιοσύνη*, Αθήνα: εκδόσεις Παπαζήση, 2008

Μαγκλιβέρας, Κ., *Κείμενα Παιδείας. Οι Διεθνείς Οργανισμοί του Ευρύτερου Ευρωπαϊκού Χώρου*, Αθήνα : εκδόσεις Άτραπος, 2005

Περράκης, Σ., “Η σύγχρονη στρατιωτική κατοχή & το διεθνές δίκαιο”, στο Σ. Περράκης (επιμ.), *Ουδέν μονιμότερον του προσωρινού; Καταστάσεις Στρατιωτικής Κατοχής και Διεθνές Δίκαιο*, Αθήνα: εκδόσεις Οστρία, 2014.

Ρούκουνας, Ε., *Διεθνές Δίκαιο III*, Αθήνα: εκδόσεις Σάκκουλα, 1983

Τριανταφύλλου, Δ., “Ζητήματα ασφάλειας στην περιοχή της Μαύρης Θάλασσας”, στο Σ. Ντάλης (επιμ.), *Από τον Μπους στον Ομπάμα. Η διεθνής πολιτική σε έναν κόσμο που αλλάζει*, Αθήνα: εκδόσεις Παπαζήση, 2010

Φατούρος, Α., “Προς ένα νομικό πλαίσιο για την ενέργεια”, στο Δ. Τριανταφύλλου, Κ. Υφαντής, Ε. Χατζηβασιλείου (επιμ.), *Διεθνείς Σχέσεις. Σύγχρονη θεματολογία και προσεγγίσεις*, Αθήνα : εκδόσεις Παπαζήση, 2008

Φίλης, Κ., “Ρωσοτουρκική σύμπραξη και ευρωπαϊκή ενεργειακή ασφάλεια. Τα σχέδια του Πούτιν, η παράκαμψη του Κιέβου και το δέλεαρ για την Τουρκία,” *The Toc.gr*, (Δεκέμβριος, 28, 2014), <http://www.thetoc.gr/opinion/article/rwsotourkiki-sumpraksi-kai-eurwpaiki-energeiaki-asfaleia>

Φίλης, Κ., “Η ενέργεια σε ρόλο...μπούνκερ. Από την Ουκρανία στο Ιράκ και από το φυσικό αέριο στον άνθρακα και τα σχιστολιθικά κοιτάσματα,” *The Hellenic Edition, Foreign Affairs* αρ.27

Φίλης, Κ., “Κριμαία : ενεργειακός καταλύτης. Πως οι αλλαγές στην Κριμαία διαμορφώνοντας τον παγκόσμιο ενεργειακό χάρτη,” *The Toc.gr*, (Μάρτιος 23, 2014) <http://www.thetoc.gr/opinion/article/krimaia-energeiakos-katalutis>

Χατζηκωνσταντίνου, Κ., *Επτά +1 προβλήματα για το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο*, Αθήνα: εκδόσεις Ι. Σίδερης, 2010.

Χρυσόχου, Δ. Ν., *Δοκίμιο για τη Διεθνή Θεωρία. Νέες Μορφές Κυριαρχίας και Συναρχίας*, Αθήνα: εκδόσεις Παπαζήση, 2006